

KORRALDUS

Veeloa andmisest keeldumine

26.07.2024 nr DM-115314-45

1. OTSUS

Võttes aluseks keskkonnaseadustiku üldosa seaduse § 52 lg 1 p-d 4 ja 6, looduskaitseaduse § 32 lg 2, veeseaduse §-d 191 lg 1, 192 lg 1 ja 279 lg 2, haldusmenetluse seaduse § 61 lg 1, samuti haldusmenetluse käigus Keskkonnaametile teatavaks saanud teabe, Keskkonnaamet otsustab:

1.1. Keelduda veeloa andmisest Wooluvabrik OÜ-le Jägala jõe paisutamiseks Linnamäe paisul ja hüdroenergiast elektrienergia tootmiseks Linnamäe hüdroelektrijaamas Muinaslinna tee 5 kinnistul Jõesuu külas Jõelähtme vallas Harjumaal.

1.2. Tunnistada kehtetuks käesoleva veeloa andmisest keeldumise otsuse jõustumisel veeluba nr L.VT.HA-171918.

1.3. Avalikustada veeloa andmisest keeldumise otsus ametlikus väljaandes Ametlikud Teadaanded.

1.4. Korraldus jõustub teatavaks tegemisest Wooluvabrik OÜ-le.

Otsust on võimalik vaidlustada 30 päeva jooksul teatavaks tegemisest, esitades vaide haldusakti andjale haldusmenetluse seaduses sätestatud korras või kaebuse halduskohtule halduskohtumenetluse seadustikus sätestatud korras.

2. ASJAOLUD

2.1. Eesti Energia Aktsiaselts (registrikood 10421629; aadress Lelle tn 22, Kesklinna linnaosa, Tallinn, Harjumaa 11318; edaspidi *Eesti Energia AS*) esitas 04.10.2012 Keskkonnaametile (edaspidi *KeA*) vee erikasutusloa taotluse¹ Jägala jõe² paisutamiseks ja hüdroenergiast elektrienergia tootmiseks Linnamäe hüdroelektrijaamas (edaspidi *Linnamäe HEJ*) Tammi kinnistul (registriora nr 6321702, katastritunnus 24505:002:0030; edaspidi *Tammi kinnistu*) (asukoha aadress alates 12.01.2019 Muinaslinna tee 5, Jõesuu küla, Jõelähtme vald, Harjumaa) Jõesuu külas Jõelähtme vallas Harjumaal.

2.2. Eesti Energia AS-le oli Keskkonnaministeeriumi Harjumaa keskkonnateenistus, eelneva tähtajalise loa kehtivuse lõppemisel, andnud vee erikasutusloa nr L.VT.HA-171918 (edaspidi *veeluba nr L.VT.HA-171918*) kehtivusajaga 15.01.2008–15.01.2013.

¹ Registreeritud Keskkonnaameti dokumendihaldussüsteemis (edaspidi *DHS*) 05.10.2012 nr HJR7-6/12/24462 all ja 03.01.2017 nr 14-6/17/48 all.

² Keskkonnaregistrikood VEE1083500.

2.3. 01.10.2019 jõustunud veeseaduse (edaspidi *VeeS*) § 2 lg 2 koostoimes keskkonnaseadustiku üldosa seaduse (edaspidi *KeÜS*) § 41 lg 1 p 1 kohaselt annab KeA vee erikasutusloa asemel keskkonnaluba (edaspidi *veeluba*).

2.4. VeeS § 187 p 7 alusel on veeluba kohustuslik, kui paisutatakse veekogu või kasutatakse hüdroenergiat. VeeS § 191 lg 1 alusel annab veeloa KeA. Seega on KeA-l kui veeloa andjal pädevus eelnimetatud taotluse menetlemiseks ning veeloa andmise või andmisest keeldumise üle otsustamiseks.

2.5. KeA kontrollis veeloa taotluse vastavust kuni 30.09.2019 kehtinud veeseaduse (edaspidi *30.09.2019 VeeS*) ja keskkonnaministri 26.03.2002 määruse nr 18 „Vee erikasutusloa ja ajutise vee erikasutusloa andmise, muutmise ja kehtetuks tunnistamise kord, loa taotlemiseks vajalike materjalide loetelu ja loa vormid” (edaspidi *määrus nr 18*) nõuetele. Täiendatud ja parandatud veeloa taotluse esitas Eesti Energia AS KeA-le 16.11.2012, milles märgiti täiendavalt vee erikasutuse eesmärgina veekogu paisutamine.³

2.6. KeA võttis 14.01.2013 veeloa taotluse menetluse. Veeloa taotlemise teade avalikustati 14.01.2013 ametlikus väljaandes Ametlikud Teadaanded.⁴

2.7. KeA algatas 19.03.2015⁵ Eesti Energia AS-i veeloa taotlusele keskkonnamõju hindamise (edaspidi *KMH*) keskkonnamõju hindamise ja keskkonnajuhtimissüsteemi seaduse⁶ (edaspidi *KeHJS*) § 3, § 6 lg 2 p 22 ja lg 3, § 9, § 11 lg 2, 4 ja 11, 30.09.2019 VeeS § 9 lg 5 ja 7 (kehtivas VeeS § 191 lg 1) ning Vabariigi Valitsuse 29.08.2005 määruse nr 224 „Tegevusvaldkondade, mille korral tuleb anda keskkonnamõju hindamise vajalikkuse eelhindang, täpsustatud loetelu“ § 15 p 8 alusel, kuna kavandatud tegevuskoht asub Natura 2000 võrgustiku alal ning tegevus võib avaldada Jägala loodusala ja Jägala jõe hoiuala kaitse-eesmärgiks olevatele liikidele ja elupaikadele negatiivset mõju.

2.8. Eesti Energia AS teavitas 02.11.2017 KeA-d asjaolust, et Eesti Energia AS-le kuuluva Linnamäe HEJ veeloaiga seotud hoonestusõigus, millega on koormatud Tammi kinnistu, on 30.10.2017 võõrandatud Wooluvabrik OÜ-le (registrikood 14345725, aadress Pojengi tee 10, Viimsi alevik, Viimsi vald, Harjumaa, 74001, *edaspidi WV*). Lisaks märgiti, et valdus ja veeluba anti WV-le üle 01.11.2017.⁷ KeA muutis 08.12.2017 veeloa WV nimele korraldusega nr 1-3/17/2999 „Veeloa nr L.VT.HA-171918 muutmise“ WV 08.12.2017 poolt esitatud veeloa taotluse alusel.⁸

2.9. Riigikohtu Halduskolleegium on OÜ Hellenurme Veski haldusasja nr 3-17-1739 otsuses⁹ (edaspidi *RKHKo 3-17-1739*) öelnud, et KeHJS-s ei ole kehtestatud KMH kohustuslikkust, kui juba toimuvat tegevust jätkatakse ilma seda muutmata. Kuna Linnamäe paisul paisutamine ning hüdroenergia kasutamine on olnud jätkuv tegevus, leiab KeA, et

³ Registreeritud DHS-s 16.11.2012 nr HJR 7-6/12/24462-3 all.

⁴ Registreeritud DHS-s 14.01.2013 nr HJR 7-6/13/24462-7 all.

⁵ Registreeritud DHS-s 19.03.2015 nr HJR 7-6/15/24462-38 all.

⁶ Hetkel kehtiva KeHJS (RT I, 21.12.2019, 7) § 56 lg 11 kohaselt kohaldatakse tegevusloa taotlusele, milles nimetatud tegevusele on algatatud KMH enne käesoleva sätte jõustumist (s.o enne 13.07.2017), KMH algatamise ajal kehtinud KeHJS redaktsiooni. Seega on otsuses viidatud KeHJS redaktsioonile (RT I, 13.03.2014, 32), mis kehtis KMH algatamise hetkel 19.03.2015.

⁷ Registreeritud DHS-s 03.11.2017 nr 14-6/17/12549 all.

⁸ Registreeritud DHS-s 07.12.2017 nr 14-6/17/13646 all.

⁹ Registreeritud DHS-s 03.02.2021 nr 6-3/20/4052-20 all.

Linnamäe paisul on tegemist samasuguse olukorraga. KeHJS § 29 lg 2 ja loodusdirektiivi¹⁰ art 6 lg 3 ei laiene korduvatele lubadele, mida taotletakse samas kohas ja samal viisil jätkuvaks tegevuseks. **Loodusdirektiivi art 6 lg 2 alusel tuleb antud juhul selle sätte tähenduses vajaliku meetmena läbi viia tagantjärele hindamine, mis peab vastama loodusdirektiivi art 6 lg 3 nõuetele. Loodusdirektiivi art 6 lg 2 ja 3 panevad tagantjärele hindamise tagamise kohustuse liikmesriigile.** KeA peab seega pädeva asutusena haldusmenetluse seaduse (edaspidi HMS) § 6 järgi ise selgitama välja asjaolud, et hinnata korduva loa taotlemise menetluses juba alustatud tegevuse vastavust loodusdirektiivi art 6 lg-le 2. Loa taotlejal on menetluses kaasaaitamiskohustus talle teada olevate asjaolude ja tal olemasolevate tõendite ulatuses (HMS § 38 lg 3).

2.10. Tulenevalt eeltoodust, ning asjaolust, et see ei vastanud KeHJS § 13 p-le 3, § 20 lg 1 p-dele 4, 6, 7 ja 7¹, jättis KeA KMH aruande heaks kiitmata ning lõpetas 09.07.2021 WV veeloa taotluse Jägala jõe paisutamiseks Linnamäe paisul ja hüdroenergia kasutamiseks elektrienergia tootmiseks KMH menetluse¹¹ kirjaga, mida siinkohal ei korrata. KeHJS § 11 lg 11 kohaselt kavandatava tegevuse KMH algatamise korral peatub tegevusloa taotluse menetlus KMH aruande heakskiitmiseni. Kuna KeA lõpetas 09.07.2021 kavandatava tegevuse KMH menetluse, siis KeHJS § 11 lg 11 alus langes ära ja veeloa taotluse menetlus jätkus KMH menetluse lõpetamise otsuse tegemise päeval 09.07.2021.

2.11. KeA on koostanud “Jägala jõel Linnamäe paisul jõe paisutamise ja hüdroenergiast elektritootmine” tagantjärele Natura hindamise aruande (edaspidi *Natura asjakohase hindamise aruanne*) ja “Jägala jõel Linnamäe paisul jõe paisutamise ja hüdroenergiast elektritootmine” Natura hindamise viimase etapi aruande (edaspidi *Natura erandi hindamise aruanne* või koos *Natura tagantjärele hindamise aruanded*), mis avalikustati 06.12.2021.

2.12. KeA korraldas Natura tagantjärele hindamiste aruannete avaliku arutelu¹² 22.02.2022 ja korrigeeris aruandeid vastavalt esitatud ettepanekutele¹³.

2.13. Vabariigi Valitsus andis 03.06.2022 korralduse nr 163¹⁴ (edaspidi *VV korraldus*), millega sätestas: „KeHJS § 29 lg 3 alusel ja tuginedes asjaoludele, et Linnamäe paisul on vee paisutamine ja hüdroenergia kasutamine jätkuv tegevus, mis sai alguse enne Natura ala loomist, ning hoolimata tegevuse eeldatavalt ebasoodsast mõjust Natura 2000 võrgustiku alale on tegevus alternatiivsete lahenduste puudumisel vajalik avalikkuse jaoks esmatähtsatel ja erakordselt tungivatel põhjustel, nõustub Vabariigi Valitsus tegevusloa andmisega Linnamäe paisul Jägala jõe paisutamiseks ja Linnamäe hüdroelektrijaamas hüdroenergia kasutamiseks elektrienergia tootmisel. Tegevusloa andmise otsuse teeb ja loa tingimused, sealhulgas hüvitusmeetmete rakendamise kohustuse seab KeA.“

¹⁰ Nõukogu 21.05.1992 direktiiv 92/43/EMÜ, looduslike elupaikade ning loodusliku loomastiku ja taimestiku kaitse kohta. Arvutivõrgus kättesaadav:

<https://eur-lex.europa.eu/legal-content/ET/TXT/?uri=celex%3A31992L0043>.

¹¹ Registreeritud DHS-s 09.07.2021 nr 6-3/21/5014-10 all.

¹² Arvutivõrgus kättesaadav: <https://keskkonnaamet.ee/keskkonnateadlikkus-avalikustamised/raagi-kaasa/keskkonnamoju-hindamiste-avalik-valjapanek> (04.04.2022).

¹³ Natura tagantjärele hindamise aruanne on kinnitatud DHS-is 05.04.2024 nr 1-21/24/5 all ning on arvutivõrgus kättesaadav <https://adr.envir.ee/et/document.html?id=e3f9dd85-7865-4c07-80e7-729a9f99892a> ja Natura erandi hindamise aruanne on kinnitatud DHS-s 05.04.2024 nr 1-21/24/6 all ning on arvutivõrgus kättesaadav <https://adr.envir.ee/et/document.html?id=d9ed2cd4-22c5-4d19-8d37-e992ddb5d94e>.

¹⁴ Arvutivõrgus kättesaadav: <https://www.riigiteataja.ee/akt/307062022005>

2.14. KeA on 15.01.2008 antud veeloa nr L.VT.HA-171918 kehtivust korduvalt pikendanud. Viimati 08.12.2022 korraldusega nr DM-121712-8 „Keskkonnaloa nr L.VT.HA-171918 pikendamise korraldus“, pikendades veeluba kuni uue veeloa andmise või andmisest keeldumise otsuse tegemiseni, kuid mitte kauemaks kui 31.12.2024¹⁵.

2.2. Veeloa andmisest keeldumise otsuse eelnõu avalikustamine ning menetlusosaliste teavitamine

KeA viib antud veeloa menetluse läbi avatud menetlusena. KeA teavitas veeloa andmisest keeldumise otsuse eelnõu valmimisest 05.04.2024 ametlikus väljaandes Ametlikud Teadaanded ja edastas selle 05.04.2024 menetlusosalistele arvamuste/vastuväidete esitamiseks (HMS § 48 lg 1, § 49 lg 1).

HMS § 40 lg 1 kohaselt peab haldusorgan enne haldusakti andmist andma menetlusosalisele võimaluse esitada kirjalikus, suulises või muus sobivas vormis asja kohta oma arvamus ja vastuväited.

KeA tegi ettepaneku korraldada avalik arutelu ja vastavalt KeÜS § 48¹ lg 2 teavitas arutelu toimumisest 10.05.2024¹⁶ KeÜS §-s 47 sätestatud korras. Avalik arutelu toimus 31.05.2024 (vt p 3.6.6)

Eelnõudele laekunud ettepanekutele ja vastuväitele vastab KeA p 3.6 “Ärakuulamine”.

2.3. Veeloa andmisest keeldumise otsusest teavitamine

Veeloa andmisest keeldumise otsus toimetatakse taotlejale ja teistele isikutele, kelle õigusi veeloa andmisest keeldumise otsus piirab, kätte keskkonnaloa andja poolt postiga või elektrooniliselt (KeÜS § 58 lg 1, HMS § 25–30).

Tulenevalt eeltoodust toimetab KeA veeloa andmisest keeldumise otsuse menetlusosalistele postiga või elektrooniliselt.

3. KAALUTLUSED

3.1. Lähteseisukohad

3.1.1. KeA märgib, et veeloa kehtivuse lõppedes hindab loa andja veeloa taotluse lahendamisel igakordselt taotleja kava veekogu paisutada ja hüdroenergiat kasutada ning hindab igakordselt veeloa andmisest keeldumise aluseid. Loa andja otsustab veeloa andmise uuesti, hinnates konkreetset kujunenud olukorda kehtiva õigusruumi alusel. Samuti vaatab loa andja üle loa taotleja õigused, kohustused ning võimalikud seatavad piirangud. Loa andja teeb

¹⁵ Registreeritud keskkonnaotsuste infosüsteemis KOTKAS (edaspidi *KOTKAS*), 08.12.2022 nr DM-121712-8 all.

¹⁶ Registreeritud Keskkonnaameti dokumendihaldussüsteemis Kotkas 10.05.2024 nr DM-115314-19

veeloa andmise otsuse lähtudes taotluses esitatud teabest, vee erikasutusest ja kaitset sätestavatest õigusaktidest, taotluse kohta esitatud seisukohtadest.

3.1.2. Veeluba taotletakse Linnamäe paisul Jägala jõe paisutamiseks ja hüdroenergiast elektrienergia tootmiseks. Lisaks taotletakse VeeS § 174 lg 4 erandi kohaldamist.

3.1.3. Jägala jõgi kuulub keskkonnaministri 15.06.2004 määruse nr 73 „Lõhe, jõforelli, meriforelli ja harjuse kudemis- ja elupaikade nimistu“ (edaspidi *määrus nr 73*) § 2 p 20 alusel Jägala joast suubumiseni Soome lahte lõhe, jõforelli, meriforelli ja harjuse kudemis- ja elupaikade nimistusse. Linnamäe pais asub nimetatud jõelõigul, seega tuleb tegevuste kavandamisel lähtuda looduskaitseaduse (edaspidi *LKS*) § 51 lg 1, mille kohaselt on lõhe, jõforelli, meriforelli ja harjuse kudemis- ja elupaigana kinnitatud veekogul keelatud olemasolevate paisude rekonstrueerimine ulatuses, mis tõstab veetaset, samuti uute paisude rajamine ning loodusliku sängi ja veerežiimi muutmine. *LKS* § 51 lg 1¹ sätestab erisuse, mille alusel on *LKS* § 51 lg 1 nimetatud veekogul või selle lõigul loodusliku sängi, veerežiimi ning veetaseme muutmine paisude rekonstrueerimisel lubatud üksnes juhul, kui sellega parandatakse kalade kudemisvõimalusi.

3.1.4. VeeS § 174 lg 3 sätestab, et *LKS* § 51 lg 2 alusel lõhe, jõforelli, meriforelli ja harjuse kudemis- ja elupaigana määratud veekogule või selle lõigule ehitatud paisul peab paisu omanik või valdaja tagama kalade läbipääsu nii paisust üles- kui ka allavoolu. Linnamäe pais on kaladele ületamatu rändetõke. WV ei ole veeseadusest tulenevat kohustust, tagada kalade läbipääs paisust üles- ja allavoolu, tänaseni täitnud.

3.1.5. Jägala jõe ja Jõelähtme jõe¹⁷ alamjooks¹⁸ on Vabariigi Valitsuse 16.06.2005 määruse nr 144 „Hoiualade kaitse alla võtmine Harju maakonnas“ (edaspidi *määrus nr 144*) § 1 lg 1 p 1 kohaselt Jägala jõe hoiuala, mille kaitse-eesmärk on loodusdirektiivi II lisas nimetatud liikide – hariliku võldase (*Cottus gobio*), jõesilmu (*Lampetra fluviatilis*) ja lõhe (*Salmo salar*) elupaikade ning loodusdirektiivi I lisas nimetatud elupaigatüübi – jõgede ja ojade (3260) kaitse. Natura 2000 võrgustiku alade kaitse-eesmärgid on sätestatud *LKS* §-s 69 lg 3 ja Vabariigi Valitsuse 05.08.2004 korralduses nr 615 „Euroopa Komisjonile esitav Natura 2000 võrgustiku alade nimekiri“ (edaspidi *korraldus nr 615*). Korralduse nr 615 lisa 1 p 2, ap 56 alusel kuulub Jägala jõe hoiuala Jägala loodusala¹⁹ nime all Natura 2000 võrgustiku alade koosseisu. Jägala loodusala kaitse-eesmärgiks on lisaks Jägala jõe hoiuala kaitse-eesmärkideks olevate liikide isendite elupaikadele ja elupaigatüübile kaitsta järgmiste liikide isendite elupaiku: saarmas (*Lutra lutra*) ja paksukojaline jõekarp (*Unio crassus*).

3.1.6. Pinnavee, rannikuvee ja põhjavee kaitse raamistik on kehtestatud veepoliitika raamdirektiivis²⁰ (edaspidi *VRD*), mis on üle võetud veeseadusega. Pinnavee kaitse eesmärk on pinnaveekogumite, sealhulgas tehisveekogumite, tugevasti muudetud veekogumite ning pinnaveekogumiga hõlmatud veekogude, vähemalt hea seisund ning pinnavee kaitse eesmärgi saavutamiseks tuleb vältida pinnaveekogumite ökoloogilise ja keemilise seisundi halvenemist (VeeS § 32 lg 1 ja § 33 lg 1).

¹⁷ Keskkonnaregistrikood VEE1087900.

¹⁸ Jägala jõe hoiuala; keskkonnaregistrikood KLO2000001.

¹⁹ Keskkonnaregistrikood RAH0000040; ala kood EE0010150.

²⁰ Veepoliitika raamdirektiiv on arvutivõrgus kättesaadav: <https://eur-lex.europa.eu/legal-content/ET/TXT/PDF/?uri=CELEX:02000L0060-20141120&from=EN> (06.02.2024).

3.1.7. Linnamäe pais on kultuuriministri 21.12.2016 käskkirjaga nr 180 „Linnamäe hüdroelektrijaama paisu kultuurimälestiseks tunnistamine“ tunnistatud kultuurimälestiseks²¹. Lisaks kultuuriministri 18.12.2020 käskkirja nr 190 „Asulakohtade ja muistsete põllujäänuste kultuurimälestisteks tunnistamine ning ühise kaitsevööndi kehtestamine“ (edaspidi: *käskkiri nr 190*) p-ga 4 kehtestati mälestistele ühine kaitsevöönd, kuhu sisse arvati ka Linnamäe paisjärv. Põhjalikumalt on kultuurimälestise teemat käsitletud käesoleva korralduse p-s 3.3.1. ja Natura erandi hindamine aruande p-s 2.2.2. ning siinkohal üle kordama ei hakata.

3.1.8. Keskkonnamõju hindamisest

KeA jättis 09.07.2021 KMH aruande heaks kiitmata, kuna see ei vastanud KeHJS § 13 p-le 3, § 20 lg 1 p-dele 4, 6, 7 ja 7¹, aruanne ei olnud asjakohane ja piisav tegevusloa andmiseks.

Arvestades RKHKo 3-17-1739 otsuses avaldatud seisukohti lõpetas KeA 09.07.2021 WV veeloa taotluse Jägala jõe paisutamiseks Linnamäe paisul ja hüdroenergia kasutamiseks elektrienergia tootmiseks KMH menetluse. KMH aruande heakskiitmata jätmise ja KMH menetluse lõpetamise asjaolud on toodud KeA 09.07.2021 kirjas 6-3/21/5014-10, mida siinkohal ei korrata.

KeA peab pädeva asutusena HMS § 6 järgi ise selgitama välja asjaolud, et hinnata korduva loa taotlemise menetluses juba alustatud tegevuse vastavust loodusdirektiivi art 6 lg-le 2. KeA koostas tagantjärele Natura hindamise aruanded ja need on kinnitatud Keskkonnaameti dokumendiregistris KIRKE 05.04.2024 (vt p 2.12. alaviide nr 13).

3.2. Veeloa andmisest keeldumise alused

3.2.1. VeeS § 192 lg 1 ja KeÜS § 52 lg 1 p 4 alusel keeldub keskkonnaloa andja keskkonnaloa andmisest, kui kavandatav tegevus ei vasta õigusaktidega sätestatud nõuetele ning VeeS § 192 lg 1 ja KeÜS § 52 lg 1 p 6 kohaselt, kui tegevusega kaasneb keskkonnamõju, mida ei ole võimalik vältida, välja arvatud juhul, kui huvi keskkonnaloa andmiseks on ülekaalukas ja tegevusel puudub mõistlik alternatiiv ning on võetud kasutusele ohu vähendamise meetmed.

3.2.2. KeÜS § 5 kohaselt on keskkonnamõju olulise keskkonnamõju tekkimise piisav tõenäosus. KeÜS-i kommentaarides²² on välja toodud, et mõistes „keskkonnamõju“ sisaldub kaks elementi: ebasoodsa tagajärje piisav tõenäosus ja selle olulisus. Keskkonnamõju tähistatakse seega olukorda, kus esinevad need kaks tingimust korraga ning kus esineb piisav tõenäosus, et saabub oluline keskkonnamõju (§ 5 p 2). Keskkonnamõju on KeÜS § 3 lg 1 kohaselt inimtegevusega kaasnev vahetu või kaudne ebasoodne mõju keskkonnale, sealhulgas keskkonna kaudu toimiv mõju inimese tervisele, heaolule või varale või kultuuripärandile. KeÜS § 3 lg 2 p 5 kohaselt eeldatakse olulise keskkonnamõju tekkimist olulise ebasoodsa mõju avaldumisel Natura 2000 võrgustiku alale. KeÜS § 3 lg 2 p 3 kohaselt eeldatakse olulise keskkonnamõju tekkimist keskkonnakahju põhjustamisel. Keskkonnamõju tuleb vältimispõhimõttest lähtuvalt vältida (KeÜS § 10). Keskkonnamõju või keskkonnamõju tekkimist tuleb taluda, kui tegevus on vajalik ülekaaluka huvi tõttu, puudub mõistlik alternatiiv ja

²¹ Kultuurimälestiste register, registrinumber 30418.

²² Keskkonnaseadustiku üldosa seaduse kommentaarid § 5 „Keskkonnamõju“ p 2 (2015) Arvutivõrgus kättesaadav: <https://www.k6k.ee/keskkonnaseadustik/1-ptk/2-jagu/pg-5> (20.06.2024)

keskkonnaohu või olulise keskkonnahäiringu vähendamiseks on võetud vajalikud meetmed (KeÜS § 10).

Haldusorganil lasub kohustus rakendada vältimispõhimõtet, et tõrjuda olulise ebasoodsa keskkonnamõju tekkimist. Vabariigi Valitsus on nõustunud korraldusega nr 163 tegevusloa andmisega hoolimata tegevuse eeldatavalt ebasoodsast mõjust Natura 2000 võrgustiku alale ning toob välja, et tegevusloa andmise ning hüvitusmeetmete rakendamise otsuse teeb KeA.

3.2.3. Vee erikasutus ohustab otseselt keskkonda, kui see ei võimalda saavutada alal kehtivaid kaitse-eesmärke, mis on määratud LKS-i alusel ja täpsustatud kaitsekorralduskavaga²³. WV taotletav tegevus ei võimalda saavutada määrusega nr 144 määratud ja Jägala jõe hoiuala kaitsekorralduskavaga täpsustatud kaitse-eesmärke. Tegevusel on oluline negatiivne mõju Natura eesmärkidele²⁴. Jägala loodusala Natura 2000 võrgustikku kuuluva Jägala jõe hoiuala kaitse-eesmärkide ja terviklikkuse kahjustamise ulatus on toodud Natura asjakohase hindamise aruandes. Veeseaduses sätestatud keskkonnaeesmärkide saavutamise välistamine on samuti otsene keskkonnaohu. Seda seisukohta kinnitab Tallinna Halduskohtu 28.02.2017 kohtuotsuse haldusasjas nr 3-15-2596 (edaspidi *Halduskohtu 28.02.2017 otsus*) p 32.2.1., milles kohus märgib, et keskkonnaeesmärkide saavutamise välistamine võib olla samuti otsene keskkonnaohu.

3.2.4. VeeS § 174 lg 4 alusel võib KeA veeloaga leevendada või paisu omaniku vabastada VeeS § 174 lõikes 3 sätestatud kalade läbipääsu kohustuse täitmisest, arvestades kaaluka põhjuse olemasolu. VeeS seletuskiri täpsustab, et kohustust ei saa leevendada Natura 2000 alal asuval paisul, kui selleks vajalikud tingimused pole nõukogu direktiivi 92/43/EMÜ looduslike elupaikade ning loodusliku loomastiku ja taimestiku kaitse kohta artikkel 6 lg 4 kohaselt täidetud (vt p 3.2.9).

3.2.5. Riigikohtu halduskolleegium on 04.03.2015 kohtuotsuses haldusasjas nr 3-3-1-74-14 (edaspidi *RKHKo 3-3-1-74-14*) p-s 20 märkinud, et: „/.../ VeeS § 9 lg 10 p 1, mille järgi keeldutakse veeloaga andmisest, kui vee erikasutus ohustab otseselt inimese tervist või keskkonda. Sätte kohaldamisel tuleb kaaluda keskkonnale tekkiva võimaliku kahju olulisust võrreldes muude asjaoludega, sh taotleja õiguste ja huvidega.”

Riigikohus selgitas kohtuotsuses 3-3-1-74-14, et veeloaga andmise otsustamisel tuleb kaaluda, kas avalik huvi keskkonna kaitseks on kaalukam taotleja huvist alustada ettevõtlusega või kas on võimalik leida lahendus, mis neid huvisid tasakaalustaks (RKHKo 3-3-1-74-14 p 20). Seega tuleb kaaluda, kas antud juhul on avalik huvi keskkonna kaitseks kaalukam WV huvist tegeleda ettevõtlusega või kas on võimalik leida lahendus, mis neid huvisid tasakaalustaks. HMS § 3 lg 2 kohaselt peab halduse õigusakt olema kohane, vajalik ning proportsionaalne seatud eesmärgi suhtes. Seega ei saa KeA lähtuda vaid keskkonnakaitsealistest kaalutlustest, vaid peab arvestama

²³ Kaitsekorralduskava on kinnitatud Keskkonnaameti peadirektori 28.06.2017 käskkirjaga nr 1-2/17/15 ja muudetud Keskkonnaameti peadirektori 05.09.2017 käskkirjaga nr 1-2/17/26. Arvutivõrgus kättesaadav: <https://eelis.ee/GetFile.aspx?fail=1267180462> (21.04.2022), Jägala jõe hoiuala kaitsekorralduskava 2022-2026 on kinnitatud Keskkonnaameti 22.04.2022 korraldusega nr 1-3/22/163 arvutivõrgus kättesaadav [file:///sise.envir.ee/Kasutajad\\$/KA/47308292799/Downloads/J%C3%A4gala_j%C3%B5e_HA_KKK_2022_2026.pdf](file:///sise.envir.ee/Kasutajad$/KA/47308292799/Downloads/J%C3%A4gala_j%C3%B5e_HA_KKK_2022_2026.pdf) (03.05.2022).

²⁴ Vabariigi Valitsuse 05.08.2022 korralduse nr 615 „Euroopa Komisjonile esitatav Natura 2000 võrgustiku alade nimekiri“ lisa 1 p-i 2 alap-s 56. Samuti on Natura 2000 ala kaitse eesmärgid loetletud Natura standard andmevormil (N2K EE0010150 dataforms (europa.eu)).

riigi huve üldisemalt, arvestades ka riigi ja avalikkuse huvi pärandarhitektuuri, energiajulgeoleku ning piirkonna rekreatsiooni võimaluste hoidmise osas, ning samuti WV huve. KeA on kaalunud erinevaid huve korralduse p 3.3.

3.2.6. Veekaitse eesmärgid ja mõjude kaalumine

3.2.6.1. Paisutamise mõjud vee-elustikule

3.2.6.1.1. Kalastikule avaldavad negatiivset mõju veekogu paisutused, mis killustavad jõe, isoleerivad vee-elustiku populatsioonid ja on neile rändetõkkeks. Samuti avaldavad vee-elustikule negatiivset mõju hüdroelektrijaamad, mis mõjutavad vooluhulkasid ning muudavad loodusliku veerežiimi jões. Teineteisest isoleeritud jõelõikude vahel ei toimu kalastiku liikumist, sest paisud seda teha ei võimalda. Siirdekalad ei pääse merre toituma ning merest ei saa siirdekalad jõkke kudema. Selle tulemusel on kalastiku liikide hulk ja arvukus kahanenud.

3.2.6.1.2. Aastatel 2013–2014 läbi viidud vee-elustiku uuringu aruandest “Vee-elustiku uuringud Jägala ja Jõelähtme jõe alamjooksul 2013–2014. a.” (edaspidi *vee-elustiku uuring*)²⁵ selgus, et Linnamäe paisu all tehti kindlaks 26 kalaliigi esinemine (lk 91). Uuringud näitasid, et jõesilm tõuseb kevadel Linnamäe paisu alla arvukalt kudema, merre jõudev järglaskond on regulaarne, kuid laskujate arvukus võib varieeruda sõltuvalt aasta veerikkusest, merevee tasemest ning äravoolu reguleerimisest Linnamäe paisul (lk 91). Samuti sigivad Linnamäe paisu all lõhe ja meriforell, kuid mõlema liigi looduslikke laskujaid jõuab Jägala jõest merre praegu vaid üksikuid (lk 91). Siirdekalade sigimist Linnamäe paisu all häirivad kaks olulist mõjufaktorit: kärestikulisi ja ritraalseid alasid paisu all on vähe ning need on mere mõju all – merevee kõrge taseme korral uputatakse kärestikud ära ning veevool seal lakkab või aeglustub liigselt; äravoolu reguleerimine Linnamäe HEJ-s ning sellest tulenevalt veetaseme sagedased järsud muutused häirivad oluliselt nii siirdekalade kui enamiku teiste kalaliikide sigimis- ja elutingimusi Linnamäe paisu aluses jõeosas (lk 91).

3.2.6.1.3. Kokkuvõttes hinnati vee-elustiku uuringus kalastiku seisund seirepüükide põhjal Linnamäe paisu aluses jõeosas kesiseks, Jägala jões ülalpool Linnamäe paisu ja Jõelähtme jõe alamjooksul halvaks (lk 91). Kalastiku hea seisundi saavutamise eelduseks Jägala jõe alamjooksul hinnati Linnamäe paisu avamist ja paisjärve likvideerimist (lk 91).

3.2.6.1.4. Vee-elustiku uuringu kohaselt lõhe ja meriforelli elupaikade inventeerimine Jägala ja Jõelähtme jõgede alamjooksudel näitas, et jõelistes osades on lõhele ja meriforellile sobilikke sigimis- ja noorjarkude kasvualasid ligikaudu 2,2 ha (lk 91) (sellest 0,3 ha allpool Linnamäe paisu). Linnamäe paisjärve likvideerimise korral lisanduks sellele eeldatavasti veel 5 ha heakvaliteedilist sigimis- ja kasvuala (lk 91).

3.2.6.1.5. Jägala jõel paisjärve poolt üleujutatud alal on Jägala joast suubumiseni merre kärestikulised elupaigad, mis on eluks vajalikud nii siirdekaladele kui ka muule vee-elustikule. Linnamäe paisjärve all on potentsiaalsed vee-elustiku kudealad, mis paisjärve likvideerimise

²⁵ Aruanne, „Vee-elustiku uuringud Jägala ja Jõelähtme jõe alamjooksul 2013–2014. a.“ (2014), Ökokonsult OÜ, TÜ Eesti Mereinstituut, EMÜ PKI Limnoloogiakeskus ja Loodushoiu Ühing Lutra. Arvutivõrgus kättesaadav <https://kliimaministeerium.ee/media/9135/download>

järgselt vee-elustiku poolt kasutusse võtmisel, võimaldavad saavutada vee-elustiku head seisundit.

3.2.6.1.6. Kokkuvõtvalt avaldab pais kui rändetõke vee-elustikule olulist negatiivset mõju. Kalad ei pääse paisust ülesvoolu jäävatele kudealadele vabalt liikuma. Paisjärve alla jäävad olulised kudealad, mis tuleks taastada, et saavutada vee-elustiku hea seisund.

3.2.6.2. Hüdroenergia kasutamise mõjud vee-elustikule

3.2.6.2.1. Linnamäe HEJ-s kasutusel olevate turbiinide töölabad ei ole reguleeritavad, seetõttu toimub turbiinide tööks vajaliku veesurve tagamiseks paisu taha vee kogumine nii suvisel kui ka talvisel madalveeperioodil. Linnamäe HEJ-s kasutusel olev tehnika ei ole võimeline elektrit tootma madalamatel vooluhulkadel kui 4,0 m³/s. Seega toimub pidev loodusliku veerežiimi muutmine vooluhulkadel, mis jäävad vahemikku 1,34 m³/s kuni 4,0 m³/s. Vee kogumise tagajärjel toimub pidev vooluveekogu loodusliku veerežiimi muutmine, mistõttu ei ole võimalik saavutada ega säilitada looduskeskkonnale vajalikku normaalset ökoloogilist tasakaalu. Vooluhulkade kõikumine ohustab otseselt kalu, eriti nende noorjärke. Eriti negatiivselt võib see mõjutada lõheliste kui ka jõesilmu kuderännet ja kudemist ja marja loodusliku inkubeerimise toimumist. Kogu jõeelustikule soodsate elutingimuste kindlustamiseks on oluline tagada ja säilitada jõe looduslik (looduslähedane) hüdroloogiline režiim. Kui kogutakse vett eesmärgiga kasutada hüdroenergiat elektri tootmiseks, siis sellega muudetakse looduslikku hüdroloogilist režiimi ja tuleb eeldada keskkonnamõju, mis kaasneb veetaseme ja vooluhulga muutmisega Jägala jões ning seeläbi negatiivset mõju vee-elustikule.

3.2.6.2.2. Paisutamise ja hüdroenergia kasutamisega kaasnevad negatiivsed muutused jõe ökosüsteemis, eelkõige halvenevad jõe hüdmorfoloogilised näitajad (vooluhulgad, voolurežiim, gaasirežiim) ning seeläbi kogu jõe elustik ja elupaik mõjutatavas osas.

3.2.6.2.3. Tõkestamatus on Jägala jõe hea seisundi saavutamise üks olulisi eeldusi. Jägala jõe Natura elupaigas pole kalastiku hea seisund põhimõtteliselt saavutatav, kui praegune paisutus säilib ning kalade rändetee Linnamäe paisust üles- ja allavoolu kogu Natura elupaiga ulatuses ei õnnestu efektiivselt avada. Kalastiku hea seisundi saavutamine ja säilimine Jägala jõe alamjooksul Jägala joast allavoolu eeldab eelkõige Linnamäe hüdroelektrijaama juures vooluhulkade reguleerimise lõpetamist ning settereostuse vältimist. Väga hea seisundi saavutamine Jägala joast allavoolu on tõenäoliselt võimalik vaid paisutuse likvideerimise korral. Linnamäe paisust ülesvoolu kalastiku seisundi paranemine eeldab kalade rändetee efektiivset avamist kogu Natura elupaiga ulatuses.

3.2.6.2.4. Muudel juhtudel loetakse võimalikeks meetmeteks paisude, kui rändetõkete negatiivse mõju leevendamist kalapääsude rajamise näol. Kalapääsu ehitamine antud juhul probleemi aga ei lahenda, kuna oluline osa 5 ha lõhilastele sobivatest koelmualadest jääb praeguse paisjärve alla. Selleks, et kude õnnestuks ja järelkasv ellu jääks, on lõhilastele vajalik kruusane, kärestikuline jõepõhi ning voolav ja hapnikurikas vesi ka kuumadel suvekuudel. Teadaolevalt ei ole hüdroenergia kasutamisel elektrienergia tootmiseks ja paisutamiseks Linnamäe paisul lahendusi, mis tagaksid üheaegselt nii paisutamise, hüdroenergia kasutamise ja kalade rändetee efektiivse avamise.

3.2.6.2.5. Kokkuvõtvalt on hüdroenergia kasutamisel Linnamäe HEJ-s negatiivne mõju vee-elustikule ja seega on Linnamäe paisutuse likvideerimine vajalik vee-elustiku hea seisundi saavutamiseks.

3.2.6.3. Veemajanduskava rakendamine

3.2.6.3.1. Pinnavee kaitse eesmärk on pinnaveekogumite vähemalt hea seisund (VeeS § 32 lg 1). Pinnaveekogumi seisund on hea, kui selle ökoloogiline ja keemiline seisund on VeeS § 61 lg 2 alusel kehtestatud kvaliteedinäitajate väärtuste ja VeeS § 76 lg 1 alusel kehtestatud kvaliteedi piirväärtuste kohaselt vähemalt hea. Vooluveekogumite puhul on ühe olulisema koormusena välja toodud veekogude pikisuunaline tõkestamine (paisud)²⁶. See tähendab, et veekogu hea seisundiklassi saavutamiseks on vajalik veevoolu tõkestamatus.

3.2.6.3.2. Veekaitse eesmärkide saavutamiseks koostatakse iga vesikonna või piiriülese vesikonna Eestis paikneva osa veemajanduskava (edaspidi *VMK*), milles kavandatakse vesikonna või piiriülese vesikonna Eestis paikneva osa veekasutamine ja kaitse. Keskkonnaministri poolt kinnitati 07.10.2022 käskkirjaga nr 1-2/22/357 perioodi 2022-2027²⁷ veemajanduskavad ja meetmeprogrammid.

3.2.6.3.3. Linnamäe pais asub vooluveekogumil Jägala_4 (Jägala Jägala joast suudmeni). Vooluveekogum Jägala_4 koondseisund on aastatel 2014-2022 hinnatud seisundiklassi halb. Mitthea ökoloogilise seisundi üheks põhjuseks on tõkestatus Linnamäe paisuga.

3.2.6.3.4. Kui hea seisundi saavutamiseks vajalikke meetmeid rakendada ei ole võimalik, siis on võimalik rakendada leebemat keskkonnaeesmärki, mis tähendab erandit. Kehtivas VMK-s on tehtud Linnamäe paisule VRD artikkel 4.5 alusel erand kalastiku seisundi osas, mis võib olla kesine kuni VMK käesoleva perioodi lõpuni ehk siis kuni 2027. aastani. Üldise põhimõttena vaadatakse erandid üle veemajanduskava ajakohastamisel vähemalt üks kord kuue aasta jooksul (VeeS § 38 lg 3)²⁸. Võimalik, et aastast 2027 erand enam ei kehti ja tuleb tagada veekaitse eesmärkide saavutamine.

3.2.6.3.5. **Jägala_4 vooluveekogumi seisundi osas on rakendatud VMK erandit kuni aastani 2027, mistõttu ei kohaldu veeloa andmisest keeldumise alusena VeeS § 192 lg 3 p 8.**

3.2.6.4. Kalapääsu nõude täitmisest vabastamisest

²⁶ Keskkonnaministri 16.04.2020 määrus nr 19 „Pinnaveekogumite nimekiri, pinnaveekogumite ja territoriaalmere seisundiklasside määramise kord, pinnaveekogumite ökoloogiliste seisundiklasside kvaliteedinäitajate väärtused ja pinnaveekogumiga hõlmamata veekogude kvaliteedinäitajate väärtused“ § 20 lg 6 p 2.

²⁷ VMK kolmas periood

²⁸ VeeS § 38 lg 3

3.2.6.4.1. WV taotleb VeeS § 174 lg 4 alusel kalade läbipääsu nõude täitmisest vabastamist kaaluka põhjuse olemasolu tõttu.

3.2.6.4.2. Jägala jões esineb 26 kalaliiki, millest 3 (lõhe, harilik võldas ja jõesilm) on nimetatud loodusdirektiivi II lisas ja on Jägala jõe hoiuala kaitse-eesmärgiks. Kuigi Jägala jõgi on lõheliste jõgi, siis lõhele sobivaid elupaiku praktiliselt pole, sest rikutud on praktiliselt 100% elupaikadest. Linnamäe paisust allavoolu asuva 0,3 ha suuruse jõe osa kvaliteet on hinnatud lõhe sigimis- ja noorkalade kasvualana kasinaks. Lõhe Linnamäe paisu all küll sigib, kuid looduslik taastootmine piirdub üksikute isenditega (0–50 laskujat aastas). Veeseaduse seletuskiri²⁹ täpsustab, et kohustust ei saa leevendada Natura 2000 alal asuval paisul, kui selleks vajalikud tingimused pole nõukogu direktiivi 92/43/EMÜ looduslike elupaikade ning loodusliku loomastiku ja taimestiku kaitse kohta artikkel 6 lg 4 kohaselt täidetud (lk 3-4). Lähtudes loodusdirektiivi art 6 lg 4 ning KeHJS § 29 lg 3 ja 4 saab loa anda üksnes juhul, kui esinevad üheaegselt järgmised tingimused: 1) alternatiivsed lahendused puuduvad; 2) projekt tuleb ellu viia üldiste huvide mõjuval põhjusel, sh sotsiaalsel või majanduslikel põhjustel; 3) Vabariigi Valitsus annab nõusoleku; 4) liikmesriik võtab kasutusele vajalikud hüvitusmeetmed (nendest tuleb teavitada 14 Euroopa Komisjoni). KeA on koostanud Natura asjakohase hindamise aruande ja Natura erandi hindamise aruande ja jõudis järeldusele, et erandit ei ole võimalik rakendada (vt p 3.2.7.2.)

3.2.6.4.3. Tuginedes eeltoodule, on KeA seisukohal, et kalapääsu nõude täitmisest ei ole võimalik vabastada.

3.2.7. Natura kaitse-eesmärgid ja mõjude kaalumine

3.2.7.1. Jägala loodusala kaitse-eesmärgid

3.2.7.1.1. Looduskaitse all olevate alade (sh Natura 2000 võrgustiku linnu- ja loodusalad) kaitse-eesmärgid on seatud LKS-ist lähtuvalt kaitsealade, püsielupaikade, parkide või üksikobjektide kaitse-eeskirjas, hoiualade puhul on eesmärgid seatud eraldi maakondlike määrustega, kaitse-eesmärke täpsustatakse (seatakse pindalalised eesmärgid seisundi saavutamise osas) kaitsekorralduskavas. Natura 2000 võrgustiku ala kaitse-eesmärk määratakse kindlaks, lähtudes ala tähtsusest Euroopa Parlamendi ja nõukogu direktiivi 2009/147/EÜ loodusliku linnustiku kaitse kohta (edaspidi *linnudirektiiv*) I lisas nimetatud linnuliikide või selles nimetamata rändlinnuliikide või Loodusdirektiivi I lisas nimetatud looduslike või poollooduslike elupaigatüüpide või loodusdirektiivi II lisas nimetatud liikide soodsa seisundi säilitamise või **taastamise** jaoks, samuti lähtudes Natura 2000 võrgustiku terviklikkuse saavutamise vajadusest ning silmas pidades ala degradeerumis- ja hävimisohtu. Kaitse-eesmärgid keskenduvad veekogu kui terviku elupaiga ja sellega seotud liikide kaitsele. Vastavalt korralduse nr 615³⁰ lisa 1 p 2 ap 56 on Natura 2000 loodusalaks esitatud Jägala loodusala, mis hõlmab Jägala jõe hoiuala. Linnamäe pais jääb Jägala loodusalale, mille eesmärgiks on kaitsta loodusdirektiivi II lisas nimetatud liikide – hariliku võldase, jõesilmu, lõhe, saarma, paksukojalise jõekarbi elupaiku ning loodusdirektiivi I lisas nimetatud elupaigatüüpi – jõed ja ojad (3260)³¹. Jägala jõe hoiuala kaitse-eesmärk³² on loodusdirektiivi

²⁹ Arvutivõrgus kättesaadav: <https://www.riigikogu.ee/tegevus/eelnoud/eelnou/fcd1df76-cf50-4639-ad28-10837986b20a/veeseaduse-%C2%A7-17-taiendamise-seadus/>

³⁰ Euroopa Komisjonile esitatav Natura 2000 võrgustiku alade nimekiri–Riigi Teataja

³¹ Sulgudes on kaitstava elupaigatüübi koodinumber vastavalt nõukogu direktiivi 92/43/EMÜ I lisale.

³² Hoiualade kaitse alla võtmine Harju maakonnas–Riigi Teataja

I lisas nimetatud elupaigatüübi jõgede ja ojade (3260) kaitse ning II lisas nimetatud liikide jõesilmu, hariliku võldase ja lõhe elupaikade kaitse. Jägala jõe hoiuala kaitsekorralduskavas 2022-2026³³ (edaspidi KKK) on toodud hoiuala ja loodusala täpsustatud kaitse-eesmärgid, antud hinnang põhiväärtuseks olevate liikide ja elupaiga seisundile ning kirjeldatud neid mõjutavaid tegureid.

3.2.7.1.2. Jägala jõgi kui loodusdirektiivi elupaigatüüp jõed ja ojad (3260) ja kaitse-eesmärgiks olevad kalaliigid (v.a võldas) ja paksukojalise jõekarp ning nende elupaigad ei ole soodsas seisundis. Vastavalt loodusdirektiivi art-le 17 Eesti poolt 2019. a esitatud aruandes loodusdirektiivi rakendamise kohta (periood 2013-2018)³⁴ on toodud muuhulgas Jägala looduslal esinevate elupaigatüübi jõed ja ojad (3260) ning kaitsealuste liikide üleriigilised seisundihinnangud, ohutegurid ja meetmed soodsa seisundi saavutamiseks:

1) Lõhe seisund on ebasoodne ning kaitstus ebapiisav. Kõige olulisema survetegurina on välja toodud hüdroenergia kasutamine, sh paisutamine, see on märgitud ka ohuteguriks. Liigi soodsa seisundi saavutamiseks on põhiliste meetmete hulgas välja toodud hüdroenergia kasutamisest ja hüdroenergia rajatistest tuleneva mõju vähendamine ning elupaikade taastamine.

Seni läbiviidud uuringute ja katsepüükide põhjal tuleb lõhe kaitse seisundit Jägala jões pidada väga ebasoodsaks. 2013.-2014. a uuringute kohaselt piirduvad looduslik taastootmine üksikute isenditega (0–50 laskujat aastas) paisust allavoolu jäävates elupaikades, samas kui lõhe looduslik sigimine võiks tõusta hinnanguliselt kuni 8500–12 600 laskujani aastas³⁵. Pais on oluline rändetõke juurdepääsuks lõhele sobilikele sigimis- ja noorjärkude elupaikadele, paisutuse tõttu on üle ujutatud 5 ha ulatuses lõhele sobilikke sigimis- ja noorjärkude elupaiku. Elektrienergia tootmisest tulenevalt esineb ebasoodne mõju Linnamäe paisust allavoolu jäävale

³³ Kinnitatud KeA 22.04.2022 korraldusega nr 1-3/22/163. Arvutivõrgus: https://infoleht.keskkonnainfo.ee/default.aspx?state=7;30947564;est;eelisand;;&comp=objresult=ala&obj_id=-1410089851. Keskkonnaministri 2.11.2022 määrusega nr 50 „Kaitsekorralduskava koostamise ja kinnitamise kord ning kaitsekorralduskava kinnitaja määramine” muudeti kava tähtsajatuks.

³⁴ Kättesaadav aadressilt: <https://nature-art17.eionet.europa.eu/article17/>

lõhe: <https://nature-art17.eionet.europa.eu/article17/species/summary/?period=5&group=Fish&subject=Salmo+salar®ion=BOR>

võldas: <https://nature-art17.eionet.europa.eu/article17/species/summary/?period=5&group=Fish&subject=Cottus+gobio+all+others®ion=BOR>

jõesilm: <https://nature-art17.eionet.europa.eu/article17/species/summary/?period=5&group=Fish&subject=Lampetra+fluviatilis®ion=BOR>

paksukojaline jõekarp: <https://nature-art17.eionet.europa.eu/article17/species/summary/?period=5&group=Molluscs&subject=Unio+crassus®ion=BOR>

jõed ja ojad, 3260: <https://nature-art17.eionet.europa.eu/article17/habitat/summary/?period=5&group=Freshwater+habitats&subject=3260®ion=BOR> (28.08.2021)

³⁵ Kesler, M., Taal, I., Svirsden, R. 2016. Eesti riikliku kalanduse andmekogumise programmi täitmine ja analüüs, teadusvaatlejate paigutamine Eesti lipu all sõitvatele kalalaevadele ning teadussoovituste koostamine kalavarude haldamiseks 2015-2017. Osa: Lõhe ja meri forell. TÜ Eesti Mereinstituut. Arvutivõrgus kättesaadav <https://veebiarhiiv.digar.ee/a/20211110184345/https://old.envir.ee/et/kalanduse-uuringud-ja-aruanded>

lõhele praegu kättesaadavale sigimis- ja noorjarkude elupaigale (tsüklilise töö tagajärjel) ja noorjarkudele (suremus turbiinides). Seega kokku on rikutud või kättesaamatud praktiliselt 100% (sh 96% Linnamäe paisust ülesvoolu) Jägala loodusalal paiknevatest lõhe elupaikadest.

2) Jõesilmu seisund on ebasoodne ning kaitstus ebapiisav. Surve- ja ohutegurina on välja toodud hüdroenergia kasutamine, sh paisutamine, ja veekogude muutmine. Liigi soodsa seisundi saavutamiseks on põhiliste meetmete hulgas välja toodud hüdroenergia kasutamisest ja hüdroenergia rajatistest tuleneva mõju vähendamine ning elupaikade taastamine või loomine juba rikutud alade arvelt.

Linnamäe paisu olemasolu välistab KKK-s ette nähtud kaitse-eesmärkide saavutamise (eelduste loomine, et jõesilmule sobivad sigimis- ja vastsete elupaigad on Jägala jõe hoiualal jõesilmule ligipääsetavad). Pais on oluline rändetõke jõesilmule juurdepääsuks sobilikele sigimis- ja elupaikadele, paisutuse tõttu on üle ujutatud jõesilmule 5 ha suurusel ulatusel sobilikke sigimis- ja vastsete elupaiku, lisaks on 2,3 ha kättesaamatud. Elektrienergia tootmine on tihedalt seotud paisutusega, kuid tootmisest tulenevalt võib esineda oluline ebasoodne mõju ka Linnamäe paisjärvest allavoolu jäävale jõesilmule sobilikule sigimis- ja elupaigale (elektritootmisega võib kaasneda tsüklilise töö tagajärjel veetaseme kõigutamine) ning laskumisel noorjarkude suremus turbiinides. Linnamäe paisust allavoolu jäävas jõelõiguses aitab jõesilmu seisundit parandada stabiilse äravoolurežiimi tagamine, ent suremust turbiinides pole võimalik vältida. Jõesilmu kaitse seisundit parandaks oluliselt sobilikele elupaikadele ligipääsu tagamine ja paisutuse likvideerimine. Seeläbi lisanduks jõesilmule nii sobivaid sigimispaiku kui ka vastsetele sobivaid elupaiku.

3) Paksukojalise jõekarbi seisund on ebasoodne ning kaitstus ebapiisav. Ohutegurina on välja toodud veekogude ja voolurežiimi muutmine. Liigi soodsa seisundi saavutamiseks on põhiliste meetmetena toodud veekogude hüdroloogiliste muutuste vähendamine ja hüdroloogilistest muutustest mõjutatud elupaikade taastamine.

Linnamäe pais killustab paksukojalise jõekarbi elupaika, seetõttu ei ole liigil potentsiaalselt võimalik liikuda kogu kaitsealal esinevate sobilike elupaikade (nii Jägala jões kuni Jägala joani kui ka Jõelähtme jões kuni Lundi paisuni) piires. Linnamäe paisu olemasolu välistab KKK-s ette nähtud tulemuse saavutamise (eelduste loomine paksukojalise jõekarbi elujõulise asurkonna säilimiseks). Pais killustab elupaika ja paisutuse tõttu on üle ujutatud ja sette alla mattunud paksukojalisele jõekarbile tõenäoliselt sobilik elupaik.

4) Võldase seisund on soodne. Samas on stabiilse seisundi säilitamiseks oluline, et leevendataks surve- ja ohutegurite mõju. Võldasele mõjuva surve- ja ohutegurina on välja toodud hüdroenergia kasutamine, sh paisutamine.

Linnamäe paisu olemasolu välistab KKK-s ette nähtud kaitse-eesmärgi saavutamise (võldas asustab sobivaid elupaiku kogu Jägala jõe hoiuala ulatusel). Pais on oluline tõke võldasele liikumisel paisust üles- ja allvoolu sobilikesse elupaikadesse ning elupaik on killustunud. Paisutuse tõttu on üle ujutatud 5 ha ulatusel võldasele sobilikke elupaiku. Elektrienergia tootmine on tihedalt seotud paisutusega, kuid tootmisest tulenevalt võib esineda oluline ebasoodne mõju ka Linnamäe paisjärvest allavoolu jäävale võldasele sobilikule elupaigale (HEJ võimaliku tsüklilise töö tagajärjel, mis viib veetaseme kõikumiseni).

5) Elupaigatüübi jõed ja ojad (3260) seisund on ebasoodne ning kaitstus ebapiisav. Surve- ja ohustava tegurina on välja toodud hüdroenergia kasutamine ja selleks rajatud infrastruktuur

ning paisude mõju. Elupaigatüübi soodsa seisundi saavutamiseks on põhiliste meetmete hulgas toodud hüdroenergia kasutamise ja hüdroenergia rajatistest tuleneva mõju vähendamine ning elupaigatüüpide taastamine nende alade arvelt, mis on juba hüdroenergia kasutamisega kaasnevate tegevuste tulemusena kahjustada saanud.

Paisutuse esinemisel tänases ulatuses uputab Linnamäe paisjärv ja matab setete alla u 5 ha ulatuses Jägala loodusala koosseisu arvatud Jägala jõe sängist, mis moodustab võimalikust Jägala looduslal esineva elupaigatüübi jõed ja ojad (3260) pindalast ~1/3. Lisaks esineb settereostuse oht paisust allavoolu jäävatele elupaikadele. Arvestades, et elupaigatüübi jõed ja ojad (3260) esinemisala jääb paisust ja paisjärvest üles- ja allavoolu ning kõrge taastamisväärtusega elupaik Linnamäe paisu ja paisjärve alla, põhjustab paisutamine nii elupaigatüübi osalist hävimist kui ka elupaigatüübi killustamist. Kuna hüdroelektrienergia tootmiseks võib olla madalveeperioodidel vajalik vett koguda, võib sellest tegevusest mõjutatud olla Jägala jõe looduslik veerežiim Linnamäe HEJ-st allavoolu. Seega on paisutamisel ja elektrienergia tootmisel negatiivne mõju ala kaitse-eesmärkidele ja terviklikkusele, mida ökoloogilise miinimumvooluhulga pidev tagamine ei kompenseeri.

3.2.7.1.3. LKS § 4 lg 3 kohaselt on hoiuala elupaikade ja kasvukohtade kaitseks määratud ala, mille säilimise tagamiseks hinnatakse kavandatavate tegevuste mõju ja keelatakse ala soodsat seisundit kahjustavad tegevused.

3.2.7.1.4. LKS § 32 lg 2 kohaselt on hoiualal keelatud nende elupaikade ja kasvukohtade hävitamine ja kahjustamine, mille kaitseks hoiuala moodustati ning kaitstavate liikide oluline häirimine, samuti tegevus, mis seab ohtu elupaikade, kasvukohtade ja kaitstavate liikide soodsa seisundi.

3.2.7.1.5. Natura 2000 võrgustiku alade kaitse-eesmärgid seatakse lähtuvalt LKS § 69 lg 3, mille kohaselt Natura 2000 ala kaitse eesmärk määratakse kindlaks, lähtudes ala tähtsusest linnudirektiivi I lisas nimetatud linnuliikide või selles nimetamata rändlinnuliikide või loodusdirektiivi I lisas nimetatud looduslike või poollooduslike elupaigatüüpide või II lisas nimetatud liikide soodsa seisundi säilitamise või taastamise jaoks, samuti lähtudes Natura 2000 võrgustiku terviklikkuse saavutamise vajadusest ning silmas pidades ala degradeerumis- ja hävimohtu. Tegevuse kavandamisel tuleb hinnata igakülgset mõjusid kõikidele loodusala kaitse-eesmärkidele.

3.2.7.1.6. Paisutamise ja hüdroenergia kasutamise negatiivsed mõjud hoiu- ja loodusala kaitseväärtustele on liikide elupaikade killustumine, juurdepääsu tõkestamine Linnamäe paisuga lõhe sigimis- ja noorjarkude kasvualadele ning jõesilma sigimis- ja vastsete elupaikadele, kalade noorjarkude hukkumine turbiinides, äravoolu võimalik reguleerimine Linnamäe HEJ-s ja sellest tulenevad veetaseme muutused paisust allavoolu jäävatel kärestikel (kui kärestik paisust allavoolu kuivaks jääb, Linnamäe HEJ veekogumise tõttu, võivad seal olevad Jõesilma vastsed jm vee-elustik hukkuda), settereostuse oht, võldase ja paksukojalise jõekarbi elupaikade ning lõhe ja jõesilma kudealade ülejutamine Linnamäe paisjärvega.

3.2.7.1.7. Natura tagantjärele hindamise tulemusena jõudis KeA järeldusele, et taotletavat tegevust pole võimalik jätkata ilma Natura 2000 võrgustiku ala kaitse-eesmärgi ja terviklikkust kahjustamata. Ebasoodne mõju avaldub nii elektritootmise kui ka selle eeldusena Jägala jõe

paisutamise tagajärjel, seda leevendada ei ole võimalik ning see mõju on ulatuslik ja pikaajaline. Mõjutatud on 16 ha (100%) elupaigatüüpi jõed ja ojad; 7,6 ha (100%) lõhe ja jõesilmu elupaiku; 7,2 ha (95%) võldase ja paksukojalise jõekarbi elupaiku.

3.2.7.1.8. Vastavalt põhiseaduse (edaspidi *PS*) § 32 on igaühel õigus enda omandit vabalt vallata, kasutada ja käsutada. *PS* § 32 sätestab ka, et omandi valdamisel võib seadus sätestada kitsendusi. Tuginedes antud p-s eeltoodule, *LKS* § 69 lg 1 ja lg 3 ning määruse nr 144 § 1 lg 1 p 1, mille järgi on Jägala jõe hoiualal kaitse-eesmärk EÜ nõukogu direktiivi 92/43/EMÜ looduslike elupaikade ning loodusliku taimestiku ja loomastiku kaitse kohta II lisas nimetatud liikide – hariliku võldase, jõesilmu ja lõhe elupaikade ning I lisas nimetatud elupaigatüübi – jõgede ja ojade (3260) kaitse, siis on riigil huvi ja kohustus Jägala jõe hoiuala ja seal leiduvaid väärtusi säilitada ning tagada ala kaitse-eesmärkide saavutamine, ala seisundi säilimine ja parandamine. Sellest tulenevalt peab WV arvestama omandi valdamisel võimalike kitsendustega.

3.2.7.1.9. Kokkuvõtvalt kahjustab paisutamise ja hüdroenergia kasutamisega jätkamine Natura 2000 võrgustiku ala kaitse-eesmärke ja terviklikkust ning ebasoodsat mõju ei ole võimalik leevendada ka kalapääsuga, mida on käsitletud p-s 3.2.6.2.4.

3.2.7.2. Natura erandi kaalumine

Riigikohtu Halduskollegium on otsuses 3-17-1739 välja toonud, et kui tegevus toob hoolimata leevendavatest meetmetest kaasa Natura ala kaitse-eesmärgi olulise kahjustamise, võib pädev asutus seda erandina loodusdirektiivi art 6 lg-st 2 lubada analoogiliselt sama artikli lg-s 4 ette nähtud menetlusega, kui selles sättes kehtestatud tingimused on sisuliselt täidetud, mh viiakse läbi art 6 lg 3 nõuetele vastav asjakohane hindamine ja võetakse asendusmeetmed³⁶ (RKHKo 3-21-150 p 32).

Tegevuse elluviimine hoolimata ebasoodsast mõjust Natura 2000 võrgustiku alale on loodusdirektiivi art 6 lg 4 kohaselt võimalik üksnes siis, kui on samaaegselt täidetud nimetatud sätte kõik kolm eeldust:

- a) puuduvad alternatiivsed lahendused,
- b) ülekaalukad avaliku huviga seotud põhjused on nõuetekohaselt põhjendatud ja
- c) kui Natura 2000 võrgustiku ala üldise sidususe kaitsmiseks on vastu võetud sobivad asendusmeetmed³⁷.

Neid kõiki eeldusi on analüüsitud Natura erandi hindamise aruandes. Vastavalt Vabariigi Valitsuse korraldusele nr 163 on leitud, et tegevusele puuduvad alternatiivsed lahendused ning tegevus on vajalik avalikkuse jaoks esmatähtsatel ja erakordselt tungivatel põhjustel. Seega on Vabariigi Valitsus nimetatud korraldusega KeA-le siduvalt tuvastanud Natura erandi tegemise kaks eeldust kolmest. Samuti on Vabariigi Valitsuse korraldusega nr 163 leitud, et tegevusloa andmise otsuse teeb ja loa tingimused, sealhulgas hüvitusmeetmete rakendamise kohustuse seab KeA. Seega analüüsib KeA järgnevalt sobivate asendusmeetmete olemasolu ja rakendamist tuginedes seejuures Natura erandi hindamise aruandele. KeA selgitab, et

³⁶ Riigikohtu Halduskollegiumi kohtuotsus haldusasjas nr 3-17-1739.

³⁷ Peterson, Kaja; Kutsar, Riin. 2020. Juhised loodusdirektiivi art 6.4 rakendamiseks Eestis: Natura hindamise eranditegemine. Arvutivõrgus kättesaadav: <https://keskkonnaamet.ee/elusloodus-looduskaitse/tegevused-kaitstavatel-aladel/natura-hindamine>

hüvitusmeetmete rakendamise võimalikkust ei hakata käesolevas korralduses täies mahus kordama, kuid põhijäreldused tuuakse ära alljärgnevalt.

3.2.7.2.1. Alternatiivid ja ülekaaluka avaliku huvi esinemine

Vabariigi Valitsuse korralduse nr 163 resolutsiooniga on kehtestatud, et tegevus on alternatiivsete lahenduste puudumisel vajalik avalikkuse jaoks esmatähtsatel ja erakordselt tungivatel põhjustel. Kehtiva haldusakti resolutiivosa on kohustuslik igatüüpi, sealhulgas haldus- ja riigivanite (HMS § 60 lg 2).

Vabariigi Valitsus on põhjendanud alternatiivide puudumist korralduse nr 163 p-s 4 "Alternatiivid", mille kohaselt puuduvad alternatiivid mh seetõttu, et loa taotleja eesmärk ei seisne elektri tootmises mistahes asukohas ja mistahes tehnoloogiaga, vaid tootmise jätkamises just nimelt ajaloolises Linnamäe hüdroelektrijaamas. Samuti ei ole Linnamäe paisu võimalik asendada mõnes teises asukohas mõne muu ehitisega, sest teist sellist ehitist Kultuuriministeeriumi järelduste kohaselt Eestis ei leidu.

Vabariigi Valitsus on põhjendanud ülekaalukat avalikku huvi korralduses nr 163 p-s 6 "Kokkuvõte", kus märgib, et avalikkuse jaoks esmatähtsad ja erakordselt tungivad põhjused seisnevad kultuurimälestiseks tunnistatud Linnamäe paisu pikaajalise ja tervikliku säilimise tagamises ning seda ümbritseva arheoloogiapärandi ja kultuurimaastiku säilitamises, mis on pika ajaloo vältel välja kujunenud ja on tähenduslik nii kaasajas kui ka väärtuslik tulevastele põlvetele säilitamiseks; Linnamäe paisul Jägala jõe paisutamise ja Linnamäe hüdroelektrijaamas hüdroenergia kasutamise võimaldamine elektrienergia tootmiseks on eeldus, mis tagab kultuuriväärtusliku ehitise ja keskkonna säilimise olemasoleval kujul.

3.2.7.2.2. Hüvitusmeetmed

Vabariigi Valitsus jättis korraldusega nr 163 hüvitusmeetmete leidmise Keskkonnaameti ülesandeks. Asendus- ehk hüvitusmeetmete eesmärgiks on korvata tegevuse negatiivset mõju, pakkudes seeläbi kompensatsiooni, mis oleks vastavuses asjaomasele liigile või elupaigale tekitatud kahjudega³⁸. Seega on hüvitusmeetmete eesmärgiks tagada mitmesuguste loodushoiu meetmetega Natura 2000 võrgustiku terviklikkus. Meetmed peavad olema tekkiva kahju suhtes proportsionaalsed ja looduses rakendatavad.

Euroopa Komisjoni 28.09.2021 teatise C(2021)6931 final alusel peavad kavandatavad asendusmeetmed (hüvitusmeetmed) Natura 2000 võrgustiku üldise sidususe tagamiseks:

- a) olema suunatud negatiivselt mõjutatud elupaikadele ja liikidele võrreldavates proportsioonides ning
- b) täitma algse ala valikut õigustanutega võrreldavaid funktsioone, eelkõige seoses asjakohase geograafilise jaotumisega.

³⁸ Looduskaitseadus § 70¹

Hüvitamisaladeks saab määrata alasid, kus on hüvitatavad väärtused olemas samas mahus ja kvaliteedis. Hüvitusmeetmete puhul on tähtis, et nad oleksid ökoloogiliselt funktsionaalsed ehk ökoloogiliselt toimivad.

Keskkonnaameti poolt koostatud Natura erandi hindamise aruanne jõudis järeldusele, et Jägala loodusala kaitseväärtusi ei ole võimalik samas või suuremas mahus kompenseerida. Natura erandi hindamise käigus analüüsiti läbi kõik võimalikud Jägala loodusala sarnaste Eesti jõeliste elupaikade asukohad ning jõuti järeldusele, et summeerides sobilikud Eesti jõed ja nende lõigud, ei suudeta nendega paraku ikkagi saavutada Jägala looduslal seatud kaitse-eesmärke.

Tänaused Natura alad hõlmavad kõige väärtuslikumat osa Eestis esinevatest elupaikadest, sh elupaigast jõed ja ojad, kus eesmärgiks seatud liikide elupaikadest on esindatud lõhe, jõesilmu, võldase ja paksukojalise jõekarbi elupaigad. Seetõttu on Jägala loodusala kaitseväärtustega samas mahus uute kaitsealade loomise võimalused piiratud. Sarnase kaitseväärtusega jõelõike, mis ei ole Natura 2000 kaitse all, leidub Vasalemma ja Pirita ning potentsiaalselt (teadmata, millise ajalise perspektiiviga) Purtse jões, väiksemas ulatuses (samas puuduvad Jägalale iseloomulikud lõhe elupaigad ja teadmata on jõe sobivus jõesilmu elupaigana) ka Kasari jõestikus³⁹. Samas ei ole ulatus piisav kas jõe ja/või liikide asurkondade ja elupaikade seisundi või jõe avalduva negatiivse inimõju (veehaare, HEJ, paisud) tõttu. Teoreetiliselt on ka Narva jõel lõik Narva jõe alamjooksu hoiualast (Struuga loodusalast) ülesvoolu, mille võrra võiks loodusala suurendada, ent endine parim lõhede kudeala – Narva jõe kanjon – jäeti HEJ rajamisega kuivaks. Kuna HEJ kuulub Venemaale, ei ole seni suudetud riikide vahel kokkuleppele jõuda veekasutuses kanjonis kudealade taastamiseks (Natura erandi hindamise aruanne lk 53 p 3.3.3.2.).

Lõhe elupaikade inventeerimine Jägala ja Jõelähtme jõgede alamjooksudel näitas, et jõelistes osades on lõhele sobilikke sigimis- ja noorjärkude kasvualasid kokku u 2,2 ha (sellest 0,3 ha allpool Linnamäe paisu). Linnamäe paisjärve likvideerimise korral lisanduks sellele veel 5 ha hea kvaliteediga sigimis- ja kasvuala. Samas kui paisutust ei likvideerita ja efektiivset juurdepääsu ei tagata paisust ülesvoolu, jääb kättesaamatuks lisaks paisjärvealustele elupaikadele ka paisjärve ja joa vahelisel alal olevad elupaigad - kokku 7,6 ha nii lõhe kui ka jõesilmu elupaikadest. Potentsiaal lõhe elupaikade taastumisel oleks 8500-12 600 laskujat aastas, jõesilmu potentsiaal suureneks vähemalt kaks korda võrreldes olemasoleva seisuga. Võldase ja paksukojalise jõekarbi rikutud elupaikade pindala on kokku 7,2 ha. Kui jätkatakse hüdroenergia kasutamist elektri tootmiseks ja paisjärve ei likvideerita, jäävad elupaigatüübi jõed ja ojad kaitse-eesmärgid täitmata 16 ha ulatuses (Natura erandi hindamise aruanne lk 51 p 3.3.2.1.).

Natura erandi hindamise aruandes hinnati asendusaladena:

- Vasalemma loodusala suurendamine jõelõigul kuni Munalaskme oja suudmeni (20,25 km suudmest) on võimalik täiendavalt kaitse alla võtta 1,9 ha karestikke, mis on elupaigaks lõhele, jõesilmule, võldasele ja paksukojalisele jõekarbile, ning lõigult võiks igal aastal merre laskuda kuni 1900 lõhe noorkala (Natura erandi hindamise aruanne lk 53-54). Lõigul on laialt levinud ka võldas ja jõesilm, ent paksukojalise jõekarbi esinemine lõigul ei ole teada. Vasalemma jõe seisund on Lääne-Eesti veemajanduskava 2022-2027 kohaselt kesine⁴⁰. Sellega ei kompenseeri tervikuna Jägala loodusala kaitse-eesmärke.

³⁹ Kesler, M. TÜ Eesti Mereinstituut. 2021. Eksperthinnang Jägala loodusala (EE0010150) võimalikele hüvitusmeetmetele Natura erandi rakendamisel, leitav DHS-st 21.02.2022 nr 7-9/21/25571-32

⁴⁰ Microsoft Word - Lääne-Eesti vesikonna veemajanduskava 2022-2027 (kliimaministeerium.ee)

- Pirita loodusala suurendamine jõelõigul Pirita loodusala ülemisest piirist kuni Vaskjala paisuni (24,7 km kaugusel merest) leidub 2,9 ha karestikke. Lõigul esineb lõhe, võldas ja jõesilm. Elupaigaline kvaliteet selles piirkonnas on siiski enamasti kasin, sest paljudel karestikel moodustab jõe põhja lausuline paekivipaljand, mis lõhele ja jõesilmule kudumiseks ei sobi (Natura erandi hindamise aruanne lk 56). Ohutegur Pirita jõe loodusala (sealhulgas ka pakutud uue lõigu) seisundile on võimalik vee liigvähendamine AS Tallinna Veele kuuluvas Vaskjala hüdrosõlmes⁴¹. Selline ajutine vee liigvähendamine on igal juhul probleemiks vahetult paisust allavoolu asuvates piirkondades kuni lõikudeni, kus väiksemad sissevoolud vee liigvähendamist osaliselt kompenseerivad. Sellise tegevuse korral ei ole antud jõelõik hüvitusala kasutatav. Tallinna linna joogiveega varustamine on esmatähtis avalik huvi, seega ei ole perspektiivne ka looduslähedase veerežiimi taastamine (Natura erandi hindamise aruanne lk 56 p 3.3.3.2).
- Purtse jõe alamjooksu suudmest kuni Sillaoru paisuni kaitse alla võtmine. Kuigi Purtse jõe potentsiaal 12 757 laskujat aastas on suurem kui teoreetiline Jägala loodusala laskujate vahemik 8500-12600 ja Sillaoru paisust allavoolu on Purtse jões 7,9 ha karestikke ning selle kvaliteet lõhe taastootmisalana on väga hea, tuleb arvestada Purtse jõe praegust seisundit. Võimalik, et Purtse jõgi on kunagi tulevikus jääkreostusest piisavalt taastunud, et vastaks vajaliku kvaliteediga elupaigatüübile jõed ja ojad, kuid praegusel hetkel on veekogu seisund jätkuvalt halb⁴², sh vee-elustik ei ole täielikult taastunud. Teadmata on ka ajaperspektiiv, millal jõgi võiks taastuda kvaliteedis, mis vastaks Natura alale (elupaigatüübi jõed ja ojad kirjeldus on toodud Jägala jõe KKK ptk-s 2.2.1). 2023. a lõhe ja meriforelli seirearuande kohaselt lõhe arvukus Purtse jões kõigub (joonis 1). Arvestuslik laskujate arv esimesest paisust (Sillaoru) allavoolu on järgnevad: 2020. a - 3600 laskujat (28,1% potentsiaalsest), 2021. a - 2600 laskujat (20,3% potentsiaalsest), 2022. a - 4800 laskujat (37,2% potentsiaalsest), 2023. a - 1600 laskujat (12,5% potentsiaalsest) ja 2024. a - 1700 laskujat (13,3% potentsiaalsest)⁴³. Seega on laskujate arvukus väga madal ja ei ole ligilähedanegi potentsiaalsele. Paksukojaline jõekarp on Purtse jõest hävinud ja selle põhjuseks on suure tõenäosusega veereostus⁴⁴. CleanEst projekti raames teostatud vee-elustiku seire andmetel ei ole taastunud ka jõesilmu ja võldase asurkonnad Sillaoru paisust allavoolu jäävas lõigus. Nagu selgitatud eelnevalt, siis sobib asendusmeetmeks selline ala, mis oleks ökoloogiliselt funktsionaalne ehk ökoloogiliselt toimiv. Seega ei saa Purtse jõge antud olukorras sobiliku hüvitamisalana käsitleda (Natura erandi hindamise aruanne lk 57-59). Teadmata on ka, kas ja millal jõgi sellisesse seisu jõuab. Veekogu seisund on jätkuvalt halb, vee-elustik ei ole taastunud võimalikul hüvitusmeetme alal allavoolu Sillaoru paisu. Lisaks omab Purtse jõel asuv Sillaoru HEJ negatiivset mõju allavoolu jäävale jõeosale, kuna elektritootmine toimub tavapäraselt tsüklilisena⁴⁵. Paisu (kalapääsu) ja HEJ väljavoolukanali vaheline looduslik jõelõik (u 800 m) on vee HEJ-sse juhtimise tõttu veevaene ning ei täida oma funktsiooni. Sellest tulenevalt on

⁴¹ Kesler, M. TÜ Eesti Mereinstituut. 2021. Ekspert hinnang Jägala loodusala (EE0010150) võimalikele hüvitusmeetmetele Natura erandi rakendamisel.

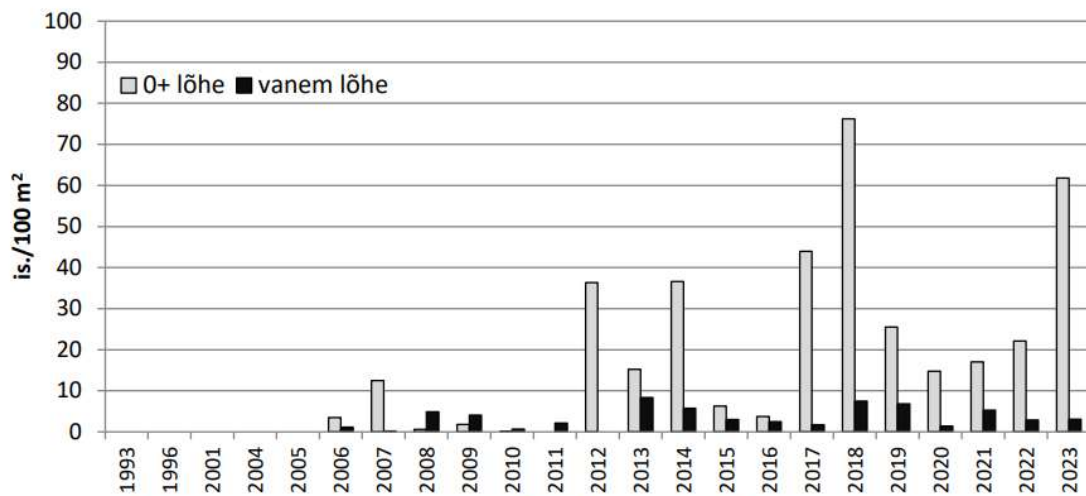
⁴² Ida-Eesti veemajanduskava 2022-2027

⁴³ Kesler, 2024. EESTI KALANDUSSEKTORI RIIKLIKU TÖÖKAVA TÄITMINE 2022.- 2024. AASTAL (riigihange viitenumbri 240365). Töövõtulepingu nr 4-1/22/14 lõpparuanne 2023 aasta kohta Osa: Lõhe ja meriforell. Arvutivõrgus: [Kalanduse riiklik andmekogumise programm \(AKP\) | Regionaal- ja Põllumajandusministeerium \(agri.ee\)](#)

⁴⁴ Paksukojalise jõekarbi kaitse tegevuskava KINNITATUD KeA peadirektori 19.09.2017 käskkirjaga nr 1-1/17/327 Arvutivõrgus: [Paksukojalise jõekarbi kaitse tegevuskava \(keskkonnainfo.ee\)](#)

⁴⁵ Kesler, 2024. EESTI KALANDUSSEKTORI RIIKLIKU TÖÖKAVA TÄITMINE 2022.- 2024. AASTAL (riigihange viitenumbri 240365). Töövõtulepingu nr 4-1/22/14 lõpparuanne 2023 aasta kohta Osa: Lõhe ja meriforell. Arvutivõrgus: [Kalanduse riiklik andmekogumise programm \(AKP\) | Regionaal- ja Põllumajandusministeerium \(agri.ee\)](#)

Natura ala moodustamisel Purtse jõele oluline ning vältimatu Sillaoru HEJ mõjude leevendamine. Purtse jõe valimine Natura ala asendusalaaks oleks sisuliselt selline juhtum, kus Linnamäe HEJ tootmise säilitamisel tekitatakse olulised vastuolud teisel HEJ-l (Natura erandi hindamise aruanne lk 58 p 3.3.3.2).

Joonis 1. Lõhe asustustihedus (is./100 m²) Purtse jões allpool Sillaoru paisu 1993. – 2023. a. Vanemate lõhe tähnike hulgas on ka samasuvisena asustatud kalu, sest neid ei ole võimalik looduslikest kaladest eristada. 2013. a polnud kummagi lõhe vanusrühma puhul võimalik eristada looduslike kalu asustatutest.

- Kasari jõestikus olevate loodusala suurendamine. Kasari jõestikus on väärtuslikumad elupaigatüüp jõed ja ojad (3260), võldase ja paksukojalise jõekarbi elupaigad, juba kaitse alla võetud (Sulu, Pilkuse, Paeküla, Kohatu ja Käntu-Kastja loodusala). Lõhe elupaigad jões puuduvad ning jõesilmu elupaikade osas puudub piisav info. Kasari jõestikus (Lääne-Eesti vesikond) uute alade kaitse alla võtmine oleks vastuolus ka Natura võrgustiku geograafilise esindatuse ja sidususe säilitamise põhimõttega (Natura erandi hindamise aruanne lk 60). Tegemist ei ole Jägala jõele sarnase jõega, sh ei ole see sarnase vee-elustikuga (ei ole elupaigaks lõhele) ning ei asu Põhja-Eestis.

KeA toob välja, et paksukojalisel jõekarbil on Põhja Eesti jõgedes piiratud leviala, seda liiki esineb ainult jõgede alamjooksudel.

Kokkuvõtvalt on KeA läbi analüüsinud kõik teadaolevad Eesti Jägala jõega sarnaste jõeliste elupaikadega jõed ja jõelõigud, mis võiksid eelduste kohaselt sobida hüvitusalaadeks ning jõudnud järeldusele, et isegi summeerides võimalikud Eesti jõed ja/või nende lõigud, ei ole nende ulatus ja seisund piisavad, et sellega tagada Jägala jõe loodusala kaitseväärtuste samas või suuremas mahus kompenseerimist. Purtse jõe puhul on teadmata, kas ja mis ajal jõgi reostusest piisavalt taastub, et vee- ja elupaikade kvaliteet paraneks ning jõgi vastaks Natura alale. Ka esinevad osadel aladel (Pirita ja Purtse) majandustegevusest tingitud probleeme seoses veerežiimi muutmisega, mille lahendamine on perspektiivitu ja tekitaksid olulist kahju alal täna tegutsevatele ettevõtetele.

Nagu selgitatud eelnevalt, siis Natura erandi rakendamiseks peavad olema täidetud kõik kolm tingimust: puuduvad alternatiivsed lahendused, ülekaalukad avaliku huviga seotud põhjused on nõuetekohaselt põhjendatud ja Natura 2000 võrgustiku ala üldise sidususe kaitsmiseks on vastu võetud sobivad asendusmeetmed. Käesoleval juhul on VV korraldusega nr 163

tuvastatud alternatiivsete lahenduste puudumine ning ülekaaluka avaliku huvi esinemine, kuid KeA on analüüsinud võimalikke asendusmeetmeid ning tuvastanud, et Jägala loodusala loodusala kaitseväärtuste samas või suuremas mahus kompenseerimine (kui üldse – ökoloogilisele toimivusele avaldavad negatiivset mõju ka aladel toimuvad majandustegevused) võimalik.. Seetõttu ei ole võimalik kohaldada Natura erandit taotletava tegevuse lubamiseks.

3.2.7.3. Natura tagantjärele hindamise ja erandi kaalumise aruannete avalikustamine

06.12.2021 kuni 07.02.2022 kogus KeA avalikustamisele pandud Natura tagantjärele hindamise ja erandi hindamise aruannetele tagasisidet. 22.02.2022 viidi läbi ka Natura hindamise aruannete avalik arutelu, millel osales üle 60 inimese ja mis salvestati ning kus esitatud küsimused ja vastused protokolliti⁴⁶.

Avalikustamise käigus laekus arvamusi ja ettepanekuid 34 eraisikult ja organisatsioonilt. Kõikidele laekunud kirjalikele ettepanekutele vastas KeA kirjalikult 05.03.2022 seisuga⁴⁷.

Avalikustamise tulemusena jäid osapooled sisuliselt juba varem väljendatud seisukohtadele. Kohalikud elanikud olid erinevatel arvamustel, kuid nt Kultuuriministeerium, Muinsuskaitseamet, Eesti Arhitektide Liit, WV ja kohalik omavalitsus peavad endiselt vajalikuks paisjärve säilitamist ja elektritootmise jätkamist, pidades seda oluliseks kultuuripärandi, miljöö, piirkonna puhkeväärtuse ja elektrivarustuskindluse säilitamiseks. Samas Eesti Loodushoiu Keskus, Mittetulundusühing Jägala Kalateed, Eesti Kalastajate Selts, Keskkonnaministeeriumi kalavarude osakond ja Eesti Mereinstituudi eksperdid rõhutasid, et hindamise tulemusena ei ole võimalik paisjärve säilitada ja kudealad tuleb taastada, kuna muuhulgas ei leitud hindamisel ka piisavaid hüvitusmeetmeid, mida paisjärve ja elektritootmise säilitamisel tuleks vältimatult rakendada. Majandus- ja Kommunikatsiooniministeerium (edaspidi MKM) on enne avalikustamist esitanud kirjaliku seisukoha, et Linnamäe HEJ ei ole lähtuvalt oma tootmisvõimsusest ja selle ebastabiilsusest elutähtsat teenust pakkuv ega oma strateegilist tähtsust energiavarustuskindluse tagamisel.

2024. aastal tekkis vajadus aruandeid ajakohastada lähtudes muutunud õigusruumist, kuid see ei mõjutanud hindamise lõppjäreldusi.

KeA on hindamise tulemusena seisukohal, et muinsuskaitse- ja ka keskkonnakaitse- lisi huvisid on võimalik ühildada, säilitades Linnamäe paisu suuremas osas ja kujundades looduslähedase jõesärgi ümber Linnamäe paisu. Väljapoole taastatud jõesärgi on endise

⁴⁶ Registreeritud DHS-s 2.3.2022 kirjana nr 1-10/22/12.

⁴⁷ Vastuskirjad registreeritud DHS-s järgmiselt: 4.1.2022 nr 7-9/21/25571-5; 7.1.2022 nr 7-9/21/25571-7; 12.1.2022 nr 7-9/21/25571-9; 7.2.2022 nr 7-9/21/25571-17; 15.2.2022 nr 2-6/22/62-2; 4.3.2022 nr 7-9/21/25571-48; 4.3.2022 nr 7-9/21/25571-45; 3.3.2022 nr 7-9/21/25571-40; 4.3.2022 nr 7-9/21/25571-47; 3.3.2022 nr 7-9/21/25571-39; 3.3.2022 nr 7-9/21/25571-38; 2.3.2022 nr 7-9/21/25571-37; 4.3.2022 nr 7-9/21/25571-42; 3.3.2022 nr 7-9/21/25571-41; 4.3.2022 nr 7-9/21/25571-50; 4.3.2022 nr 7-9/21/25571-43; 4.3.2022 nr 7-9/21/25571-46; 4.3.2022 nr 7-9/21/25571-52; 4.3.2022 nr 7-9/21/25571-44; 4.3.2022 nr 7-9/21/25571-53; 4.3.2022 nr 7-9/21/25571-49; 4.3.2022 nr 7-9/21/25571-54; 4.3.2022 nr 7-9/21/25571-51; vastuskiri täiendavale arvamusele 17.3.2022 nr 7-9/21/25571-55; 18.4.2022 nr 7-9/22/7328.

paisjärve alale võimalik vajadusel kujundada ka tehisveekogu. Antud menetluse raames ei hinnata paisutuse likvideerimise võimalusi, kuna see on eraldi seisev menetlus (vt p 3.5).

Kuna Natura erandi rakendamise eeldused ei ole täidetud, siis ei saa KeA anda keskkonnaluba Linnamäe paisul elektritootmise ja paisutamise jätkamiseks.

3.3. Huvide kaalumine

3.3.1. Muinsuskaitseelised väärtused

3.3.1.1. Linnamäe pais on tunnistatud kultuurimälestiseks 21.12.2016, s.o 11 aastat pärast Jägala jõe hoiuala moodustamist. Muinsuskaitseaduse (edaspidi *MuKS*) § 33 alusel peab igaüks hoiduma tegevusest, mis võib mälestist või muinsuskaitsealal asuvat ehitist ohustada, rikkuda või selle hävitada. Mälestist ja muinsuskaitsealal asuvat ehitist ei tohi hävitada ega rikkuda.

Linnamäe paisu kultuurimälestiseks tunnistamise ajal kehtinud MuKS § 25 lg 2 p 2 kohaselt oli mälestise kaitsevööndi ülesandeks tagada mälestise ja seda ümbritseva maa-ala kultuuriväärtuslike struktuurielementide säilimine ruumilises kontekstis.

3.3.1.2. Muinsuskaitseamet on rõhutanud⁴⁸, et Linnamäe HEJ pais on silmapaistvaim enne Teist maailmasõda ehitatud pais Eestis. Paisu algupärane arhitektuurne lahendus ja konstruktsioonid (sh kalatrepp) on suures osas algsel kujul säilinud. Linnamäe paisu väärtus on selle mastaapsuses ja kõrgetasemelises insenertehnilises lahenduses – tegemist on Eesti tööstusarhitektuuri silmapaistva näitega. Linnamäe HEJ pais on osa hüdroelektrijaama töökorras olevast ja töötavast kompleksist ning mälestise säilimine on tagatud töötava hüdroelektrijaama korral. Samuti on Muinsuskaitseamet rõhutanud Linnamäe HEJ vaadeldavust, selle ajaloolises väljakujunenud ümbruses.

3.3.1.3. Paisjärve kaldal paiknevad veel järgmised arheoloogiamälestised: Linnus "Jägala linnamägi" (reg-nr 17535) ja Asulakoht (reg-nr 17534); lisaks on ettevalmistamisel kaitse alla võtmise menetlus Jägala muistsete asulakohtade ja fossiilsete põllujäänuste II (reg-nr A30211) ja III (reg- nr A 30212).

3.3.1.4. Muinsuskaitse all on Linnamäe paisukeha. KeA on seisukohal, et muinsuskaitseliste aspektide esile toomisel ei saa eeldada vältimatut hüdroenergia kasutamist, paisutamist ning samuti ei pea objekt olema kasutuses tema algses funktsioonis, eriti võttes arvesse, et muinsuskaitse alla on võetud ainult paisukeha. Toetudes kohtupraktikas kinnistunud põhimõttele, kaaluvad vastuolu korral EL keskkonnaõigusest tulenevad kohustused üles muinsuskaitseelised huvid (3-17-1739 p 34 ja 3-21-150 p 31).

3.3.1.5. MuKS § 7 p 2 näeb ette, et kaitstava objekti remontimisel jms sarnasel tegevusel ei tohi muuta objekti ilmet. Seda on Linnamäe hüdroelektrijaama paisu remontimisel tehtud ja korduvalt. Ajaloomagister Kalle Kroon vastulauses (lk 4) on arvamisel, et Linnamäe HEJ kvalifitseeruks arhitektuuripärandina, ent selle asemel on Linnamäe hüdroelektrijaama paisu näol tegu omas ajastus üsna tüüpilise esemega, mille rajamisel on aga hävitatud osa

⁴⁸ Muinsuskaitseameti seisukoht veeloa kehtivuse pikendamata jätmise eelnõule on registreeritud DHS-s 29.12.2017 kirja nr 14-6/17/13443-6 all.

unikaalsest ja haruldasest arheoloogilis-ajaloolisest objektist - muinasaja asulakohast ja sellevõrra on hüdroelektrijaama paisu muinsuskaitse alla ja paisjärve muinsuskaitse piiranguvööndi alla võtmine ebasobiv ning mitte muinsusväärtusi silmas pidav⁴⁹.

3.3.1.6. Kultuuriminister tunnistas 18. detsembri 2020. a käskkirja nr 190 „Asulakohtade ja muistsete põllujäänuste kultuurimälestiseks tunnistamine ning ühise kaitsevööndi kehtestamine“ resolutsiooni p-ga 1 kultuurimälestiseks liigiga „arheoloogiamälestis“ asulakohad ja muistsed põllujäänused. Lisaks kehtestas ta p-dega 2 ja 3 nende mälestiste piirid ja p-ga 4 kehtestas neile mälestistele, ehitismälestisele Linnamäe HEJ pais, arheoloogiamälestisele Asulakoht ja Linnus „Jägala linnamägi“ ühise kaitsevööndi. Sama käskkirja p-ga 5 tunnistas ta kehtetuks 21. detsembri 2016. a käskkirja p 2. Käskkirja kohaselt on kaitsevööndi eesmärk tagada kinnismälestiste säilimine sobivas ja toetavas keskkonnas, HEJ paisu ja linnuse vaadeldavus ning kinnismälestisi ümbritseva arheoloogilise kultuurikihi säilimine. Kui varasem paisu kaitsevöönd hõlmas paisjärvest umbes 30 m laiuse riba, mis külgneb paisuga, siis uus ühine kaitsevöönd hõlmab enamiku paisjärvest.

3.3.1.7. Riigikohus jõudis RKHKo 3-21-150⁵⁰ p-s 31 järeldusele, et „muinsuskaitse kaitsevööndi kehtestamine ei kohusta KeA-d veeluba andma ega või takistada paisutuse likvideerimist, kui likvideerimine on vajalik ebaseadusliku olukorra lõpetamiseks (juhul kui veeluba ei anta). Paisutamine on loakohustuslik tegevus ning mälestise kaitsevööndi kehtestamine ei saa asendada veeluba. Kuna pädev asutus muinsuskaitseliste ja muude keskkonnahuvide vastastikkuseks kaalumiseks on KeA ning EL keskkonnaõiguse normid kaaluvad vastuolu korral üles muinsuskaitseliste huvid, tuleb KeA-l küll veeloa menetluses arvesse võtta muinsuskaitseliste huve, kuid juhul, kui KeA jõuab järeldusele, et neist hoolimata ei ole alust veeluba väljastada, on selle järeldusega seotud ka MKA. Seejuures ei ole veeloa andmisest keeldumine MuKS §-dega 58 ja 59 hõlmatud tegevus, milleks oleks vaja MKA nõusolekut. KeA-l on ka endal pädevus arvestada muinsuskaitseliste huve, sest kultuuripärand on osa keskkonnast (vt ka KeHJS § 21).“

Seega on ka Riigikohtu tõlgenduse kohaselt just KeA pädev asutus veeloa menetluse raames kaaluma nii muinsuskaitseliste kui ka keskkonnakaitseliste huvisid. Seejuures on Riigikohus selgitanud, et vastava järeldusega on seotud ka MKA ning muinsuskaitse kaitsevööndi kehtestamine ei sunni KeA-d veeluba andma ega takista paisutuse likvideerimist. Käesoleval juhul on KeA seisukohal, et veeluba ei saa anda.

3.3.1.8. KeA on seisukohal, et muinsuskaitseliste aspektid ei kaalu üles keskkonnakaitseliste eesmärkide saavutamist, sest Linnamäe HEJ ei ole muinsuskaitse all ja ei pea olema tingimata kasutuses tema algses funktsioonis. KeA rõhutab, et **paisutuse likvideerimine ei pea tingimata tähendama ehitismälestiseks oleva paisukeha likvideerimist. KeA leiab, et paisutuse likvideerimisel saab leida kompromisslahenduse, mis rahuldab muinsuskaitseliste ja keskkonnakaitseliste huve. Paisutuse likvideerimise lahendus selgub koostöös järgnevas menetluses.**

3.3.2. Linnamäe paisjärve ümbrus rekreatiivalana

⁴⁹ „Vastulause Linnamäe hüdroelektrijaama asjus“ Ajaloomagister Kalle Kroon, MTÜ Hõrnas, registreeritud DHS-s 13.04.2022 nr 7-9/22/638-2 all.

⁵⁰ Riigikohtu 15.01.2024 kohtuotsus nr 3-12-150.

3.3.2.1. Linnamäe paisjärve säilimise kaitseks on petitsioon.ee keskkonnas kogutud 147 häält perioodil 22.11.2018 kuni 19.12.2018⁵¹. WV 19.08.2019 eelnõule esitatud info kohaselt on paisjärve poolt antud 2000 häält (vastavat tõendit ei ole esitatud). Samuti on Jõelähtme vald Tallinna Halduskohtu otsuses haldusasjas nr 3-18-1778 (p 4.4.2. viimane lõik) toonud välja, et mitmed valla elanikud on Jõelähtme valla poole pöördunud paisjärve säilimise kaitseks.

3.3.2.2. Jägala jõe voolu ja Linnamäe paisu avamise poolt perioodil 10.10.2019 kuni 01.11.2019 on kogutud 607 allkirja⁵². Samuti on Mittetulundusühing Jägala Kalateed (toetajad Harju Kalandusühing, Eesti Kalastajate Selts, Lahemaa rannakalurid) perioodil 27.11.2018 kuni 03.02.2019 kogunud Jägala jõe Natura 2000 ala looduskeskkonna taastamise eest 1600 allkirja, neist 1128 petitsioon.ee lehel⁵³ ja perioodil 14.12.2021 kuni 16.02.2022 petitsioon.ee keskkonnas 741 allkirja⁵⁴. Seega kokku on aastatel 2018-2022 kogutud Jägala jõe Natura ala taastamise toetuseks 2948 allkirja.

3.3.2.3. Jõelähtme valla arengukava 2018–2025⁵⁵ kohaselt on Linnamäe HEJ (1924 a. kauneim tööstusobjekt), sellega piirnev Linnamägi koos paisjärve ja sellega piirnevad alad ülesvoolu (sh. Jägala jõe puhkeala ja Jägala juga) kujunenud Jõelähtme valla jaoks oluliseks puhkepiirkonnaks. Kuna tegemist on ka ühe osaga Rebala muinsuskaitsealast ja sellel asuvate pärandkultuuri objektidega, siis lisaks puhkemajanduslikule väärtusele on Linnamäe HEJ, sellega piirnev Linnamägi ja paisjärv kujunenud ka oluliseks turismiobjektiks, mida lisaks puhkajatele külastavad igapäevaselt ka sajad üle Eesti ja välismaalt saabunud turistid. Seega on Linnamäe HEJ ja sellega piirnevate Linnamäe, Linnamäe paisjärve ja seda ümbritsev ala valla jaoks olulise sotsiaal-majandusliku väärtusega, mis vajab terviklikku säilitamist. Jõelähtme valla 2003. aastal kehtestatud üldplaneeringus⁵⁶ nähakse Jägala puhkepiirkonna oluliste objektidena muuhulgas taastatavat Linnamäe HEJ-d, Jägala linnamäge koos Linnamäe paisjärve ja pargiga ning Linnamäe paisjärvele ehitatavat ujumiskohta. Linnamäe paisjärve piirkond kuulub intensiivse kasutusega Jägala puhkepiirkonda, mis sobib nii suvise kui talvise puhkuse veetmiseks.

Jõelähtme valla koostatavas üldplaneeringus⁵⁷ tähtsustatakse paisjärve väärtusliku kultuurilise, majandusliku ja rekreatsioonilise objektina.

3.3.2.4. KeA on seisukohal, et ala rekreatiivne väärtus on võimalik säilitada ka paisjärve olemasoluta. Näiteks oleks võimalik jõe kallastele luua matkarajad, ujumis- ja puhkekohad, sildumisrajatised jne. Jägala jõe puhkeala Jägala jõe ümbruses säilib ka paisutuse alandamise järgselt, samuti säilib ehitismälestis külastusobjektina. Jõe kärestikulise osa pikendamine annaks paremad võimalused hobikorras või professionaalselt süsta- ja kanuusoõidu, raftingu või mõne muu veespordialaga tegelemiseks. Samuti on teada, et olemasoleval jõe ja paisjärve vahelisel kärestikulisel jõelõigul korraldatakse juba praegu nii siseriiklikke kui ka

⁵¹ Arvutivõrgus kättesaadav: <https://petitsioon.ee/linnamae-paisjarve-sailimise-kaitseks> (29.02.2024).

⁵² Arvutivõrgus kättesaadav: <https://petitsioon.ee/taastame-jagala-joe-voolu> (29.02.2024).

⁵³ Arvutivõrgus kättesaadav veebilehel: <http://petitsioon.ee/jagala-jogi-lohejooks> (29.02.2024).

⁵⁴ Registreeritud DHS-s 22.02.2022 nr 7-9/21/25571-35 all ja arvutivõrgus kättesaadav <https://petitsioon.ee/aita-taastada-jagala-lohejogi>. (29.02.2024).

⁵⁵ Jõelähtme Vallavolikogu 17.10.2019 määrus nr 43 „Jõelähtme valla arengukava aastateks 2019–2025“

⁵⁶ Jõelähtme valla üldplaneering 2001-2003, arvutivõrgus kättesaadav Jõelähtme Vallavalitsuse veebilehel: <https://joelahtme.kovtp.ee/uldplaneering-kehtiv-> (29.02.2024).

⁵⁷ Jõelähtme valla üldplaneering (koostamisel) arvutivõrgus kättesaadav <https://maja.joelahtme.ee/?dir=Yldplaneeringu+materjalid> (29.02.2024).

rahvusvahelisi süstaslaalomi võistlusi ning ala on pikka aega olnud kasutusel treening- ja harjutuskohana⁵⁸.

3.3.2.5. Kohus on tõlgendanud Tallinna Halduskohtu 18.05.2022 otsuse 3-21-1476 p-s 17.3, et paisutamise jätkamiseks veeloa andmist ei õigusta vaid see, et paisutuse säilimise poolt on rohkem (sh ilmselt ka paisjärvega otseses puutumuses mitteolevaid) inimesi kui paisutuse säilimise vastu. Ülekaalukaks avalikuks huviks ei saa olla pelgalt see, et paisjärve ümbruses elavad inimesed soovivad seda säilitada visuaalselt nauditava maamärgina.

3.3.2.6. **Kokkuvõtvalt on võimalik rekreatsiooni alana kasutada ka jõge, sh paljanduvaid karestikke, mitte ainult paisjärve.**

3.3.3. Energiajulgeolek

3.3.3.1. KeA on seisukohal, et Linnamäe HEJ seiskamine ei oma olulist mõju Eesti energiajulgeolekule ja Linnamäe HEJ ei ole elutähtsa teenuse osutaja hädaolukorra seaduse mõistes. Seega elektritootmine Linnamäe HEJ-s ei ole ülekaaluka avaliku huviga tegevus.

3.3.3.2. Jõelähtme vald on esitanud arvamuse⁵⁹ haldusajal nr 3-18-4⁶⁰, milles ta on seisukohal, et säilima peab toimiv hüdroelektrijaam koos sinna juurde kuuluvate ehitiste ja rajatistega ning põhjendab seda muu hulgas järgmiselt: „**Pöördumatult kahjustub Eesti riigi energiajulgeolek kui likvideeritakse Linnamäe hüdroelektrijaam. Olulisel kohal jaama säilimise vajadusel on ka energiajulgeolekul. Energiatalgute kodulehelt kättesaadavas töös, mis räägib energiajulgeolekust on kirjutatud, et energiajulgeoleku tagamise üheks peamiseks põhimõtteks on riigi territooriumi varustatus piisava hulga elektrijaamadega. Energiajulgeoleku eesmärgiks on tagada välisteguritest sõltumatu elektri olemasolu. Täna annab Linnamäe hüdroelektrijaam elektrit hinnanguliselt 2500 majapidamisele, mis on julgelt pool Jõelähtme valla majapidamistest kokku. Jaama likvideerimine toob kaasa eeltoodud olukorra, mis seab otseselt ohtu Eesti julgeoleku.**“

Linnamäe HEJ aastatoodang on vahemikus 5-7 GWh ehk maksimaalselt 19 178 kWh/ööpäevas. WV 23.03.2022 esitatud andmete kohaselt oli pikajaline keskmine aasta toodangu maht perioodil 2007 kuni 2021 k.a 5,3 GWh. Maksimaalne tootmismahd on olnud 7,9 GWh ja minimaalne 3,2 GWh⁶¹. Seega suudaks Linnamäe HEJ anda elektrit maksimaalselt ühele majapidamisele 2500-st 7,6 kWh/ööpäevas (keskmine Eesti majapidamine tarbib ööpäevas umbes 8,2 kWh elektrit). Suure osa ajast töötab jaam väiksema võimsusega ja osa ajast seisab. Seega ei ole KOV seisukoht, et Linnamäe HEJ suudaks püsivalt varustada 2500 majapidamise kogu energiavajaduse, korrektne.

3.3.3.3. KeA pöördus MKM poole 02.07.2019 kirjaga, milles soovis MKM seisukohta Linnamäe HEJ ning Eesti ja kohaliku omavalituse energiajulgeoleku teemal.⁶²

⁵⁸ Süstaslaalomi klubi Pirita MTÜ <http://www.skpirita.ee/> (29.02.2024).

⁵⁹ Registreeritud DHS-s 07.02.2018 nr 1-6/18/2-10 all.

⁶⁰ Tallinna Ringkonnakohus kinnitas kompromissi ja lõpetas halduskohtumenetluse 08.08.2018 kohtumäärusega haldusajal nr 3-18-4, registreeritud DHS-s 08.08.2018 nr 1-6/18/2-47 all.

⁶¹ Registreeritud DHS-s 23.03.2022 nr 7-9/22/3460-3 all.

⁶² Registreeritud DHS-s 02.07.2019 nr 6-3/19/9100-5 all.

3.3.3.4. MKM oma 31.07.2019⁶³ vastuskirjas selgitas kokkuvõtvalt, et Linnamäe suurune HEJ ei oma olulist mõju Eesti energiajulgeolekule ja Linnamäe HEJ ei ole elutähtis teenuse osutaja hädaolukorra seaduse mõistes. Hädaolukorraseaduse kohaselt on elutähtsa teenuse osutajaks üle 300 MW võimsusega elektritootmisest. Eesti elektrisüsteemi halduri Elering AS (registrikood 11022625) omanduses on avariireservelektrijaam Kiisal. Linnamäe HEJ-l ei ole otseühendusi tarbijatega, vaid on ühendatud elektrivõrku, läbi mille on ta ühendatud lähi- kui ka kaugpiirkonna elektritarbijatega. Mõju kohalikule tasandile avaldub elektrikatkestuse olukorras (madal tõenäosus) ning selles olukorras on Linnamäe HEJ mõju piirkonna elektriga varustamisel oluline.

3.3.3.5. Samas peab MKM oluliseks kõiki taastuvenergia liike (sh hüdroenergiat) Eesti taastuvenergia eesmärgi täitmiseks ning leiab, et Euroopa Liidus järjest tõsisemalt arutatava süsinikuneutraalse majandusmudeli saavutamiseks aastaks 2050 on iga toodetav taastuvenergia kWh oluline, **kuigi suurimat potentsiaali nähakse tuuleenergiast**. Eesti elektrisüsteemi süsteemihaldurit (Elering AS) on teavitatud 910 MW uue tootmisvõimsuse rajamisest. Samuti leiab MKM, et kuna Eestis jääb elektrisüsteemis vajaliku sageduse hoidmiseks pöörlevaid generaatoreid vähemaks, eriti suuremaid (põlevkivi otsepõletamine), siis on teatud ajahetkedel elektrisüsteemi sageduse hoidmisel ka 1 MW suurune jaam olulise mõjuga.

3.3.3.6. Jõelähtme Vallavalitsus on pöördunud 05.05.2020 MKM poole ettepanekuga kaaluda kahe Eesti suurima hüdroelektrijaama (Jägala HEJ, mille nimivõimsus on 2 MW ja Linnamäe HEJ, mille nimivõimsus on 1,2 MW) välismõjudest sõltumatute elektritootmise allikatena kasutuselevõtu kavandamist, mis võiksid võimalike kriisiolukordade puhul töötada autonoomselt ning võimaliku Tallinna lähedase evakuatsiooni kogunemispiirkonnana.

3.3.3.7. MKM ka oma 10.06.2020⁶⁴ vastuskirjas Jõelähtme Vallavalitsusele märgib, et elutähtsa teenusega seonduvat reguleerib hädaolukorra seadus. Elutähtis teenus on teenus, millel on ülekaalukas mõju ühiskonna toimimisele ja mille katkemine ohustab vahetult inimeste elu või tervist või teenuste toimimist. Hädaolukorra seaduse § 36 lg 1 p 1 nimetatud elutähtsa teenuse (elektriga varustamine) korraldatavaks asutuseks on MKM, kes korraldab elektriga varustamise korraldamist. Kriteeriumid, mille järgi ettevõtjad hädaolukorra seaduse tähenduses kvalifitseeruvad elutähtsa teenuse osutajateks, tulenevad valdkondlikest eriseadustest (siinkohal elektrituruseadus). Elektriga varustamise valdkonna elutähtsa teenuse osutajad on sätestatud elektrituruseaduse § 21¹ (suuremad jaotusvõrguettevõtjad, põhivõrguettevõtjad ning >200 MW netovõimsusega elektritootja, >100 MW ülekandevõimsusega riigipiiri ületava liini valdaja). Samuti panustavad elutähtsa teenuse osutamisesse koostootmisjaamad, mis on kaugkütteseaduse § 7 lg 3 kohased soojuse tootjad. Kaugküttega varustamise elutähtsat teenust korraldab kohalik omavalitsus. Jägala ja Linnamäe HEJ eelpool nimetatud kriteeriumitele vastavalt elutähtsa teenuse osutajaks ei kvalifitseeru. Elutähtsa teenuse osutaja elektrijaama netovõimsus peab olema suurem kui 200 MW ning millel on oluline mõju kriisiolukordades elektrisüsteemi toimimisele. MKM hinnangul on hüdroelektrijaamadel oluline panus Eesti taastuvenergia eesmärkide täitmise ning ka piirkonna elektriga varustamisesse, kuid elektrijaamad netovõimsusega 2 MW ja 1,2 MW

⁶³ Registreeritud DHS-s 31.07.2019 nr 6-3/19/9100-5 all.

⁶⁴ Registreeritud Jõelähtme Vallavalitsuse dokumendiregistris 10.06.2020 nr 7-7/1445-1 all.

elutähtsa teenuse osutajate alla ei kvalifitseeru ning eraldi evakuatsiooni piirkonna loomiseks läheks antud piirkonnas vaja lisavõimsusi.

3.3.3.8. Linnamäe HEJ installeeritud 3 turbiini summaarne koguvõimsus on 1152 kW ning aastatoodang vahemikus 5–7 GWh. Eleringi kodulehel⁶⁵ toodud andmete järgi toodeti Eestis 2023. aastal taastuvatest allikatest elektrienergiat 2606 GWh, mis moodustas 53% elektrienergia kogutoodangust. Linnamäe HEJ aastatoodang moodustas 0,27% taastuvatest allikatest 2023. aastal võrku toodetud elektrienergiast. Nii Linnamäe HEJ elektriline võimsus, kui ka aastatoodang jäävad tunduvalt väiksemaks kui statistiline viga võrreldes Eesti vastavate näitajatega. Kui mingi parameetri muutus jääb 5% piiridesse, siis loetakse statistiliselt selle mõju protsessile olematuks. Arvestades, et arendamisel on mitmeid tuuleparke (sh meretuuleparke), kahaneb Linnamäe HEJ osatähtsus taastuvelektri tootmisvõimsuste osas ja taastuvelektri tootmisel veelgi. Isegi kui teavitatud planeeritavate uute tootmisvõimsuste rajamine ei realiseeru täies mahus, ületavad need kordades Linnamäe HEJ tootmisvõimsust.

3.3.3.9. Eeltoodust tulenevalt on KeA seisukohal, et Linnamäe HEJ seiskamine ei oma olulist mõju Eesti energiajulgeolekule ja Linnamäe HEJ ei ole elutähtsa teenuse osutaja hädaolukorra seaduse mõistes. Võimalikud elektrikatkestused (madal tõenäosus) ei ole otseselt seotud Linnamäe HEJ töötamise või mittetöötamisega, vaid elektrivõrgu töökindlusega. Võrguhäirete või ebapiisava võimsuse kompenseerimiseks on süsteemihalduri Elering AS omanduses 250 MW võimsusega avariireservelektrijaam Kiisal. Linnamäe HEJ töötamine elektrisüsteemi sageduse hoidmisel on peetud nii juhteksperdi kui ka MKM-i hinnangul oluliseks teatud ajahetkel, kuid ei ole täpsustatud, millistel tingimustel, millisel ajahetkel ja millise tõenäosusega on sageduse hoidmine Linnamäe HEJ poolt oluline ja võimalik. Seega järeldab KeA, et Linnamäe HEJ töötamine võrgusageduse hoidmiseks ei ole vältimatu, kuna Eestis on elektrisüsteemis vajaliku sageduse hoidmiseks teisi pöörlevaid generaatoreid. **Linnamäe HEJ seiskamisel saamata jääv taastuvatest allikatest toodetud elektrienergia on võimalik kompenseerida arendatavate taastuvenergia võimsustega.**

3.3.4. Loa taotleja huvi

3.3.4.1. WV-1 on majanduslik huvi: toodetud elektrienergia müük mahus 5–7 GWh aastas. WV käive sõltub veehulgast ja energia hinnast börsil. Lisaks majanduslikule huvile peab WV oluliseks Linnamäe HEJ kui mälestisena kaitse all oleva Eesti kauneima tööstusehitise säilimist töötavas keskkonnas, kuhu see on rajatud.⁶⁶ Kultuurimälestisena on muinsuskaitse all osa HEJ paisust, kauneim tööstusehitis hävines II maailmasõja ajal. WV on toonitanud, et soetas 30.10.2017 Linnamäe Muinaslinna tee 5 kinnistu hoonestusõiguse (seatud 99 aastaks) koos Linnamäe HEJ elektrienergia tootmiseks vajalike seadmetega 100% riigile kuuluvalt Eesti Energia AS-lt avalikul enampakkumisel hinnaga 690 002 eurot, millele lisandub käibemaks, eesmärgiga jätkata elektrienergia tootmist.⁶⁷

⁶⁵ Eleringi kodulehel tabel võrku antud kütuseliigid – arvutivõrgus kättesaadav <https://elering.ee/toodang-ja-prognoos> (29.02.2024). Elering on sõltumatu ja iseseisev Eesti elektri ja gaasi ühendüsteemihaldur.

⁶⁶ WV 02.09.2019 vastuväited KeA 19.08.2019 eelnõule, registreeritud DHS-s 03.09.2019 nr 14-6/19/522-10 all.

⁶⁷ WV 19.08.2019 taotlus vee erikasutusloa pikendamiseks, registreeritud DHS-s 19.08.2019 nr 14-6/19/521 all.

3.3.4.2. KeA peab oluliseks märkida, et Eesti Energia AS ja WV on sõlminud 30.10.2017 hoonestusõiguse müügilepingu (edaspidi *leping*). Lepingu p 5.2.1 kohaselt ostja kinnitab, et on tutvunud lepingu p 5.1.4 nimetatud veeloa ja kõigi sellega seonduvate dokumentidega, sealhulgas KMH menetluse käigus väljastatud dokumentidega. Leping p 5.2.2 kohaselt on ostja kinnitanud, et on teadlik kõigist keskkonnakaitselistest aspektidest ja piirangutest. Lepingu p 5.2.4 kohaselt on ostja kinnitanud, et on teadlik VeeS § 17¹ lg 4 (hetkel kehtivas VeeS § 174 lg 3) toodud nõuetest, mille kohaselt juhul, kui paisu omanik või valdaja ei ole taotlenud õigusaktidega nõutavat veeluba või kui veeloa andja keeldub loa andmisest, peab paisu omanik või valdaja paisutuse likvideerima.

3.3.4.3. KeA juhib tähelepanu, et Eesti Energia AS, kellelt WV hoonestusõiguse omandas, on ka hoonestusõiguse enampakkumisest avalikult teavitades põhjendanud hoonestusõiguse võõrandamist järgmiselt: „*Hoonestusõigus anti meile 2002. aastal 99 aastaks. Seadusandlus on aga 15 aasta jooksul oluliselt muutunud. Kuna aastaid on olnud ebaselge, kas paisutuse ja elektritootmisega saab jätkata või mitte, on Eesti Energia otsustanud elektrijaama hoonestusõiguse koos oluliste osadega enampakkumisele panna.*“ Samuti on WV avaldanud meedias hoonestusõiguse ostmise tehingu kohta arvamuse, hinnates tehingut riskantseks⁶⁸.

3.3.4.4. Eeltoodust nähtub, et WV võttis hoonestusõiguse ostmisel teadliku äririski. WV oli teadlik, et paisutamine ja hüdroenergia kasutamine ei pruugi tulevikus olla võimalik. WV-l ei saanud tekkida õiguspärast ootust vee erikasutuse jätkamiseks pärast hoonestusõiguse omandamise ajal kehtinud veeloa kehtivuse lõppemist.

3.3.4.5. WV soov majandustegevust arendada peab olema kooskõlas õigusaktides sätestatud nõuetega. Keskkonnaameti hinnangul ei kaalu WV erahuvi üles EL keskkonnaõigusest tulenevaid eesmäärke.

3.3.4.6. Vabariigi Valitsus korralduses nr 163 jõudis järeldusele, et Linnamäe HEJ panustab nii taastuvenergia eesmärkidesse ja seeläbi kliimaeesmärkidesse kui ka elektrivõrgu toimepidevusse ning on regionaalsel tasandil oluline ka energiajulgeoleku aspektist. Järgala Energy HEJ ja Linnamäe HEJ võivad töötada välismõjudest sõltumatute elektritootmise allikatena, mis võiksid võimalike kriisiolukordade puhul töötada autonoomselt. Tegemist ei ole ainult ettevõtja erahuviga tegeleda ettevõtlusega.

3.3.5. Vabariigi Valitsuse nõusolek

3.3.5.1. Vabariigi Valitsus kaalus korralduses nr 163 esitatud argumente ja asjaolusid ning võrdles keskkonnakaitselisi huvisid ning muinsuskaitselisi ja kohaliku omavalitsuse üksuse huvisid, samuti hindas alternatiivide puudumist. Vabariigi Valitsus jõudis korralduses

⁶⁸ Meediaväljaandes „Harju Elu“ märgitakse 10.11.2017 avaldatud artiklis järgmist: „Uued omanikud on kursis keskkonnaministeeriumi seisukohaga, ning kuigi see tekitab mõnevõrra ärevust tuleviku ees, on Wooluvabriku omanikel kindel plaan, kuidas nende tahe peale jääb. „Jah, keskkonnaministeerium sai endale uue oponendi. Oleme nõus minema lõpuni välja, et (Linnamäel) säiliks praegune olukord,“ kinnitas Kivistik. „Tegelikult see risk ongi märkimisväärne. Me oleme raha sisse pannud, aga ei tea, mis saab.“. Artikkel on arvutivõrgus kättesaadav meediaväljaande „Harju Elu“ veebilehel: <https://www.harjuelu.ee/see-pealinna-laheduses-olev-loodusmassiiv-nii-oluline-et-see-ei-saa-olla-ainult-uhe-valla-kaitsta-siin-vaja-riigi-garantiid/> (04.04.2024).

seisukohale, et hoolimata tegevuse eeldatavalt ebasoodsast mõjust Natura 2000 võrgustiku alale on Linnamäe paisul Jägala jõe paisutamise ja Linnamäe hüdroelektrijaamas hüdroenergia kasutamise võimaldamine elektrienergia tootmiseks alternatiivsete lahenduste puudumisel vajalik avalikkuse jaoks esmatähtsatel ja erakordselt tungivatel põhjustel. Avalikkuse jaoks esmatähtsad ja erakordselt tungivad põhjused seisnevad kultuurimälestiseks tunnistatud Linnamäe paisu pikaajalise ja tervikliku säilimise tagamises ning seda ümbritseva arheoloogiapärandi ja kultuurimaastiku säilitamises, mis on pika ajaloo vältel välja kujunenud ja on tähenduslik nii kaasajas kui ka väärtuslik tulevastele põlvetele säilitamiseks. Linnamäe paisul Jägala jõe paisutamise ja Linnamäe hüdroelektrijaamas hüdroenergia kasutamise võimaldamine elektrienergia tootmiseks on eeldus, mis tagab kultuuriväärtusliku ehitise ja keskkonna säilimise olemasoleval kujul. Oma kaalutlustes võttis Vabariigi Valitsus arvesse, et Linnamäe HEJ-s on vee paisutamine ja hüdroelektrenergia tootmine olemasolev ehk jätkuv tegevus, mis sai alguse enne Natura ala loomist. Samuti võeti arvesse Jägala jõel asuvate hüdroelektrijaamade (Linnamäe HEJ, Jägala Energy HEJ) panust Eesti taastuvenergia tootmisse ning üldisesse energiajulgeolekusse.

3.3.5.2. Lähtudes eeltoodud kaalutlustest nõustus Vabariigi Valitsus tegevusloa andmisega Linnamäe paisul Jägala jõe paisutamiseks ja Linnamäe hüdroelektrijaamas hüdroenergia kasutamiseks elektrienergia tootmisel tingimusel, et Keskkonnaamet teeb otsuse ja seab kohustused hüvitusmeetmete rakendamiseks.

3.3.5.3. KeA on seisukohal, et paisutamine ja hüdroenergia kasutamine Linnamäe paisul on jätkuv tegevus. Vabariigi Valitsus tuvastas ülekaaluka avaliku huvi ja alternatiivi puudumise olemasolu. Vabariigi Valitsus oma korraldusega nr 163 andis nõusoleku tegevusloa andmiseks Linnamäe paisul Jägala jõe paisutamiseks ja hüdroenergia kasutamiseks, kuid jättis keskkonnavalda andmise ning hüvitusmeetmete kohustuse otsustada KeA-le. Eelnimetatud korraldus on käsitletav Vabariigi Valitsuse nõusolekuna juhiks, kui keskkonnavalda on võimalik kehtivat Euroopa Liidu ja siseriiklikut õigusruumi arvestades anda, sh hüvitusmeetmed määrata. Vastava metoodika kohase Natura erandi hindamise käigus tuvastas KeA, vastavalt oma pädevusele, et keskkonnavalda ei ole Linnamäe paisul Jägala jõe paisutamiseks ja hüdroenergia kasutamiseks võimalik anda, kuna tegevuse elluviimine hoolimata ebasoodsast mõjust Natura 2000 võrgustiku alale on loodusdirektiivi art 6 lg 4 võimalik üksnes siis, kui samaaegselt on täidetud kõik kolm eeldust: puuduvad alternatiivsed lahendused, ülekaalukad avaliku huviga seotud põhjused on nõuetekohaselt põhjendatud ja Natura 2000 võrgustiku ala üldise sidususe kaitsmiseks on olemas sobivad asendusmeetmed. Natura erandi hindamise käigus tuvastati, et summerides hüvitusmeetmetena võimalikud Eesti jõed ja nende lõigud, ei suudeta tagada täies mahus Jägalas seatud kaitse-eesmärkide saavutamist, st rakendada hüvitusmeetmeid vajalikus ulatuses. Seega ei ole KeA-l võimalik anda veeluba Linnamäe paisul Jägala jõe paisutamiseks ja hüdroenergia kasutamiseks.

3.3.6. Kokkuvõte

KeA kaalus veeloa andmisest keeldumise otsustamisel alljärgnevat:

- Pais kui rändetõke avaldab vee-elustikule olulist negatiivset mõju. Paisjärve alla jäävad olulised kudealad, mis tuleks taastada, et saavutada vee-elustiku soodne seisund ning veekogu hea seisund.
- Paisutamisega jätkamine kahjustab Natura 2000 võrgustiku ala kaitse-eesmärke ja terviklikkust. Vaatamata sellele, et Vabariigi Valitsus tuvastas alternatiivide puudumise ja

ülekaaluka avaliku huvi esinemise ning nõustus veeloa andmisega Linnamäe paisul, ei ole Jägala jõe loodusalale võimalik teha Natura 2000 erandit kuna puuduvad piisavad hüvitusmeetmed.

- Paisutuse likvideerimisel ei ole tingimata vajalik kultuurimälestiseks oleva paisukeha likvideerimine.

Kavandatava tegevusega kahjustatakse Natura 2000 võrgustiku ala kaitse-eesmärkide saavutamist – ala terviklikkuse taastamist ning kaitsealuste liikide elupaiku, sealhulgas Eesti olulisimat lõhe asurkonda, mistõttu on tegevus vastuolus õigusaktidega KeÜS § 52 lg 1 p 4 tähenduses. Samuti kaasneb tegevusega keskkonnoaht, mida ei ole võimalik vältida (LKS § 32 lg 2, VeeS § 192 lg 1 ja KeÜS § 52 lg 1 p 6 alusel; vt p 3.2.2., 3.2.3. ja 3.2.7.2.3.)

Seega keeldub KeA veeloa andmisest VeeS § 192 lg 1 ja KeÜS § 52 lg 1 p 4 ja VeeS § 192 lg 1 ja KeÜS § 52 lg 1 p 6 alusel.

3.4. Pikendatud veeluba nr L.VT-171918

3.4.1. WV-1 on kehtiv veeluba L.VT.HA-171918, mis oli korduvalt pikendatud, viimati kuni uue veeloa andmise või andmisest keeldumise otsuse tegemiseni, kuid mitte kauemaks kui 31.12.2024.

3.4.2. VeeS § 279 lg 2 võimaldab VeeS 31.12.2013 kehtinud redaktsiooni alusel antud tähtajalist vee erikasutusluba põhjendatud taotluse alusel pikendada kuni uue veeloa andmise otsustamiseni. Riigikohus on asjas 3-21-150 tõlgendanud, et VeeS võimaldab veeluba pikendada ainult erandlikult kuni uue taotluse menetluse lõpuni (RKHKo 3-21-150 p 28). Seega on pikendatud veeluba kehtiv vaid kuni uue veeloa andmise menetluse lõpuni. Vastavalt kehtiva veeloa L.VT.HA-171918 resolutsioonile ja VeeS § 279 lg-le 2 kaotab veeluba nr L.VT.HA-171918 kehtivuse käesoleva veeloa andmisest keeldumise otsuse jõustumisel.

3.5. Paisutuse likvideerimine

3.5.1. KeA juhib tähelepanu VeeS § 175 lg-le 4, mille kohaselt juhul, kui veeloa andja keeldub loa andmisest, peab paisu omanik või valdaja paisutuse likvideerima. Seega kaasneb veeloa andmisest keeldumise korral ka konkreetne tagajärg ja kohustus paisutuse, mitte tingimata paisu, likvideerimiseks.

3.5.2. Veekogu veetaseme alandamise ja paisutuse likvideerimise nõuded on toodud VeeS § 175 ning keskkonnaministri 09.10.2019 määruses nr 54 “Veekogu paisutamise, paisu likvideerimise ja veetaseme alandamise täpsustatud nõuded ning ökoloogilise miinimumvooluhulga määramise metoodika”.

3.5.3. VeeS § 196 lg 2 p 9 kohaselt on paisutuse likvideerimine veekeskkonnariskiga tegevus, mis tuleb KeA-s registreerida. Veekeskkonnariskiga tegevuse registreerimise taotluse esitamise nõuded on toodud keskkonnaministri 24.09.2019 määruses nr 43 “Veekeskkonnariskiga tegevuse registreerimise taotluse ja registreeringu andmekoosseis”.

Sõltuvalt sellest milline lahendus valitakse paisutuse likvideerimiseks on võimalik, et registreeringu asemel tuleb taotleda veeluba.

3.6. Ärakuulamine

Veeloa andmisest keeldumise otsuse eelnõule esitasid arvamusi WV, Kultuuriministeerium ja Muinsuskaitseamet, Eesti Arhitektide Liit, MTÜ ICOMOS Eesti komitee ja Jöelähtme Vallavalitsus.

Osapooled jäid sisuliselt juba varem väljendatud seisukohtadele:

- Paisjärve säilitamine ja elektritootmise jätkamine on oluline kultuuripärandi, miljöö, nahkhiirte toiteala, piirkonna puhkeväärtuse ja elektrivarustuskindluse säilitamiseks.
- Lisaks toodi välja, et KeA on eiranud Vabariigi Valitsuse korralduses 163 toodut.

KeA vastab eelpool nimetatud esitatud arvamustele.

3.6.1. Vastused Wooluvabrik OÜ seisukohtadele

3.6.1.1. Vabariigi Valitsuse 03.06.2022 korraldus nr 163 on Keskkonnaametile täitmiseks kohustuslik

3.6.1.1.1. WV toob oma arvamuses välja, et Vabariigi Valitsuse korralduse nr 163 otsus on KeA-le siduv ning täitmiseks kohustuslik. Antud seisukoha kinnitamiseks on lisatud ka õiguskantsleri 30.04.2024 vastus⁶⁹. WV on seisukohal, et KeA eirab Vabariigi Valitsus suuniseid ja seisukohti.

KeA nõustub, et Vabariigi Valitsuse korralduse nr 163 otsus on KeA-le siduv ja täitmiseks kohustuslik. Vabariigi Valitsus oma korraldusega nr 163 andis nõusoleku tegevusloa andmiseks Linnamäe paisul Jägala jõe paisutamiseks ja hüdroenergia kasutamiseks, kuid juhime tähelepanu, et keskkonnavalitsuse andmise, sh mitte andmise ning tegevusloa loa tingimuste, sealhulgas hüvitusmeetmete rakendamise kohustuse üle otsustab KeA. Vabariigi Valitsus on korralduse nr 163 resolutsioonis selle ka sõnaselgelt välja toonud: “tegevusloa andmise otsuse teeb ja loa tingimused, sealhulgas hüvitusmeetmete rakendamise kohustuse seab Keskkonnaamet”. Seega on KeA seisukohal, et eelnimetatud korraldus on käsitletav Vabariigi Valitsuse nõusolekuna juhiks, kui keskkonnaluba on võimalik kehtivat Euroopa Liidu ja siseriiklikku õigusruumi arvestades anda, sh määrata hüvitusmeetmed.

Natura hindamise nõuded tulenevad loodusdirektiivi art 6 lg-st 3. Selle rakendamist on selgitatud Euroopa Komisjoni tellimisel valminud juhendis „Natura 2000 alade kaitsekorraldus. Elupaikade direktiivi 92/43/EMÜ artikli 6 sättes“⁷⁰ ptk-s 4. Praktilisi nõuandeid antakse loodusdirektiivi art 6 lg 3 kohase hindamise ehk Natura hindamise

⁶⁹ Õiguskantsleri 30.04.2024 vastus Wooluvabrik OÜ-le, lisatud Wooluvabrik OÜ 06.05.2024 edastatud arvamuse lisana 1, registreeritud KOTKAS 07.05.2024 kiri nr DM-115314-10

⁷⁰ Natura 2000 alade kaitsekorraldus. Elupaikade direktiivi 92/43/EMÜ artikli 6 sättes (2019/C 33/01). Arvutivõrgus: Natura 2000 alade kaitsekorraldus — Elupaikade direktiivi 92/43/EMÜ artikli 6 sättes (europa.eu)

läbiviimiseks juhendis „Juhised Natura hindamise läbiviimiseks loodusdirektiivi art 6 lg 3 rakendamisel Eestis”⁷¹. Loodusdirektiivi kohase Natura erandi hindamise käigus tuvastas KeA, vastavalt oma pädevusele, et veeluba pole Linnamäe paisul Jägala jõe paisutamiseks ja hüdroenergia kasutamiseks võimalik anda, kuna tegevuse elluviimine hoolimata ebasoodsast mõjust Natura 2000 võrgustiku alale on loodusdirektiivi art 6 lg 4 võimalik üksnes siis, kui samaaegselt on täidetud nimetatud sätte kõik kolm eeldust: puuduvad alternatiivsed lahendused, ülekaalukad avaliku huviga seotud põhjused on nõuetekohaselt põhjendatud ja Natura 2000 võrgustiku ala üldise sidususe kaitsmiseks on olemas sobivad asendusmeetmed. KeA jõudis Natura erandi hindamise aruandes järeldusele, et summerides meetmetena võimalikud Eesti jõed ja nende lõigud, ei ole võimalik tagada täies mahus Jägalas seatud kaitseesmärkide saavutamist, st rakendada hüvitusmeetmeid vajalikus ulatuses. Osaline hüvitamine on vastuolus Natura erandi tegemise põhimõtetega, mille kohaselt peavad hüvitusmeetmed tagama kahjustatud elupaigatüübi või liigi elupaiga samaväärse toimivuse, kui oli algse Natura 2000 ala puhul. Seetõttu ei ole KeA-l võimalik rakendada Jägala jõe loodusalaale Natura 2000 erandi tegemist ja veeluba anda.

3.6.1.2.Vabariigi Valitsuse kaalutlused 03.06.2022 korralduses nr 163 on siduvad Keskkonnaametile

WV ei nõustu Natura erandi hindamise aruande p-s 2.3 toodud järeldustega ning viidates 31.07.2019 majandus- ja kommunikatsiooniministeeriumi (MKM) vastuskirjale, leiab, et Linnamäe hüdroelektrijaamal on oluline panus Eesti taastuvenergia eesmärkide saavutamisse ning ka piirkonna elektriga varustamisse. Lisaks on WV seisukohal, et Vabariigi Valitsus on korralduses analüüsinud kultuuriväärtust (paisu, kultuurimälestise kasutust, rahvusvahelisi muinsuskaitse kohustusi, arheoloogiapärandit, kultuurimaastikku) ja kohaliku tasandi huve. WV toob välja, et Vabariigi Valitsus on jõudnud seisukohale et nimetatud huvid kaaluvad üles Natura ala looduskaitse huvid.

Veeloa andmiseks on vajalik Natura erandi tegemine, mis antud juhul ei ole võimalik, kuna Jägala loodusalaale ei saa vajalikus mahus hüvitusmeetmeid rakendada. KeA on eespool selgitanud ja ei sea kahtluse alla Vabariigi Valitsuse korralduse nr 163 siduvust KeA-le.

3.6.1.3. Keskkonnaamet on jätnud otsustamata sobivad hüvitusmeetmed

WV viitab oma arvamuse p-des 22-23 Eesti Teaduste Akadeemia energeetikakomisjoni esimehe Arvi Hamburg seisukohtadele⁷²:

- *Ilmastikust sõltuva tuule- ja päikese elektrijaamade elektritoodangu silumiseks on kõige keskkonnasõbralikumad, kiirelt reguleeritavad ja majanduslikult efektiivsemad just hüdroelektrijaamad;*
- *hüdroelektrijaamad on elektrisüsteemi võimaliku „kustumise“, blackout järgseks käivitamiseks hädavajalikud;*
- *hajaasustatud aladel asuvad hüdroelektrijaamad saavad eriolukorras tagada esmaste elutähtsate- ja kaitseotstarbeliste elektritarvitite elektrivarustuse;*

⁷¹ Kutsar, R.; Eschbaum, K. ja Aunapuu, A. 2019. Juhised Natura hindamise läbiviimiseks loodusdirektiivi artikli 6 lõike 3 rakendamisel Eestis. Tellija: Keskkonnaamet. Arvutivõrgus: <https://envir.ee/media/1353/download>

⁷² 13.01.2022 saadetud seisukohad on lisatud WV-u arvamusele lisana „Pöördumine Eesti Teaduste Akadeemia energeetikakomisjoni poole“ mis on registreeritud KOTKAS 07.05.2024 kiri nr DM-115314-10

- *Linnamäe HEJ veehoidla likvideerimine lõpetab ka jõe ülemjooksul hüdroenergiast elektritootmise;*
- *reguleeritaval taastuvenergial töötavate hüdroelektrijaamade tootmisvõimsuste sulgemine vähendab Eesti energiajulgeolekut ning suurendab fossiilkütustel toodetava bilansienergia vajadust. Hüdroelektrijaamade sh Linnamäe HEJ rolli energiamajanduse Rohepöördes on oluline, seepärast palub Teaduste Akadeemia kaaluda avaliku teenuse elektri ja kalakasvatuse mõju ühiskonnale.*

KeA juhib tähelepanu, et Energiamajanduse korralduse seaduse ning KeHJS täiendamise seaduse 359 SE eelnõu seletuskirjas on märgitud, et hüdroenergiat kui REKK⁷³ järgi ammendunud ressursi, mille potentsiaal on madal, ei käsitleta eelnõu kohaselt kui ülekaalukat avalikku huvi, kuna paisude negatiivne mõju looduskeskonnale on märkimisväärne, kuid elektritootmise võimsus väike, ning seega ei ole võimalik jõuda järeldusele, et hüdroenergiast elektritootmisele puudub alternatiiv.

Natura erandi hindamise aruandes on toodud: „Linnamäe HEJ-l ei ole otseühendusi tarbijatega, vaid on ühendatud elektrivõrku, läbi mille on ta ühendatud lähi- kui ka kaugpiirkonna elektritarbijatega. Mõju kohalikule tasandile avaldub elektrikatkestuse olukorras (madal tõenäosus) ning selles olukorras on Linnamäe HEJ mõju piirkonna elektriga varustamisel oluline.“ Info pärineb Majandus- ja Kommunikatsiooniministeeriumi 31.07.2019 kirjast nr 1.1-16/2010/5831.

Elurikkuse kadu on üks suuremaid keskkonnaprobleeme maailmas. Vabariigi Valitsuse 24.09.2020 istungil on heaks kiidetud muuhulgas järgmine Eesti seisukoht Euroopa Komisjoni teatise „Euroopa Liidu elurikkuse strateegia aastani 2030. Toome looduse oma ellu tagasi“ kohta (p 11): „Toetame taastuvenergialahendusi, mis on seotud avamere tuuleparkide, päikeseparkide ja kestliku bioenergia kasutuselevõtuga. Toetame kestlikke, elurikkust hoidvaid ja toidujulgeolekut arvestavaid energiatootmislahendusi, võttes arvesse liikmesriikide eripärasid.“ ja „Peame oluliseks Eesti taastuvenergia eesmärkide täitmist ja taastuvenergia lahenduste laialdast kasutuselevõttu, kuid taastuvenergia tootmine ei tohi üle kaaluda toidujulgeolekut ega toimuda elurikkuse arvelt.“⁷⁴ Seega on rõhutatud, et taastuvenergialahendused peavad olema elurikkust hoidvad ja toetatavad lahendused, mis on eelkõige tuule- ja päikesepargid ning bioenergia. Hüdroenergia kasutamine jõgede paisutamisel hävitab elupaikasid (olulisemad kahjud seisnevad koelmualade uputamises ja kalade vaba liikumise takistamises paisust üles-ja allavoolu) ja on vastuolus elurikkuse hoidmise põhimõttega.

3.6.1.4. Keskkonnaamet ei kohalda nõuetekohaselt hüvitusmeetmeid

3.6.1.4.1. WV toob arvamuse p-s 32 esile Euroopa Komisjoni selgitusi, et hüvitusmeetmeid kasutatakse vaid sellistel juhtudel, kui ei olegi muud varianti, kui tegevusega

⁷³ Eesti riikliku energia- ja kliimakava aastani 2030 (edaspidi REKK 2030)

⁷⁴ Riigikantselei 24.09.2020 kiri nr 2-5/20-01347-3 „Eesti seisukohad Euroopa Komisjoni teatise „Euroopa Liidu elurikkuse strateegia aastani 2030“ kohta“. Arvutivõrgus: [Eesti seisukohad Euroopa Komisjoni teatise „Euroopa Liidu elurikkuse strateegia aastani 2030“ kohta – EIS \(valitsus.ee\)](https://eesti-seisukohad.euroopa-komisjoni-teatise.europa-liidu-elurikkuse-strateegia-aastani-2030-kohta-eis-valitsus.ee)

avaldada Natura 2000 võrgustiku alale ebasoodsat mõju. WV leiab, et kui Vabariigi Valitsus on otsustanud, et ebasoodne mõju on põhjendatud, siis on KeA ülesanne sobiv hüvitusmeede rakendada. Antud juhul on ebasoodsa mõju otsuse teinud Vabariigi Valitsus 03.06.2022 korraldusega nr 163. KeA ülesanne on seega rakendada oma teadmised ja oskused eesmärgil, kuidas realiseerida hüvitusmeede, mis aitaks Linnamäe HEJ avaldatavat ebasoodsat mõju kompenseerida.

KeA märgib, et tegevuse elluviimine hoolimata ebasoodsast mõjust Natura 2000 võrgustiku alale on loodusdirektiivi art 6 lg 4 võimalik üksnes siis, kui on samaaegselt täidetud nimetatud sätte kõik kolm eeldust:

- a) kavandatavale tegevusele puuduvad alternatiivsed lahendused,
- b) ülekaalukad avaliku huviga seotud põhjused on nõuetekohaselt põhjendatud ja
- c) kui Natura 2000 võrgustiku ala üldise sidususe kaitsmiseks on vastu võetud sobivad asendusmeetmed⁷⁵

Kui alternatiivid puuduvad ja esineb ülekaalukas avalik huvi, tuleb rakendada hüvitusmeetmed kahju kompenseerimiseks. Keskkonnaamet jõudis Natura erandi hindamisel järeldusele, et Jägala loodusala kaitseväärtusi ei ole võimalik samas või suuremas mahus kompenseerida. Osaliselt saaks kaitseväärtusi küll kompenseerida, kuid osaline kompenseerimine oleks vastuolus Natura erandi tegemise põhimõtetega, mille kohaselt peavad hüvitusmeetmed tagama kahjustatud elupaigatüübi või liigi elupaiga samaväärse toimivuse, kui oli algse Natura 2000 ala puhul. KeA on täiendanud vastavalt korralduse p-i 3.2.7.2.3.

3.6.1.4.2. WV märgib arvamuse p-s 31 esimeses lõigus, et KeA ei ole selgitanud, miks ei saa hüvitusmeetmena rakendada seda, et tõsta Vasalemma, Pirita, Purtse jõe ja Kasari jõestiku lõheliste laskujate arvu. On arusaadav, et nendes kohtades hetkel esineb puudusi KeA hinnangul, kuid pole näha, et KeA oleks analüüsinud, kuidas suurendada nende jõgede taastootmise võimekust hüvitusmeetmete rakendamise abil.

KeA on analüüsinud asendusmeetmeid, kuid teistes jõgedes ei ole võimalik samas mahus ja samu kaitseväärtusi (elupaik jõed ja ojad, lõhe, jõesilm, paksukojaline jõekarp, võldas ja nende elupaigad) täiendavalt kaitse alla võtta ja probleemiks ei ole üksnes lõhede arvukus. Jõelist elupaika tuleb vaadelda tervikuna – see peab vastama vajaliku kvaliteediga elupaigatüübile jõed ja ojad, sh peavad olema välistatud ebasoodsad inimõjud. Mis puutub hüvitusmeetmena lõhede asustamist, siis mitmel jõel juba toimub asustamine vastavalt teadussoovitusele (Pirita), ja selle üleforsseerimine rikuks looduslikku tasakaalu ning taluvusvõimet. Purtse jõgi on jääkreostusest alles taastumas, sinna juba asustatakse lõhet vastavalt teadussoovitustele ning selle numbri ületamine pole seetõttu mõistlik. Lisaks on Natura aruandes välja toodud, et Sillaoru paisul toimub veetaseme kõigutamine, mis mõjutab negatiivselt kogu allavoolu jäävat elustikku. Ka on Sillaoru paisu (kalapääsu) ja HEJ väljavoolukanali vaheline looduslik jõelõik (u 800 m) vee HEJ-sse juhtimise tõttu veevaene ning ei täida oma funktsiooni. Sellest tulenevalt on Natura ala võimalikul moodustamisel Purtse jõele oluline ning vältimatu Sillaoru HEJ mõjude leevendamine. Purtse jõe valimine Natura ala asendusalaaks oleks sisuliselt selline juhtum, kus Linnamäe HEJ tootmise säilitamisel tekitatakse olulised vastuolud teisel HEJ-l. Sarnane olukord on ka Pirita jõel, kus ohuteguriks on võimalik vee liigvähendamine AS

⁷⁵ Peterson, Kaja; Kutsar, Riin. 2020. Juhised loodusdirektiivi art 6.4 rakendamiseks Eestis: Natura hindamise eranditegemine. Arvutivõrgus kättesaadav: <https://keskkonnaamet.ee/elusloodus-looduskaitse/tegevused-kaitstavatel-aladel/natura-hindamine>

Tallinna Veele kuuluvas Vaskjala hüdroosõlmes, mis varustab joogiveega Tallinna linna. Selline ajutine vee liigvähendamine on igal juhul probleemiks vahetult paisust allavoolu asuvates piirkondades kuni lõikudeni, kus väiksemad sissevoolud vee liigvähendamist osaliselt kompenseerivad. Selline tegevus seab kahtluse alla ka täiendava alana arvestatud lõigu sisulise kasutamise võimaluse hüvituselana, kuna joogiveega varustamine on ilmselgelt elutähtis ülekaaluka avaliku huviga teenus, sh kaalukam kui Linnamäe HEJ-s elektritootmine. Vasalemma on üks kolmest lõhe loodusliku genofondiga (Kunda, Keila, Vasalemma) jõest ning sinna ei asustata juurde kaitsmaks algset puhast geneetilist materjali. Kasari jõestiku lõhilastele sobivad lõigud jäävad pigem ülemjooksule ja on tulenevalt oma väikestest mõõtmetest sobilikud pigem meriforellidele, mitte lõhele, mis on iseloomulikuks liigiks Jägala looduslal. KeA on seisukohal, et Jägala jõe kaitseväärtuste samas või suuremas mahus kompenseerimine ei ole võimalik Vasalemma, Pirita, Purtse jõe ja Kasari jõestiku arvel.

Lisaks selgitab Keskkonnaamet, et hüvitamisaladeks saab määrata alasid, kus on hüvitatavad väärtused olemas vajalikus mahus ja kvaliteedis hüvitusmeetmete määramise hetkel. Need alad võivad eelnevalt olla taastatud või parendatud, kuid nad peavad hüvitamisaladeks määramise hetkel juba nn täielikult toimima. Nimetatud jõed vajalikus mahus ja kvaliteedis antud otsuse tegemise hetkel ei toimi ning puudub kindlus, et nende seisund on võimalik taastada vajalikul kujul. 2023 aasta lõhe ja meriforelli seirearuande (vt korralduse lk 17 joonis 1) kohaselt elustiku arvukus Purtse jões kõigub. Arvestuslik laskujate arv esimesest paisust (Sillaoru) allavoolu on järgnevad: 2020. a - 3600 (28,1% potentsiaalsest), 2021. a 2600 (20,3%), 2022. a - 4800 (37,2%), 2023. a - 1600 (12,5%) ja 2024. a - 1700 (13,3%)⁷⁶. Seega on trend hetkel veel negatiivne ja kaugel potentsiaalsest.

Kokkuvõtvalt pole Purtse jõe seisund veel vastav Natura 2000 alale, sh vee-elustik ei ole täielikult taastunud, nt lõhe asurkond ei ole piisavalt taastunud, jõesilm, võldas ja paksukojaline jõekarp kas puuduvad täielikult, või on vaid vähesel määral esindatud. Seega ei saa Purtse jõge antud olukorras sobiliku hüvitamisalana käsitleda.

3.6.1.4.3. WV märgib arvamuse p-s 31 teises lõigus, et lisaks ei ole KeA hinnanud võimaliku hüvitusmeetmena lõhemaimude Jägala jõkke asustamist. RMK Põlula kalakasvandus tegeleb pidevalt lõhemaimude inkubeerimisega. See tähendab, et RMK-l on võimekus panustada lõhevarude taastamisse. Teadaolevalt ka on Jägala jõkke pidevalt asustatud tuhandete kaupa Põlulas inkubeeritud lõhemaimu.

KeA märgib, et lõhe ja tema elupaikade taastamine on kaitse-eesmärgiks võetud Jägala looduslal. Seega ei oleks lõhede asustamine Jägala looduslale hüvitus-, vaid on leevendusmeede. Lisaks on Natura 2000 eesmärk jõe kui elupaiga taastamine ning peale lõhe ja tema elupaikade on kaitse-eesmärgiks veel vee-elustikust jõesilmu, võldase ja paksukojalise jõekarbi ning nende elupaikade kaitse. Seega on eesmärgiks tagada mitte ainult lõhe, vaid ka teiste kaitsealuste liikide hea seisund kaitselal ja ainult lõhe noorkalu asustades neid eesmärke saavutada pole võimalik. Teisisõnu - isegi kui RMK asustab Jägala jõkke lõhemaimu, ei taga see lõhe seisundi paranemist Jägala jõel, sest puuduvad (on uputatud paisjärve alla või on mõjutatud ebasoodsalt Linnamäe HEJ ja Jägala Energy HEJ töötamise tõttu) piisavas mahus

⁷⁶ EESTI KALANDUSSEKTORI RIIKLIKU TÖÖKAVA TÄITMINE 2022.- 2024. AASTAL (riigihange viitenumbriga 240365). Töövõtulepingu nr 4-1/22/14 lõpparuanne 2023 aasta kohta. Arvutivõrgus: [Kalanduse riiklik andmekogumise programm \(AKP\) | Regionaal- ja Põllumajandusministeerium \(agri.ee\)](#)

sobilikud elupaigad, kus asustatud lõhed saaksid hiljem paljuneda, samuti ei taga lõhemaimude asustamine teiste kaitse-eesmärgiks seatud liikide head seisundit.

3.6.1.5. Keskkonnaamet on Linnamäe HEJ tegevusloa andmisest keeldumisel vastuolus keskkonnaministri 07.10.2022 käskkirjaga nr 1-2/22/357 (VMK erand)

WV märgib arvamuse p-s 27, et kui KeA keeldub WV tegevusloa andmisest, siis läheb KeA vastuollu ka keskkonnaministri käskkirjaga. Antud juhul jätab KeA allumata muuhulgas ka valitsusasutusele, kelle valitsemisalassee kuulub tulenevalt KeA põhimääruse § 1 lõikest 1.

KeA selgitab, et kui hea seisundi saavutamiseks vajalikke meetmeid rakendada ei ole võimalik, siis on võimalik rakendada leebemat keskkonnanäesmärki, mis tähendab erandit. Kehtivas VMK-s on tehtud Linnamäe paisule VRD artikkel 4.5 alusel erand kalastiku seisundi osas, mis võib olla kesine kuni VMK käesoleva perioodi lõpuni ehk siis kuni 2027. aastani. Üldise põhimõttena vaadatakse erandid üle veemajanduskava (edaspidi *VMK*) ajakohastamisel vähemalt üks kord kuue aasta jooksul ning arvestades Natura tagantjärele ja Natura erandi hindamise järeldusi puudub kindlus, et aastast 2027 VMK erand antakse. Kui erandit edaspidiseks ei määrata, tuleb tagada esimesel võimalusel veekaitsete eesmärkide saavutamine. Küll aga Jägala_4 vooluveekogumi seisundi osas on rakendatud VMK erandit kuni aastani 2027, seega ei kohaldu veeloa andmisest keeldumise alusena VeeS § 192 lg 3 p 8.

VMK-ga antud erand kalade läbipääsu Linnamäe paisul tagamise osas on tehtud seisuga 07.10.2022. Natura tagantjärele hindamine ja erandi hindamine on kinnitatud 15.04.2024. VMK erand tehti olukorras, kus ei olnud veel teada Natura hindamiste tulemus. Nüüd on Natura hindamise protsess lõppenud ning jõutud järeldusele, et Natura erand ei kohaldu.

Veeseadus § 31 lg 2 sätestab, et kui veekogumi suhtes kehtib samal ajal rohkem kui üks veekaitse eesmärk, kohaldatakse neist kõige rangemat. Seega ka juhul kui VMK-s on rakendatud kalastiku seisundi saavutamise osas erand, siis kohaldub VeeS § 31 lg 2 kohaselt rangem veekaitse eesmärk, milleks käesoleval juhul on Natura kaitse-eesmärk. KeA selgitab, et Natura hindamise tulemusel on selgunud, et Natura erandit ei ole võimalik rakendada, mistõttu kohalduki Natura kaitse-eesmärk. Seega ei ole KeA otsus vastuolus keskkonnaministri käskkirjaga.

3.6.1.6. Keskkonnaamet ei järgi õiguskindluse ega -selguse põhimõtet haldusmenetluse läbiviimisel

3.6.1.6.1. WV märgib arvamuse p-s 34, et KeA pidas 25.11.2014 kirjas nr 14-4/14/14768-4 võimalikuks, et kuigi paisutuse likvideerimine oleks elustiku seisukohalt ja Natura eesmärkide saavutamiseks parim lahendus, siis muutub see variant asjasse puutuvatele osapooltele ebamõistlikuks. Lisaks toob WV välja, et KeA tegi 25.11.2014 kirjas ettepaneku arvata Linnamäe paisjärve osa määruse nr 73 nimekirjast välja ja pidas nimetatud lahendust nii sisuliselt kui õiguslikult võimalikuks.

KeA tõepoolest väljendas 25.11.2014 kirjas Keskkonnaministeeriumile eelpool nimetatud seisukohti. Keskkonnaministeerium 16.12.2014 kiri nr 13/-1/14/5669-3 vastuses eelpool tsiteeritud kirjale märgib, et “uue veeloa väljastamise võimalikkuse selgitamiseks tuleb läbi

viia keskkonnamõjude hindamise protsess (edaspidi KMH), mille raames tuleb hinnata ka tegevuse mõju Natura 2000 ala kaitse eesmärkidele ja ala terviklikkusele. Alles seejärel on võimalik vastu võtta otsus, kas muuta määruses nr 73 Jägala jõe kaitstavat lõiku või mitte.” KeA juhhib tähelepanu, et käesolevaks ajaks on läbi viidud Natura tagantjärele hindamine, kust ei tulnud välja vajadust muuta määruses nr 73 Jägala jõe kaitstavat lõiku ja seda ei ole ka muudetud. Natura tagantjärele hindamise eesmärk ei olnud määruse 73 muutmine, vaid hinnati kavandatava tegevuse mõju Jägala loodusalale, sh Jägala jõe hoiualale. Järeldus on, et tegevusel on ebasoodne mõju kaitse-eesmärkidele. Kuna Natura erand ei rakendu, tuleb taastada looduslik jõgi ja seetõttu ei ole põhjendatud määruse nr 73 nimekirjast Jägala jõe välja jätta.

3.6.1.6.2. WV arvamuse p-s 35. ütleb, et *“Asjaolu, et varasemalt on puudunud eesmärk ja vajadus ajalooliselt välja kujunenud paisjärve ja Linnamäe paisu lähedal oleva ala ümberkujundamiseks, kinnitab ka keskkonnaministri 15.06.2004 määruse nr 73 “Lõhe, jõforelli, meriforelli ja harjuse kudemis-ja elupaikade nimistu”, millega määrati Jägala jõgi nõ lõhejõe, seletuskiri. Määruse eelnõu seletuskirja kohaselt, mis on ministri ja kantsleri poolt alla kirjutatud, sisuliselt säilitatakse selles määruses loetletud veekogud või nende lõigud edaspidi muutumatul kujul, st nendel on keelatud uute paisude rajamine ja olemasolevate paisude rekonstrueerimine ulatuses, mis tõstab veetaset, ning veekogu loodusliku sängi ja hüdroloogilise režiimi muutmine, st olemasolevaid vee-ehitisi määrus ei mõjuta. Arvestades 25.11.2014 KeA kirja, 15.06.2004 määruse nr 73 ja VV 2022 korralduse mr 163 seisukohti, tuleb tõdeda, et riik on korduvalt andnud lubaduse Linnamäe paisu ja HEJ säilitamiseks. Riik ei saa käituda sõnamurdjalikult.”*

KeA nendib, et Linnamäe HEJ-d kui ehitist on võimalik säilitada ka ilma paisutamiset. KeA selgitab, et nõuded vesiehitistele tulenevad LKS § 51 lg 1 ja VeeS § 174 lg 3. LKS § 51 lõike 2 alusel on kehtestatud lõhe, jõforelli, meriforelli ja harjuse kudemis- ja elupaikade nimistu, nimistu iseenesest olemasolevaid vee-ehitisi ei mõjutagi. Tagantjärele Natura hindamisel hinnati taotletava tegevuse mõju Jägala loodusala kaitse-eesmärkidest lähtudes. Jägala loodusala kaitse-eesmärkide õiguslikke aluseid on selgitatud käesoleva korralduse p-s 3.2.7.3. Loodusala kaitse-eesmärgid ja piirangud kehtivad alal sõltumata Jägala jõe kuulumisest Teie poolt viidatud nimistusse.

3.6.1.6.3. WV arvamuse p-s 38 soovib selguse ja objektiivsuse huvides asja materjalide juurde lisada Maves OÜ 2021 KMH aruanne.

KeA leiab, et Maves OÜ 2021 KMH aruanne ei ole asjakohane kuna see ei vastanud KeHJS § 13 p-le 3, § 20 lg 1 p-dele 4, 6, 7 ja 7¹. KeA märgib, et veeloa andmisest keeldumise korralduse p 2.10 on viidatud Maves OÜ 2021 KMH aruandega seonduvale ja ei hakata siin kordama.

3.6.1.6.4. WV arvamuse p-s 40 märgib, et KeA rikub enda põhimäärust, kui keeldub Vabariigi Valitsuse 03.06.2022 korralduse nr 163 täitmisest ehk tegevusloa andmisest WV-le ning hüvitusmeetmete rakendamisest.

KeA on seisukohal, et KeA ei riku enda põhimäärust ja järgib Vabariigi Valitsuse nr 163 korralduses toodut. Vastavalt Vabariigi Valitsuse korraldusele nr 163 otsustab KeA veeloa andmise ning hüvitusmeetmete rakendamise kohustuse üle. Kuna hüvitusmeetmeid ei ole võimalik täismahus rakendada, ei saa KeA rikkuda looduskaitseseadust ja loodusdirektiivi ning

anda välja veeluba Natura alal paisutamiseks ja hüdroenergia kasutamiseks olukorras, kus ei ole täidetud kõik Natura erandi rakendamiseks vajalikud eeldused.

3.6.1.6.5. WV arvamuse p-s 42 palub KeA-l kriitiliselt üle hinnata 05.04.2024 otsuse eelnõu ning muuta otsus vastavaks Vabariigi Valitsuse 03.06.2022 korraldusega nr 163.

KeA on seisukohal, et veeloa andmisest keeldumise otsuse eelnõu vastab kehtivatele õigusaktidele, sh Vabariigi Valitsuse 03.06.2022 korraldusele nr 163 ja on õiguspärane.

3.6.2. Vastused Kultuuriministeeriumi ja Muinsuskaitseameti seisukohtadele

3.6.2.1.1. Kultuuriministeerium (edaspidi *KuM*) ja Muinsuskaitseamet (edaspidi *MKA*) märgivad arvamuses, et Eestis on jäänud vaid kolm üle saja aastat töötavat suure kultuuriväärtusega hüdroelektrijaama koos paisudega, nende hulgas on ka Linnamäe HEJ. Kuna varasemalt juba tagatud 17st kalajõel kaladele läbipääs 14 kultuuriväärtuslikele paisudele, siis KuM ja MKA on seisukohal, et on põhjendatud teha seekord kompromiss kultuuriväärtuse kasuks nii nagu Vabariigi Valitsus 03.06.2022 on otsustanud.

KeA-le teadaolevat töötab 1. septembri 2023 seisuga Eestis keskkonnaloa alusel 28 HEJ-d. Seega KeA eeldab, et kolmest kaks on ilmselt Linnamäe ja Tudulinna HEJ. KeA hinnangul ei saa Hellenurme vesiveskit käsitleda HEJ-na, sest tegemist on vesiveskiga. Kunda HEJ-l puudub käesoleval hetkel veeluba ja see pole ka aastaid töötanud. KeA nendib, et Muinsuskaitseamet ega ükski teine paisutuse säilitamist toetav huvigrupp ei ole sisuliselt välja pakkunud mitte ühtegi kompromisslahendust, mis aitaks mingilgi määral täita ka looduskaitse eesmärgi. Keskkonnaameti hinnangul tähendab tasakaalustatud otsus kompromissi, mis võimaldab vähemalt teatud määral erinevate huvigruppide eesmärkidega arvestada. Paisjärve likvideerimine, kuid paisu säilitamine olulises osas oleks kompromiss, mis võimaldaks KeA hinnangul saavutada lisaks kultuuripärandi säilimisele ka keskkonnakaitse eesmärgi vee-elupaikade taastamise ja kalade läbipääsu rajamise näol. Senise olukorra säilitamine täismahus ei oleks tasakaalustatud otsus, vaid jätkuks keskkonnaseisundi halvenemine. KeA on korduvalt viidanud, et paisutamise likvideerimise vajadus ei tähenda tingimata paisukeha (mälestise) likvideerimist. Tehnilisi lahendusi paisu säilimiseks paisutuse likvideerimisega on ka analüüsitud ja leitud, et see on kompromisslahendusena võimalik.

KeA selgitab, et Linnamäe pais (nagu ka Kunda I-IV paisud) paikneb Natura 2000 alal, kus tuleb tagada kaitse-eesmärkide täitmine ja ala terviklikkus. Ala eesmärgi ilma elupaikade taastamiseta (paisjärve likvideerimata) ja kaladele vaba liikumise tagamiseta ei ole võimalik saavutada. Näiteks lõhe ja jõesilma loodusliku populatsiooni soodsa kaitse seisundi saavutamine ei ole ilma sigimis- ja noorjarkude kasvualadele ligipääsu tagamise ja elupaikade taastamiseta (paisutuse likvideerimiseta) võimalik. Lisaks on jõgesid, kus lõhed elavad, koos Jägalaga vaid 12 (neist 11 Põhja-Eestis) ja needki on kas kaladele raskesti ületatavate või täiesti ületamatute paisude tõttu valdavalt kesise kvaliteediga, seega on iga lõhelist kudealaks sobiv jõgi hindamatu väärtusega.

Vastavalt loodusdirektiivi art-le 17 Eesti poolt 2019. aastal esitatud aruandes loodusdirektiivi rakendamise kohta (periood 2013-2018)⁷⁷ on lõhe, jõesilmu, paksukojalise jõekarbi ja elupaigatüübi jõed ja ojad seisund ebasoodne ning kaitstus ebapiisav. Nende soodsa seisundi saavutamiseks on põhiliste meetmete hulgas välja toodud elupaikade taastamine.

Ka säästva arengu eesmärkidest on pinnaveekogumite seisund hea vaid 51% (2022. a) veekogudest ning Eestis leiduvatest Euroopa Liidu tähtsusega elupaigatüüpidest on soodsas looduskaitse seisundis vaid 57% (2023. a), Eestis leiduvatest Euroopa Liidu tähtsusega liikidest on soodsas seisundis vaid 56% (2023. a)⁷⁸.

Keskkonnaamet on jätkuvalt seisukohal, et muinsuskaitse ja looduskaitse eesmärkide ühildamise osas tuleb saavutada kompromiss – mis oleks Keskkonnaameti hinnangul erinevate avalike huvide tasakaalustatud lahendus ja kus oleks tagatud nii mälestise säilimine kui kalade üles- ja allavoolu liikumine. Tasakaalustatud ei ole arvamus, et üle-euroopaliselt olulised looduskaitse eesmärgid tuleb täielikult kõrvale jätta, kaitstes paisutust ja elektritootmist, mis ei ole mälestise kui sellise säilimiseks vältimatult vajalikud (sh ei ole muinsuskaitse all HEJ) ja millega välistatakse Eesti ühe olulisema lõheliste elupaiga taastamist.

3.6.2.1.2. KuM ja MKA oma arvamusel märgivad, et veeloast keeldumine ei lahenda kalade liikumise probleemi. Lahenduse otsimine uues menetluses võib viia selleni, et KeA keelduv otsus muutuks sisutuks, ebaotstarbekaks, ebaõigeks ja omaniku jaoks ebaõiglaseks, sest KuM ja MKA rõhutavad, et paisu oluliselt mõjutavaid töid võib teha üksnes Muinsuskaitseameti loal, kes on sarnaselt Keskkonnaametiga seotud Vabariigi Valitsuse 03.06.2022 Natura 2000 erandi otsusega.

KeA leiab, et muinsuskaitse seadus ei keela mistahes muutusi, vaid ainult sobimatuid muutusi (MuKS § 3 lg 3). Seega ei saa väita, et ühtegi muutust mälestisel teha ei tohi, seda enam, kui ehitise kaasnemine oluline ebasoodne mõju Natura 2000 võrgustiku ala kaitse-eesmärkidele ja terviklikkusele. KeA juhib tähelepanu, et Linnamäe pais võeti muinsuskaitse alla pärast Natura ala moodustamist ning teades, et Natura 2000 ala kaitse-eesmärgid ja ala terviklikkus tuleb

⁷⁷ Kättesaadav aadressilt: <https://nature-art17.eionet.europa.eu/article17/>

lõhe: <https://nature-art17.eionet.europa.eu/article17/species/summary/?period=5&group=Fish&subject=Salmo+salar®ion=BOR>

võldas: <https://nature-art17.eionet.europa.eu/article17/species/summary/?period=5&group=Fish&subject=Cottus+gobio+all+others®ion=BOR>

jõesilm: <https://nature-art17.eionet.europa.eu/article17/species/summary/?period=5&group=Fish&subject=Lampetra+fluviatilis®ion=BOR>

paksukojaline jõekarp: <https://nature-art17.eionet.europa.eu/article17/species/summary/?period=5&group=Molluscs&subject=Unio+crassus®ion=BOR>

jõed ja ojad, 3260: <https://nature-art17.eionet.europa.eu/article17/habitat/summary/?period=5&group=Freshwater+habitats&subject=3260®ion=BOR>

⁷⁸ Tõetamm - Riigi oluliste näidikute mõõdupuu (stat.ee)

tagada ning veeluba paisutamiseks ja elektritootmiseks oli tähtajaline ja paisu muinsuskaitse alla võtmise hetkeks juba sisuliselt lõppenud (elektrit sai toota ja paisutada vaid tähtajaliselt pikendatud loa alusel). KeA jõudis järeldusele, et Natura erand Linnamäe paisul ei kohaldu ja leiab, et tasakaalustatud oleks lahendus, mis arvestab nii looduskaitse kui ka muinsuskaitse eesmärkidega.

KeA selgitab, et ei pea üldse võimalikuks rajada kalapääsu (nt möödaviik või kamberkalapääsu), kuna sellisel juhul jääks alles paisjärv, mille alla on uputatud väga väärtuslikud Natura 2000 ala kaitse-eesmärgiks olevate kalaliikide, sh lõhede elupaigad (kudemisalad). Natura tagantjärele hindamises jõudis KeA järeldusele, et elektritootmise ja paisutamise ebasoodsat mõju ei ole võimalik leevendada kalapääsuga, kuna puudub lahendus, mis tagaks samal ajal Natura 2000 kaitse-eesmärkide täitmise ja ala terviklikkuse taastamise. Natura 2000 ala kaitse-eesmärkide täitmise ja ala terviklikkuse taastamise tagab vaid selline lahendus, millega likvideeritakse paisutus (st taastatakse vee-elupaigad) ja tagatakse kaitse-eesmärgiks olevatele liikidele paisust efektiivne läbipääs üles- ja allavoolu. Seetõttu on ainukene lahendus kaitse-eesmärkide täitmiseks ja ala seisundi parandamiseks paisutuse likvideerimine.

3.6.2.1.3. KuM ja MKA nendivad, et eraisikut ehk veeloa taotlejat ei tohi panna olukorda, kus üks riigiasutus kohustab teda tegevuseks, mida teine keelab. Põhiseaduse § 11 proportsionaalsuse põhimõtte nõuab riigilt, et mh omandit ja ettevõtlusvabadust võib piirata minimaalselt õigustatud ulatuses ning vaid siis, kui selleks on õiguspärane eesmärk. Lisaks heidab KuM ja MKA ette, et Keskkonnaamet ei kaasanud Muinsuskaitseametit veeloa menetlusse ega arutanud looduse, kultuuripärandi ning põhiõiguste ja -vabaduste pinevuskohti koostöös.

KeA on seisukohal, et WV võttis hoonestusõiguse ostmisel teadliku äririski. WV oli teadlik, et paisutamine ja hüdroenergia kasutamine ei pruugi tulevikus olla võimalik. WV-l ei saanud tekkida õiguspärast ootust vee erikasutuse jätkamiseks pärast hoonestusõiguse omandamise ajal kehtinud veeloa kehtivuse lõppemist. KeA ei nõustu väitega, et KuM ja MKA ei olnud kaasatud veeloa menetlusse. Nii Natura tagantjärele hindamise ja Natura erandi hindamise aruanded kui ka veeloast keeldumise eelnõud olid saadetud avalikustamisel nii KuM kui ka MKA-le arvamuse avaldamiseks⁷⁹. Käesoleval juhul ongi KuM ja MKA esitanud enda seisukoha veeloa menetluse kestel. KeA saab veeloa andmisest keeldumise otsuses kultuuriväärtustega arvestada nii palju kui seda võimaldab EL keskkonnaõigus, sh loodusdirektiivi erandiklausel. KeA on jätkuvalt arvamusel, et looduskaitseliste ja muinsuskaitseliste eesmärkide saavutamine üheaegselt on võimalik.

3.6.2.1.4. KuM ja MKA arvamuses märgivad, et *“kahetsusväärne oleks aga olukord, kus omanik satub kahe riigiasutuse vahelise vaidluse keskmesse, kui Keskkonnaamet nõuab talt sanktsiooni ähvardusel paisu osalist lammutamist, kuid Muinsuskaitseamet keelab seda teha omakorda oma sanktsiooni ähvardusel. Nii on juba varem juhtunud Hellenurme veski paisu puhul.”*

KeA selgitab, et Hellenurme paisu osas ei ole Natura erandit rakendatud, vaid viidi läbi analoogiline Natura tagantjärele hindamine nagu Linnamäe paisul, mille tulemusena selgus et kalapääsu rajamine ajaloolisele veskile on vajalik ning võimalik. KeA ei nõua Hellenurme

⁷⁹ Registreeritud KOTKAS 05.04.2024 kirja nr DM-115314-5 all.

paisu osalist lammutamist vaid kalade läbipääsu tagamist, seejuures kõiki osapooli rahuldava tehnilise lahenduse saab välja pakkuda omanik.

KeA toob välja kompromisslahenduse näiteks nagu Jändja paisul, kus kaladele avati jõgi 1/3 ulatuses ning muinsuskaitseline osa paisust konserveeriti. Teisisõnu - alles jäi nii ehitised, kui ka tagatud sai kalade läbipääs. Linnamäe paisu puhul on samuti võimalik säilitada ehitised, mis arhitektide hinnangul väärib säilitamist ning lõhe ja teised Natura 2000 liigid pääsevad oma ajaloolistesse elupaikadesse.

3.6.2.1.5. KuM ja MKA toovad välja, et Jägala jõgi on kaladele avatud merest paisuni 1,5 km ning ilma paisuta oleks ala vaid mõni kilomeeter pikem, sest Jägala joast edasi lõhed ei pääse. Seega leiavad KuM ja MKA, et Natura 2000 kohustus säilitada olemasolev looduslik seisukord ning seda edaspidi mitte halvendada on täidetud.

KeA ei nõustu väitega, et Natura 2000 eesmärk on täidetud ja on seisukohal, et praeguse olukorra säilitamine viib keskkonnaseisundi halvenemisele. KeA toonitab, et Natura 2000 võrgustiku alade kaitse-eesmärk on elupaigatüüpide ja liikide soodsa seisundi säilitamine **või taastamine** – seega ei ole eesmärgiks vaid selle seisundi säilitamine, mis oli Natura ala moodustamisel. Jägala jõe hoiuala kaitsekorralduskava 2022–2026 (kinnitatud Keskkonnaameti 22.04.2022 korraldusega nr 1-3/22/163) täpsustab ala kaitse-eesmärgid. Kaitsekorraldusperioodi kaitse-eesmärk elupaigatüübile jõed ja ojad on eelduste loomine looduslähedase seisundi taastumiseks Linnamäe paisjärve aluses jõesärgi osas ning kudealade taastumiseks. Elupaigatüübi esinemine 11 ha suurusel alal on esinduslikkusega A (väga hea) ja 5 ha suurusel alal esinduslikkusega C (arvestatav). Seega ei ole paisjärve säilimisel Natura 2000 kohustus täidetud, nagu ekslikult väidetakse.

KeA seisukoha õigsust kinnitab ka kohtupraktika. Riigikohtu Halduskolleegiumi otsuse haldusasjas 3-17-1739 p 31 kohaselt: “Vastustajal tuleb taotluse lahendamisel ennekõike selgitada, kas paisutuse säilimine toob kaasa jõe kui elupaiga või hoiualal kaitstavate liikide seisundi halvenemise võrreldes Natura ala moodustamise hetkega või hilisema olukorraga, kui jõe või liikide seisund on vahepeal paranenud. Lisaks tuleb vastustajal selgitada, kas asjaomastel hoiualadel on konkreetseks eesmärgiks seatud vaid olemasoleva olukorra halvendamise vältimine või ka parandamine ning kas paisutamise jätkamine kahjustaks neid eesmärgid. Esmajoones tuleks hinnata, kas olulist mõju on võimalik välistada leevendavate meetmetega. Üksnes juhul, kui leevendavad meetmed olulist mõju ei välista, võib kõne alla tulla varem lubatud tegevuse keelamine.” Jägala loodusalal on eesmärgiks ka seisundi parandamine ning Keskkonnaamet on kaalunud muuhulgas leevendavaid meetmeid ning leidnud, et ka sel juhul ei ole ebasoodne mõju loodusalale välistatud.

Lisaks märgime, et ka ei arvestata jõelise elupaiga väärtust kilomeetrites, vaid oluline on elupaikade pindala ja esinduslikkus. Näiteks on Linnamäe paisust allavoolu vaid 0,3 ha kärestikulist elupaika ning selle kvaliteeti on hinnatud lõhe sigimis- ja noorkalade kasvualana kasinaks. Lõhe Linnamäe paisu all küll sigib, kuid looduslik taastootmine piirdub üksikute isenditega (0–50 laskujat aastas). Muuhulgas on põhjuseks asjaolu, et paisust allavoolu olevat koelmuala on pidevalt rikutud (näiteks aastatel 2002 ja 2011).

Alal läbi viidud uuringud⁸⁰ kinnitavad, et Linnamäe paisjärve alune Jägala jõe looduslik jõesäng on säilinud, kuid paisjärve poolt üle ujutatud ning nii elupaigatüüp jõed ja ojad kui ka kaitse-eesmärgiks olevate liikide elupaigad omavad kõrget taastamisväärtust. Paisutamisest on negatiivselt mõjutatud 16 ha (100%) elupaigatüüpi jõed ja ojad; 7,6 ha (100%) lõhe ja jõesilmu elupaiku; 7,2 ha (95%) võldase ja paksukojalise jõekarbi elupaiku. Kalapääsu ehitamine antud juhul probleemi aga ei lahenda, kuna oluline osa 5 ha lõhilastele sobivatest koelmualadest jäävad praeguse paisjärve alla.

3.6.2.1.6. KuM ja MKA viitavad oma arvamuses Vabariigi Valitsuse 03.06.2022 korraldusele nr 163, et Linnamäe paisul vee paisutamine ja hüdroenergia kasutamine on jätkuv tegevus, mis sai alguse enne Natura ala loomist, ning hoolimata tegevuse eeldatavalt ebasoodsast mõjust ning leiavad, et Vabariigi Valitsuse 03.06.2022 korraldus nr 163 on eelhaldusakt 04.10.2012 esitatud veeloa taotluse lahendamise haldusmenetluses, millega Vabariigi Valitsus “hindas, kaalus ja otsustas 03.06.2022 KeA asemel, et konkreetset juhul ehk Linnamäe hüdroelektrijaamale veeloa andmise haldusmenetluses kaalub kultuuriväärtus üle looduskaitse väärtuse ning seetõttu ei esine Natura 2000 keskkonnakaitselist põhjust ega õigustust veeloa andmisest keelduda. Valitsuse 03.06.2022 korralduse alusel oli ja on KeA-l kohustus kontrollida taotluse vastavust muude nõuete täitmisele + seada kohased hüvitusmeetmed (asendusmeetmed).” Lisaks on KuM ja MKA arvamusel, et KeA ei ole täitnud valitsuse 03.06.2022 korralduse kohustusi ehk 1) kontrollinud taotluse vastavust kõikidele muudele VeeS, KeÜS ja KeHJS nõuetele, ega 2) määranud kindlaks kohaseid hüvitusmeetmeid ning KeA haldusakti eelnõu ei vasta haldusakti õiguspärasuse eeldustele. Valitsuse otsustatu osas KuM ja MKA hinnangul KeA-l kaalutlusõigust enam ei ole.

KeA nõustub, et Vabariigi Valitsuse korralduse nr 163 otsus on KeA-le siduv ja täitmiseks kohustuslik. Antud korralduse resolutsioonis on kirjas, et tegevusloa andmise otsuse teeb ja sealhulgas hüvitusmeetmete rakendamise kohustuse seab KeA. KeA kaalutles ja jõudis järeldusele, et kuna Jägala loodusala kaitseväärtusi ei ole võimalik samas või suuremas mahus kompenseerida, ei saa rakendada hüvitusmeetmeid ja ka anda seetõttu veeluba paisutamiseks ja hüdroenergia kasutamiseks. Jägala jõe kaitseväärtusi saaks vaid osaliselt kompenseerida. Osaline kompenseerimine oleks vastuolus Natura erandi tegemise põhimõtetega, mille kohaselt peavad hüvitusmeetmed tagama kahjustatud elupaigatüübi või liigi elupaiga samaväärse toimivuse, kui oli algse Natura 2000 ala puhul. Hüvitusmeetmeid on KeA selgitanud käesolevas täiendatud korralduse p-s 3.2.7.2.3 ja Natura erandi hindamise aruandes p-s 3 ja siin kohal neid ei korda.

KeA hinnangul on looduskaitseliste ja muinsuskaitseliste eesmärkide ühildamine võimalik ja seda seisukohta toetavad ka erinevad näited. KuM ega MKA ei saa otsustada Keskkonnaameti pädevuses olevaid küsimusi (VeeS § p 7, § 191 lg 1). Linnamäe HEJ paisu mälestiseks tunnistamisega ei saanud seega teha otsust veetaseme reguleerimiseks, kuna selline otsus ei ole kultuuriministri pädevuses. Seega Keskkonnaameti hinnangul ei saa Muinsuskaitseamet eeldada kultuurimälestise (pais) säilimisel igal juhul jõe paisutamist ja paisul elektritootmist. Seda väidet toetavad mitmed mälestised, mida ei kasutata algses funktsioonis. Näiteks mälestis

⁸⁰ Eesti riikliku kalanduse andmekogumise programmi täitmine ja analüüs, teadusvaatlejate paigutamine Eesti lipu all sõitvatele kalalaevadele ning teadussoovituste koostamine kalavarude haldamiseks 2015-2017. Osa: Lõhe ja meriforell. 2016. TÜ Eesti Mereinstituut ja eksperthinnang Jägala jõe alamjooksu (Jägala joast kuni suudmeni) taastamise võimaluse kohta lõhejoena või keskkonnaministri 15.06.2004 määrusest nr 73 „Lõhe, jõeforelli, meriforelli ja harjuse kudemis ja elupaikade nimistu” väljaarvamise kohta. Aktsiaselts MAVES, Tallinn.

„Jändja puumassivabriku tamm“, mis on Jändja vesiveskikompleksi kuulunud rajatis ja mis omab tähtsust olulise insenertehnilise rajatisena. Muinsuskaitse all olev pais osaliselt lammutati 2018. a kalapääsu rajamisel (lammutati tammi keskel asunud ülavee taset reguleeriva ava betoonlävi) ja konserveeriti tammi betoonkehand ning rajati tehiskärestik. Paisutamist Jändja paisul enam ei toimu, aga pais on jätkuvalt muinsuskaitse all⁸¹. Sindis võeti kaitse alla mittetöötav hüdroelektrijaam (hoone seisis kasutuseta). Pais oli mitmel korral ümber ehitatud ja selle eraldi kaitsmist ei peetud otstarbekaks ega vajalikuks, selle kaitsevööndiga hõlmamine ei tähendanud ka paisu (seega ka paisutuse) tingimusteta säilitamist.⁸²

Samal seisukohal, et Jägala jõe puhul on kompromissid võimalikud, on ka Keskkonnaministeeriumi (praegu Kliimaministeerium), Rahandusministeeriumi, Kultuuriministeeriumi ning MKM koostöös koostatud 15.04.2018 vastuskiri⁸³ Jõelähtme valla pöördumisele.

KeA seisukohad KuM-i analüüsile KeA 05.04.2024 otsuse eelnõu kohta, millega kavandatakse veeloa andmisest keelduda WV-le Jägala jõe paisutamiseks Linnamäe paisul ja hüdroenergiast elektrienergia tootmiseks Linnamäe hüdroelektrijaamas Muinaslinna tee 5 kinnistul Jõesuu külas Jõelähtme vallas Harjumaal.

3.6.2.2. Veeseaduse jt normide kohaldamine veeloa andmisel, sh valitsuse Natura erandi siduvus Keskkonnaametile

3.6.2.2.1. KuM toob välja analüüsi p 8, et Vabariigi Valitsus hindas, kaalus ja otsustas 03.06.2022 KeA asemel, et konkreetset juhul ehk Linnamäe hüdroelektrijaamale veeloa andmise haldusmenetluses kaalub kultuuriväärtus üle looduskaitse väärtuse ning seetõttu ei esine Natura 2000 keskkonnakaitselist põhjust ega õigustust veeloa andmisest keelduda ja analüüsi p 10 märgib, et 05.04.2024 veeloa otsuse eelnõust nähtub, et KeA ei ole valitsuse antud eelhaldusakti kohustusi täitnud, vaid on neid eiranud; hinnanud juba hinnatud asjaolusid ise uuesti, kaalunud uuesti ka asjassepuutuvaid huvisid ja argumente ning jõudnud valitsuse otsusest erinevatele järeldustele. KuM toetub analüüsi p 7 toodud Tallinna Ringkonnakohtu 02.05.2023 (3-22-1895) ning Tallinna Halduskohtu 14.12.2023 otsustele, leides, et Vabariigi Valitsus korraldus nr 163 on eelhaldusakt ja on KeAle siduv.

KeA märgib, et Tallinna Ringkonnakohtu 02.05.2023 kohtumäärus haldusasjas 3-22-1895 on suunatud Tallinna Halduskohtule kohustamiseks võtma menetlusse ja menetlema WV kaebust. Tallinna Halduskohtu tegi 14.12.2023 otsuse haldusasjas 3-22-1895, mis ei ole käesoleva ajani jõustunud ja seega selles toodud järeldused ei ole lõplikud. KeA lisab veel, et kohtuotsuse p 24 on märgitud, et Vabariigi Valitsus ei otsustanud veeloa andmist KeA eest, vaid veeloa väljastamise üle otsustab KeA.

KeA selgitas Vabariigi Valitsuse korralduse nr 163 siduvuse ja täitmise osa p-s 3.6.2.1.6.

⁸¹ Muinsuskaitse aastaraamat 2018. Arvutivõrgus: 201905_1.pdf (envir.ee)

⁸² Suits, M., 2010. Ekspert hinnang Sindi hüdroelektrijaama vastavusest mälestise tunnustele. Projekt „Eesti 20. sajandi (1870-1991) väärtusliku arhitektuuri kaardistamine ja analüüs“. Eesti Kunstiakadeemia.

⁸³ Registreeritud Keskkonnaministeeriumi dokumendihaldussüsteemis 15.04.2018 kirja nr 8-2/17/7000-2 all.

3.6.2.2.2. KuM analüüsi p 12 märgib, et "05.04.2024 haldusakti eelnõust ei nähtu, et KeA oleks täitnud valitsuse 03.06.2022 korralduse kohustusi ehk 1) kontrollinud taotluse vastavust kõikidele muudele VeeS, KeÜS ja KeHJS nõuetele, ega 2) määranud kindlaks kohaseid hüvitusmeetmeid. Sisuliselt on KeA olnud veeloa haldusmenetluses rohkem kui kahe aasta jooksul tegevusetu."

KeA antud seisukohaga ei nõustu. Otsuse tegemisel kontrollis KeA, kas esineb alus loa andmisest keeldumiseks ning tugines keskkonnaseadustiku üldosa seaduse § 52 lg 1 p-dele 4 ja 6, looduskaitse seaduse § 32 lg-le 2, veeseaduse §-d 191 lg-le 1, 192 lg-le 1 ja 279 lg-le 2, haldusmenetluse seaduse § 61 lg-le 1, samuti haldusmenetluse käigus KeA-le teatavaks saanud teabele.

Hüvitusmeetmeid on analüüsitud Natura erandi hindamise aruandes ptk-s 3 lk 45-62 "Hüvitusmeetmete kava" ja käesolevas korralduse p-s 3.2.7.2.3. Keskkonnaameti hinnangul Jägala loodusala kaitseväärtusi ei ole võimalik samas või suuremas mahus kompenseerida. Osaliselt saaks kaitseväärtusi kompenseerida. Osaline kompenseerimine oleks vastuolus Natura erandi tegemise põhimõtetega, mille kohaselt peavad hüvitusmeetmed tagama kahjustatud elupaigatuübi või liigi elupaiga samaväärse toimivuse, kui oli algse Natura 2000 ala puhul.

Seega ei ole täidetud tingimused Natura erandi rakendamise osas. LKS § 70¹ lg 3 kohaselt peavad hüvitusmeetmed:

- 1) olema suunatud ebasoodsalt mõjutatavatele elupaikadele ja liikidele ning olema oma ulatuselt võrdelised tekitatava kahjuga;
- 2) toimima ebasoodsalt mõjutatavale elupaigale võimalikult lähedal;
- 3) tagama ebasoodsalt mõjutatava ala Natura 2000 võrgustiku alaks valimise eesmärkidega samaväärsete eesmärkide saavutamise;
- 4) täitma rakendus- ja kaitsekorralduslikke eesmärke, nii et nende meetmete abil saaks säilitada või suurendada Natura 2000 võrgustiku sidusust. Jägala jõega samaväärseid jõgesid on Eestis vaid 10 ja Natura 2000 aladele vastavad jõeosad on juba kaitse alla võetud. Seega täiendavalt uusi meetmeid kahjude hüvitamiseks vajalikus ulatuses ja kvaliteedis leida ei ole võimalik.

3.6.2.2.3. KuM analüüsi p 13 viitab, et Vabariigi Valitsus on Natura 2000 erandeid teinud varemgi. KuM toob välja 11.08.2023 korralduse 201 „Natura erandi kohaldamiseks Osmussaare siderajatiste ja ehitiste ehitamiseks tegevusloa andmisel“, milles on kirjas: „Tegevusloa andmise otsuse teeb ja loa tingimused, sealhulgas hüvitusmeetmete rakendamise kohustuse seab TTJA“

KeA selgitab, et Natura erandi saab teha vaid juhul, kui kõik eeldused (alternatiivide puudumine, ülekaaluka avaliku huvi esinemine ja hüvitusmeetmete rakendamine) selleks on täidetud. Viidatud korralduse p-st 1.5 nähtub, et ükski kolmest elupaigatuübist, mis Osmussaare siderajatiste rajamisel said kahjustatud, ei ole Eesti territooriumil soodsas seisundis ning saavutamata on direktiivi 92/43/EMÜ eesmärk, milleks on säilitada või vajaduse korral taastada elupaikade soodne seisund. Korralduse p-st 1.6 nähtub, et TTJA on tunnistanud 07.06.2023 kirjaga nr 16-6/20-09624-357 Osmussaare siderajatiste ja ehitiste ehitusprojekti KMH aruande nõuetele vastavaks ning selle tulemustega on Vabariigi Valitsus arvestanud. KMH aruanne tõi välja, et alternatiivsed asukohad Osmussaare siderajatiste osas puudusid, need olid vajalikud riigikaitse eesmärkide ja kohustuse täitmiseks siseriiklikul tasemel ja NATO liikmena ka rahvusvahelisel tasandil. Kahju tekitati kolme elupaigatuübi (poollooduslikud kooslused) puhul kokku 0,9 ha ja kõigile neile olid olemas potentsiaalsed

alad, mida oli võimalik nendeks elupaigatüüpideks taastada – kokku rakendati hüvitusmeetmeid 1,2 ha ulatuses.

KeA märgib, et esmalt tuleb hinnata alternatiive kavandatavale tegevusele, sh ka ülekaaluka avaliku huviga projekti korral. Natura erandi puhul tuleb hüvitada need elupaigatüübid või liikide elupaigad, millele kahju tekitatakse ning ulatuses, mis tagab vähemalt samaväärse esinemise. Kui esinduslikkus hüvitusosalal on madalam, tuleb see võimalusel kompenseerida suuremal pindalal. Osmussaare näitel oli hüvitusmeetmeid võimalik rakendada samal loodusosal ja tuli hüvitada suuremal pindalal kui kahju tekitati. Näiteks Keskpõlviküla erandi tegemisel riigikaitsealal eesmärgidel andis Vabariigi Valitsus nõusoleku 16.06.2022 korraldusega nr 173⁸⁴. Keskpõlviküla eriplaneeringu kahjude hüvitamiseks moodustati muuhulgas ka uusi Natura alasid seni kaitse all mitteolevatele aladele. Seega hüvitusmeetmete rakendamisel tehakse alapõhine analüüs ning asjaolu, et ühel juhul Natura erand rakendub, ei tähenda automaatselt, et teisel alal see rakendub. Nii on näiteks ka riigikaitsealal eesmärgil kavandatava projekti korral loobunud Natura ala kahjustavast tegevusest, kuna kavandatavale tegevusele oli olemas alternatiivne asukoht, kus ebasoodne mõju Natura alale oli välistatud (Suurupi siderajatised).

Seega oli viidatud Osmussaare siderajatisete rajamise Natura erandi hindamise protsess ja hüvitusmeetmete rakendamine kooskõlas EL õigusega.

3.6.2.3. Linnamäe hüdroelektrijaama paisu kultuuriväärtus ja Eesti riigi kaitsekohustused, sh KeA võimaluste puudumine kultuuriväärtusi hinnata ja mälestisel tehtavate tööde üle otsustada

3.6.2.3.1. KuM analüüsi p 17 on arvamisel, et veeloa eelnõust tuleb välja jätta kõik KeA kaalutlused selle kohta, mis on Linnamäel kultuuriväärtus. Selle on teinud KeA eest oma korralduses nr 163 Vabariigi Valitsus.

KeA on seisukohal, et käesoleva korralduse p 3.3.1 “Muinsuskaitsealised väärtused” ei saa veeloa keeldumise otsusest välja jätta, kuna otsuse tegemisel tuleb KeA-l kaaluda HMS § 4 lg 2 alusel kõiki olulisi asjaolusid, sh ka muinsuskaitsealisi väärtusi. KeA on lähtunud VV korraldusest nr 163 Natura erandi rakendamisel.

3.6.2.3.2. KuM väidab analüüsi p 25, et samavõrra olulised on Eesti riigi kohustused ka kultuuripärandi kaitsmisel. Nii nagu on oluline kaitsta Eesti, Euroopa ja kogu maailma loodust, on oluline kaitsta ka Eesti, Euroopa ja kogu maailma kultuuripärandit. Eestis on lõhe- jt kalaliikide jõgede olukord järk-järgult paranenud ning selle hüvanguks on juba avatud või loodud kalapääse muu hulgas ka kultuuriväärtuslikele paisudele või tehtud muid töid mälestistel. Riikliku kaitse all olevatest paisudest 17 asuvad nn lõhelaste jõelõikudel, milledest 14 on leitud kompromiss. Need kõik on kahjustanud mälestise olukorda ja algset ilmet. **Järel ongi vaid kolm olulisemat.** Samas on lõhejõgesid 125.

⁸⁴ Vabariigi Valitsuse 16.06.2022 korraldus nr 173 “Kaitseväge keskpõlviküla riigi eriplaneeringu kehtestamine ja nõusoleku andmine Natura erandi kohaldamiseks, arvutivõrgus kättesaadav <https://www.riigiteataja.ee/akt/317062022001> (17.06.2024)

Riigikohtu Halduskolleegium märgib, et vastuolu korral on muinsuskaitselisi huve võimalik arvestada niivõrd, kui seda võimaldavad EL keskkonnaõiguse normid (RKHKo 3-12-150 p 31).

KeA märgib, et segamini on aetud lõhe, jõeforelli, meriforelli ja harjuse kudemis- ja elupaikade nimistus olevad 125 jõge ja jõe lõiku, mis on sobilikud ka teistele kolmele lõhilasele (tuntud kui lõhilaste nimistu) ja Läänemere regiooni suurima lõhilase lõhe Salmo Salar elupaigaks sobivad veekogud. Jõgesid, mis on sobilikud lõhedele, on Eestis vaid 12 (Narva, Purtse, Kunda, Selja, Loobu, Valgejõgi, Jägala, Pirita, Vääna, Keila, Vasalemma ja Pärnu). Lisaks rõhutab KeA veelkord, et lõhe, jõesilmu, paksukojalise jõekarbi ning elupaigatüübi jõed ja ojad seisund Eestis on ebasoodne ning kaitstus ebapiisav.

3.6.2.4. Linnamäe paisust kalapääsu loomise võimatus ja veeloa andmisele järgneva järelevalvemenetluse perspektiiv(itus)

3.6.2.4.1. KuM analüüsi p 52 on seisukohal, et KeA järelevalvemenetluses oleks Muinsuskaitseamet kohustuslik menetlusosaline vastavalt MuKS §-des 52, 58 ja 76 lg 1. KuM viitab **MuKS § 76 lg 2, mis sätestab, et Amet ei kooskõlasta käesoleva paragrahvi lõikes 1 nimetatud tegevust, kui see võib kahjustada mälestise, selle osa, muinsuskaitseala või arheoloogilise leiukoha säilimist või seisundit või kaitsevööndi eesmärgi saavutamist.**“ KuM toob analüüsis välja, et Vabariigi Valitsuse korraldus nr 163 eelhaldusaktina siduv ka MKA-le hüdroelektrijaama töötamine on eeltingimus mälestise säilimiseks.

KeA selgitab, et muinsuskaitse all on vaid pais. Kuna hüvitusmeetmeid ei saa täismahus rakendada, siis KeA hinnangul ei ole muinsuskaitsealaste selliste eesmärkide nagu paisjärve ja elektritootmise säilimine niivõrd kaalukad, et kaaluks üles kahju Natura 2000 ala kaitse-eesmärkidele ja ala terviklikkusele, arvestades, et kaladele vaba läbipääsu puudumine paisust üles- ja allavoolu ja paisjärve olemasolu kui selline halvendab oluliselt elupaigatüüpi jõed ja ojad (3260) ja kaitsealuste liikide elutingimusi ja populatsioonide arvukust. Seega muinsuskaitse all mitte olevas elektrijaamas elektritootmine võib küll olla parim lahendus mälestise säilimiseks, kuid see ei ole ainus vältimatu võimalus paisu säilimiseks. Kompromissvariante analüüsis KeA Natura erandi hindamise aruande ptk-s 2.2.2.

MuKS § 58 kohaselt tuleb kaitsevööndis kooskõlastada ehitustegevus. Lisaks tuleb teavitada kõrghaljastuse rajamisest mälestise kaitsevööndisse; raie-, kaeve- ja muude pinnase teisaldamise või juurdeveoga seotud tööde tegemisest arheoloogiamälestise, ajaloolise loodusliku pühapaiga, ajaloomälestisest kalmistu ja kirikuaia ning ehitismälestisest pargi kaitsevööndis; maapinna ettevalmistamisest metsaseaduse tähenduses arheoloogiamälestise ja ajaloolise loodusliku pühapaiga kaitsevööndis; ankurdamisest, traalimisest, süvendamisest ja tahkete ainete kaadamisest veealuse mälestise kaitsevööndis.

Seega on antud juhul mälestise kaitsevööndis vajalik kooskõlastada vaid ehitustegevus. Olenevalt mälestise liigist (nt arheoloogiamälestise kaitsevööndis) teavitada ka mõnede muude tegevuste kavandamise korral. Veetaseme alandamine (st paisutuse likvideerimine) või majandustegevuse lõpetamine (nt elektritootmise) kooskõlastust või teavitamist vajavate tegevuste nimekirjas ei ole. Küll aga KeA kaasab ja kuulab ära MKA arvamused iga menetluse raames, kui planeeritav tegevus puudutab muinsuskaitsealust objekti või selle kaitsevööndit.

3.6.2.4.2. KuM analüüsi p 58 on väidetud, et eduloona on kajastatud ka Sindi paisu lammutamist 2018. aastal ning sellele justkui järgnenud lõhede seisukorra märkimisväärsel paranemist. Pärnu jõgi koos paljude lisajõgedega on kahtlemata oluline kalajõgi, mistõttu oli paisu lammutamine keskkonnakaitseliselt oluline. Paraku on nii avalikkus kui ka KeA ise teadlik lõhede arvukuse suurenemisega kaasnenud kormoranide märkimisväärsel hävitustööst. 2022. aastal kardeti lausa, et kormoranid võivad Pärnu jõe kaladest tühjaks süüa; prognoositakse kormoranide arvu jätkuvat suurenemist. KeA oli seetõttu sunnitud 01.04.2024 korraldusega nr 1-3/24/134 kehtestama „Kormorani kaitse ja ohjamise tegevuskava“.

KeA selgitab, et paisude kadudes täidetakse siirdekalade poolt jõgede ülemjooksudel vabad elu- ja kudepaigad. Sellega kaasneb toiduahela kõrgemate lülide toidulaua rikastumine. Lindude, imetajate ja ka kalastajate arvukus nendes piirkondades tõuseb. See on märk tervest ja elurikkast ökosüsteemist. Kormoranide arvukus ei ole kõrge mitte ainult Sindi paisu kadumise tõttu, vaid nende lindude kolooniad on soodsate elutingimuste ja vähese häirituse tõttu suurenenud üle Eesti (Permisküla ümbrus Narva jõel, Piirisaare ümbrus Peipsi järvest, Põhjaranniku väikesaartel, Võrtsjärvel, Väinamere ja selle ümbruse saartel). Tasakaalu tagamiseks on koostatud „Kormorani kaitse ja ohjamise tegevuskava“.

3.6.2.4.3. KuM analüüsi p 60 viitab 2022. a analüüsile⁸⁵ ja 2017. aasta inventuurile⁸⁶: ning väljendab muret mõju osas nahkhiirtele.

KeA märgib, et Keskkonnaministeerium käskkirjas⁸⁷, Keskkonnaamet käskkirjas⁸⁸ ja eksperdihinnangus⁸⁹ on selgelt väljendanud seisukohta, et nahkhiired (sh tiigilendlane) on piirkonnas praegu ja edaspidi kaitstud ning veepeegli vähenemine ei mõju neile letaalselt, samuti on piirkonnas nahkhiirtele teisigi sobilikke toitumisasasid. Toitumisasala üksi ei käsitleta liigi elupaigana. Keskkonnaamet on seisukohal, et piirkonnas vaadeldud nahkhiired on kaitstud ka siis, kui Jägala jõe hoiualale ja Jägala looduslale kehtestatud kaitse-eesmärgid on saavutatud, kuivõrd jõeline elupaik on samuti neile sobilik toitumisasalana.

3.6.2.5. Riigikohtu 15.01.2024 otsuse ebatäpne tõlgendamine KeA 05.04.2024 haldusakti eelnõus

KuM analüüsi p 66 märgib, et *Riigikohtu otsusest tuletatud seisukoht, et KeA on pädev ja volitatud haldusorgan otsustama kultuuripärandi kaitse vajalikkuse üle kehtiks ainult juhul, kui tegemist oleks kaalutlusõigust mittevõimaldavate Eesti seaduste või EL-i keskkonnaõiguse normidega. Imperatiivsed normid võivad tõesti kaaluda vastuolu korral üles muud huvid. Praegu nii ei ole, sest EL-i loodusdirektiivi art 6 lg 4 võimaldab erandlikku kaalumist ja arvestada lisaks looduskaitse huvidele ka teiste kaalukate huvidega. Pealegi on praegu*

⁸⁵ „Nahkhiirte uuring Jägala jõe alamjooksu piirkonnas 2021. aasta suvel“, Sicista Arenduskeskus MTÜ, 2022. Vt ka KeA koostatud „Jägala jõe hoiuala kaitsekorralduskava 2022–2026“

⁸⁶ „Nahkhiirte ja nende elupaikade inventuur Jägala jõe alamjooksul ja Jõelähtme jõe suudmes. Soovitused nahkhiirte kaitseks“, L. Lutsar, 2017.

⁸⁷ Keskkonnaministri 13.07.2018 käskkiri nr 1-2/18/573 „Jägala jõe hoiuala piiri ja kaitse-eesmärkide muutmise menetluse algatamisest keeldumine“

⁸⁸ Nahkhiirlaste (Vespertilionidae) kaitse tegevuskava. Kinnitatud Keskkonnaameti peadirektori 15.03.2017 käskkirjaga nr 1-1/17/150.

⁸⁹ Eksperdihinnang Jägala jõe hoiuala laiendusala kaitse alla võtmisele ja kaitse-eesmärkide muutmisele. 2018. Keskkonnaamet.

olukord, kus valitsus on KeA asemel Linnamäe HEJ, paisu ja paisutuse kultuuriväärtust juba hinnanud. Seda tegi valitsus 03.06.2022 Linnamäe HEJ Natura 2000 erandit tehes – valitsus leidis, et Linnamäe HEJ puhul kaalub kultuuriväärtus looduskaitse üle, puuduvad alternatiivid ning KeA peab välja töötama hüvitusmeetmed. Nagu öeldud, on valitsuse 03.06.2022 otsus eelhaldusakt, mis on kohustuslik kõikidele, sh teistele haldusorganitele (nendeks on ka KeA ja MKA).

KeA märgib, Vabariigi Valitsus ei ole teinud Linnamäe HEJ-le Natura erandit, vaid andis nõusoleku veeloa andmiseks. Natura erandi tegemiseks peab olema täidetud kõik kolm eeldust üheaegselt:

- a) kavandatavale tegevusele puuduvad alternatiivsed lahendused,
- b) ülekaalukad avaliku huviga seotud põhjused on nõuetekohaselt põhjendatud ja
- c) kui Natura 2000 võrgustiku ala üldise sidususe kaitsmiseks on vastu võetud sobivad asendusmeetmed.

Kui alternatiivid puuduvad ja esineb ülekaalukas avalik huvi, tuleb rakendada hüvitusmeetmed kahju kompenseerimiseks. Keskkonnaamet jõudis järeldusele, et Jägala loodusala kaitseväärtusi ei ole võimalik samas või suuremas mahus kompenseerida. Osaliselt saaks kaitseväärtusi küll kompenseerida, kuid osaline kompenseerimine oleks vastuolus Natura erandi tegemise põhimõtetega, mille kohaselt peavad hüvitusmeetmed tagama kahjustatud elupaigatüübi või liigi elupaiga samaväärse toimivuse, kui oli algse Natura 2000 ala puhul. KeA on täiendanud vastavalt korralduse p-i 3.2.7.2.2.

KeA märgib, et hüvitusmeetmete osas on vastatud juba eelnevas p-3.6.2.2.2. Lisaks on Hüvitusmeetmeid analüüsitud Natura erandi hindamise aruandes ptk-s 3 lk 45-62 “Hüvitusmeetmete kava” ja käesolevas korralduses p-s 3.2.7.2.2.

3.6.2.6. Riigisisene koostöö ja hea halduse tava

KuM leiab, et KeA ei menetle veeloa taotlust läbipaistvalt ja ei jälgi haldusmenetluse hea tava ega riigisisest koostööd. Analüüsi p-s 270 toob KuM välja, et pärast valitsuse 03.06.2022 Natura 2000 erandi otsust on sellele järgnevate menetlustoimingute sisu olnud teadmata kõigile teistele peale KeA enda ja MKA ja KuM said veeloa eelnõud 05.04.2024 ning ei olnud menetlusse kaasatud.

KeA ei nõustu seisukohaga, et KuM ja MKA ei olnud menetlusse kaasatud. Veeloa andmisest keeldumise otsuse eelnõud olid saadetud kõikidele menetlusosalistele arvamuse avaldamiseks, sh ka MKA-le ja KuM-le. Eelnõu saatmine täidabki kaasamise ja ärakuulamise eesmärki, nagu ka see, et KeA kuulab ära esitatud seisukohad ja kaalub neid lõpliku otsuse tegemisel. Ei saa nõustuda ka väitega, et peale Vabariigi Valitsuse korralduse nr 163 andmist, ei oleks menetluse läbiviimisest midagi teada 18.10.2022 kirjaga nr DM-115314-4 teavitas KeA kõiki menetlusosalisi, sh KuM-i ja MKA-d, et pikendab veeloa taotluse menetlemise tähtaega kuni 31.12.2024, kuid teeb otsuse esimesel võimalusel. Seega on olnud MKA-l ja KuM-l teada, et KeA jätkab menetlusega ja teeb otsuse esimesel võimalusel, kuid mitte hiljem kui 31.12.2024.

3.6.2.7. Jõgede ja kalade seisundi parendamine ning võimalikud asendusmeetmed Linnamäe HEJ tegevuse mõju leevendamiseks; Eesti kui väikeriigi kontekst

KuM analüüsi p 77 väidab, et KeA 04.05.2024 veeloa andmisest keeldumise otsuse eelnõust ei tule välja, et **KeA oleks püüdnud hüvitusmeetmeid (asendusmeetmeid) määrata vaid on keskendunud üksnes näitamisele, et hüvitusmeetmeid (asendusmeetmeid) pole.**

KeA selgitab, et analüüsis hüvitusmeetmeid Natura erandi hindamise peatükis 3.3. piisavalt põhjalikult ning kokkuvõtlikult on lisatud info ptk-i 3.2.7.2.2. Hüvitusmeetmed. Osaliselt saaks kaitseväärtusi kompenseerida. Osaline kompenseerimine oleks vastuolus Natura erandi tegemise põhimõtetega, mille kohaselt peavad hüvitusmeetmed tagama kahjustatud elupaigatüübi või liigi elupaiga samaväärse toimivuse, kui oli algse Natura 2000 ala puhul. Tuginedes eelpool öeldule pole võimalik rakendada Jägala jõe loodusalale Natura 2000 erandi tegemist. Lisaks sellele, et hüvitusmeetmetega ei õnnestu tagada Jägala jõe loodusala kaitseväärtuste ökoloogilist toimivust, ei võimalda hüvitusmeetmete rakendamine tagada ka vastavate kaitseväärtuste Natura 2000 võrgustiku alade geograafilist esindatust ja sidusust (Natura erandi hindamise aruanne lk 61).

KuM leiab analüüsi p-s 92, et asendus- ja hüvitusmeetmete kehtestamisel tuleb mõelda ka nende kulule ning selle hüvitamisele. KuM toob välja, et Linnamäe pais ja paisutus on mälestisena riikliku kaitse all avaliku, mitte erahuvi kaitseks. Seega KuM on seisukohal, et WV ei pea kogu asendus- või hüvitusmeetmete kulusid tasuma. KuM heidab ette, et seda teemat ei ole KeA oma 05.04.2024 veeloa eelnõus kaalunud.

KeA selgitab, et kuna KeA jõudis järeldusele, et Jägala loodusala kaitseväärtusi ei ole võimalik samas või suuremas matus kompenseerida, siis ei olnud ka asjakohane 05.04.2024 veeloa eelnõus käsitleda, kes ja kui suures matus peaks hüvitama. KeA selgitab, et hüvitusmeetmete rakendamine on sätestatud LKS § 701 . Lisaks toob KeA välja, et WV huvi on elektritootmine kasutades tehnoloogiat, mis eeldab jõe paisutamist, mis omakorda kahjustab Jägala jõe seisundit, seetõttu peaks hüvitusmeetmete eest maksma isik, kes tekitab kahju ja saab sellest kasu. Seda seisukohta toetab ka keskkonnavastutuse seaduse § 1 lg 1, mille kohaselt 47 peab kõik keskkonnakahju hüvitamisega kaasnevad kulud kandma saastaja ehk kahju tekitaja (antud juhul tegevusloa taotleja) ning vältida tuleb keskkonna kahjustamisega kaasnenud kulutuste panemist ühiskonnale, sh riigile. Seega juhul, kui veeluba oleks võimalik Linnamäel anda, tuleks hüvitusmeetmeid rakendada WV-l juba enne veeloa andmist

3.6.3. Vastused Jõelähtme Vallavalitsuse seisukohtadele

Jõelähtme Vallavalitsus (edaspidi *Jõelähtme VV*) ei nõustu WV-le veeloa andmisest keeldumise otsuse eelnõuga ning leiab, et WV-le tuleks veeluba väljastada ja Linnamäe paisjärvel peaks vee paisutamine jätkuma.

3.6.3.1. Veeloa andmisest keeldumise otsuse eelnõus on Keskkonnaamet sisuliselt jättnud käsitlemata Vabariigi Valitsuse 03.06.2022 korraldusega nr 163 seonduva

3.6.3.1.1. Jõelähtme VV on seisukohal, et KeA jättis tähelepanuta mitmeid olulisi asjaolusid, mis olid Vabariigi Valitsuse korralduses nr 163 välja toodud ning millega tuleks arvestada:

- Linnamäe HEJ pais ise on kultuurimälestis, mille läheduses paiknevad elektrijaama hoone, jalakäijate sild, arheoloogilised väärtused ning väljakujunenud kultuurmaastik
- Linnamäe paisu projekteeris omaaegne tippspetsialist, Helsingi Tehnikaülikooli professor Axel Werner Juselius (Oy Axel Juselius Waterworks)
- Linnamäe hüdroelektrijaama pais on suurim ja silmapaistvaim enne Teist maailmasõda ehitatud pais Eestis
- Linnamäe HEJ pais on ka silmapaistev insenertehniline rajatis, mida on nimetatud pressis ja erialakirjanduses Eesti kauneimaks tööstusehitiseks, mis töötab alguspärasel funktsioonis
- 2000ndate alguses korras Eesti Energia AS hüdrorajatised ja rajas vana vundamendi peale uue turbiinihoone (autor on Eesti üks tuntumaid arhitekte Raine Karp)
- Linnamäe paisu kui mälestise sihipärase kasutamise lõpetamine vee paisutamiseks hürdoelektrienergia tootmiseks oleks lisaks siseriiklikule õigusele vastuolus ka UNESCO ülemaailmse kultuuri- ja looduspärandi kaitse konventsiooniga ning Euroopa Nõukogu Euroopa arhitektuuripärandi kaitse konventsiooniga
- paisutamise jätkamine ning Linnamäe hüdroelektrijaamas elektrienergia tootmise jätkamine on kooskõlas kohaliku omavalitsuse ja kohaliku kogukonna huvidega
- Linnamäe hüdroelektrijaamas elektri tootmise olulisust
- Vabariigi Valitsuse korralduse nr 163 p-s 6 toodu
- Vabariigi Valitsuse korraldus nr 163 kehtiv haldusakt, vastavalt HMS § 60 lg-le 2 kohustuslik igähele, sealhulgas KeA-le

KeA selgitab, et kultuuripärandi hoidmine on väga oluline, kuid seda ei saa teha keskkonnaseisundi olulise kahjustamise hinnaga. KeA nõustub, et Vabariigi Valitsuse korralduse nr 163 otsus on KeA-le siduv ja täitmiseks kohustuslik. Antud korralduse resolutsioonis on kirjas, et tegevusloa andmise otsuse teeb ja sealhulgas hüvitusmeetmete rakendamise kohustuse seab KeA. KeA kaalutles ja jõudis järeldusele, et kuna Jägala loodusala kaitseväärtusi ei ole võimalik samas või suuremas mahus kompenseerida, ei saa rakendada hüvitusmeetmeid ja ka anda seetõttu veeluba paisutamiseks ja hüdroenergia kasutamiseks. Jägala jõe kaitseväärtusi saaks vaid osaliselt kompenseerida. Osaline kompenseerimine oleks vastuolus Natura erandi tegemise põhimõtetega, mille kohaselt peavad hüvitusmeetmed tagama kahjustatud elupaigatüübi või liigi elupaiga samaväärse toimivuse, kui oli algse Natura 2000 ala puhul. Hüvitusmeetmeid on KeA selgitanud käesolevas täiendatud korralduse p-s 3.2.7.2.2. ja Natura erandi hindamise aruandes p-s 3 ja siinkohal neid ei korda.

Linnamäe hüdroelektrijaamas elektritootmise olulisuse osas vastab KeA põhjalikumalt p 3.6.3.5.1.

3.6.3.1.2. Lisaks Jõelähtme VV viitab, et *“ka Keskkonnaameti enda tellitud Linnamäe hüdroelektrijaama paisu kultuuriväärtuse eksperthinnangu kohaselt ei ole paisjärve tühjajaskmine kultuuriväärtuslikkuse seisukohast soovitatav lahendus isegi juhul, kui säilitatakse ajalooline pais ja arheoloogiamälestised, sest Eesti oludes on tegemist unikaalse tööstuspärandiga, mille algse otstarbe kadumine oleks suur kaotus Eesti kultuuriloole.”*

KeA märgib, et AB Artes Terrae OÜ eksperthinnangus⁹⁰ lk 27 järgneb eelpool nimetatud arvamusele, et õiguslikult tuleb tõdeda, et paisjärv kui selline ei ole mälestis ega mälestise osa. Kui elektrijaam lõpetaks mingil põhjusel töötamise, oleks ka paisjärve kaotamine ilma mälestisi lammutamata kaalutav, sest paisjärve olemasolu ei mõjutaks enam kasutusfunktsiooni, vaid oleks kuliss, taust.

3.6.3.2. Veeloa andmisest keeldumise otsuse eelnõus on jäetud tähelepanuta nahkhiirtega seonduv

Jõelähtme VV viitades L. Lutsar tööle „Nahkhiirte ja nende elupaikade inventuur Jägala jõe alamjooksul ja Jõelähtme jõe suudmes. Soovitused nahkhiirte kaitseks“ ning M. Masingu tööle „Nahkhiirte detektor-uuring Jägala jõe alamjooksu piirkonnas 2018. aasta suvel“ leiab, et paisutamise lõpetamine avaldaks olulist negatiivset mõju nahkhiirtele. Vald on seisukohal, et KeA ei ole Linnamäe paisjärve ja selle lähiümbruse olulisuse mitmete nahkhiireliikide elu- ja toitumiskohana oma 05.04.2024 veeloa eelnõus käsitlenud ning tegemist on olulise haldusmenetluse veaga.

KeA märgib, et Keskkonnaministeerium käskkirjas⁹¹ ning Keskkonnaamet käskkirjas⁹² ja eksperdihinnangus⁹³ on selgelt väljendanud seisukohta, et nahkhiired (sh tiigilendlane) on piirkonnas praegu ja edaspidi kaitstud ning veepeegli vähenemine ei mõju neile letaalselt, samuti on piirkonnas nahkhiirtele teisigi sobilikke toitumisasasid. Toitumisasala üksi ei käsitleta liigi elupaigana. Keskkonnaamet on seisukohal, et piirkonnas vaadeldud nahkhiired on kaitstud ka siis, kui Jägala jõe hoiualale ja Jägala looduslale kehtestatud kaitse-eesmärgid on saavutatud, kuivõrd jõeline elupaik on samuti neile sobilik toitumisasala.

3.6.3.3. Veeloa andmisest keeldumise otsuse eelnõus on ebaõigesti käsitletud Linnamäe paisu muinsuskaitse all olemisega seonduvat

3.6.3.3.1. Jõelähtme VV oma arvamuses toob välja, et Linnamäe hüdroelektrijaama pais on tunnistatud kultuuriministri 21.12.2016 käskkirjaga nr 180 kultuurimälestiseks. Mälestist ja muinsuskaitsealal asuvat ehitist ei tohi hävitada ega rikkuda. Mälestise puhul tuleb muuhulgas tagada, et säiliksivad vaated mälestisele ning et kui see vähegi võimalik on, siis toimuks mälestise edasine kasutamine tema esialgses funktsioonis.

Mälestise algses funktsioonis kasutamine võib olla parim viis selle kasutamiseks. Jägala looduslale oleva jõe kaitse-eesmärkide täitmise parimaks viisiks on paisu täielik lammutamine ja jõe loodusliku veerežiimi taastamine. Ühestki õigusaktist ei tulene, sh ka muinsuskaitseadusest, et mälestis peab igal juhul olema kasutusel tema algses funktsioonis

⁹⁰ Hiob, M. Linnamäe hüdroelektrijaama paisu kultuuriväärtuse eksperthinnang. AB Artes Terrae OÜ, 2021. Registreeritud Keskkonnaameti DHSis 01.10.2021 nr 7-11/21/15714-6

⁹¹ Keskkonnaministri 13.07.2018 käskkiri nr 1-2/18/573 „Jägala jõe hoiuala piiri ja kaitse-eesmärkide muutmise menetluse algatamisest keeldumine“

⁹² Nahkhiirlaste (Vespertilionidae) kaitse tegevuskava. Kinnitatud Keskkonnaameti peadirektori 15.03.2017 käskkirjaga nr 1-1/17/150.

⁹³ Eksperdihinnang Jägala jõe hoiuala laiendusala kaitse alla võtmisele ja kaitse-eesmärkide muutmisele. 2018. Keskkonnaamet.

ehk pais kasutusel elektritootmiseks ja paisutamiseks, st et MKA ei saa kohustada mälestist kasutama tema algses funktsioonis. Sellele, et elektritootmine ei ole vältimatult vajalik, viitab ka asjaolu, et muinsuskaitse alla võeti vaid pais, mitte HEJ, kus toimub elektritootmine. KeA hinnangul ei ole ka kultuuripärandi kaitse eesmärgil põhjendatud väga negatiivse keskkonnamõjuga tegevuste jätkamine Natura 2000 alal.

Kultuurimälestis ehk pais kui ehitis ei vaja säilimiseks vältimatult elektritootmist ega paisutamist ja vältimatult ei saa nõuda mälestise kasutamist tema algses funktsioonis. MuKS § 33 lg 2 kohaselt võib mälestist või muinsuskaitsealal asuvat ehitist kasutada lähtuvalt nüüdisaja vajadustest, kuid mitte viisil, mis võib ohustada mälestise või ehitise või selle osade säilimist. MuKS seletuskirja⁹⁴ kohaselt asja funktsiooni muutmine, uued kasutused jms võib puudutada paljusid mälestisi, näiteks ehitismälestisi (lk 44). See säte ühtib ka rahvusvahelise praktikaga (lk 44). Selle sättega väljendab riik, et kui mälestise säilimine ja selle kaitse eesmärk tagatakse, võib mälestist kasutada ka algses funktsioonist erinevalt.

3.6.3.3.2. Jõelähtme VV märgib, et tulenevalt Linnamäe hüdroelektrijaama muinsuskaitsealisest väärtusest on ka AS-i Maves töö „Eksperthinnang Jägala jõe alamjooksu (Jägala joast kuni suudmeni) taastamise võimaluse kohta lõhejõena või keskkonnaministri 15.06.2004 määrusest nr 73 „Lõhe, jõeforelli, meriforelli ja harjuse kudemis- ja elupaikade nimistu“ väljaarvamise kohta“ leheküljel 28 tehtud ettepanek loobuda Jägala jõe alamjooksu taastamisest lõhejõena.

KeA selgitab, et on läbi viidud Natura tagantjärele hindamine, mille tulemusena ei tulnud välja vajadust loobuda Jägala jõe alamjooksu taastamisest lõhejõena. Natura tagantjärele hindamise eesmärk ei olnud määruse 73 muutmine, vaid hinnati kavandatava tegevuse mõju Jägala loodusale, sh Jägala jõe hoiualale. Järeldus oli, et tegevusel on ebasoodne mõju Natura 2000 alale, seda leevendada ei ole võimalik. Natura erandi hindamisel jõudis KeA järeldusele, et Natura erand ei kohaldu, sh ei ole väärtusi võimalik täielikult kompenseerida. Seega tuleb taastada jõe looduslik seisund ja seetõttu ei ole põhjendatud määruse nr 73 nimekirjast Jägala jõge välja jätta.

3.6.3.3.3. Jõelähtme VV viitab, et tuleb silmas pidada ka Riigikohtu lahendit haldusasjas nr 3-16-478, mille p-s 27 on leitud, et „muinsuskaitsealist huvi arvestades ei ole välistatud, et võib esineda avalik huvi vähemasti paisutuse säilimise vastu vaidlusaluses kohas, mis võib üle kaaluda veepoliitika raamdirektiivi eesmärkide saavutamisest keskkonnale või ühiskonnale tulenevad hüved“.

Esmalt märgib KeA, et viidatud kohtuasjas ei olnud vaidluse all paisutamise küsimus eraldiseisvalt elektritootmisest ja seega paisutamise osas kohus seisukohta ei võtnud. Vaieldi põhimõttelise küsimuse üle, kas õigusaktid võimaldavad keskkonna-loa taotluse jätta rahuldamata ilma KMH menetlust läbi viimata, ent taotleja ei soovinud taotluse osalist rahuldamist – nt veeloa andmist ainult paisutamiseks, taotleja eesmärgiks oli elektritootmine. KeA mõonab, et tõepoolest võib esineda avalik huvi paisutuse säilimise vastu, mis võib ka üles kaaluda veepoliitika raamdirektiivi eesmärkide saavutamisest keskkonnale või ühiskonnale tulenevad hüved. KeA on seisukohal, et kuigi muinsuskaitse aspektist esineb küll avalik huvi,

⁹⁴ Seletuskiri muinsuskaitseaduse eelnõu juurde. Arvutivõrgus: <https://eelvoud.valitsus.ee/main/mount/docList/0f7f4a9c-09b7-4005-9a4e-b9d297336134#c0x6LyFw> (21.06.2024)

ei ole Jägala loodusalale võimalik vajalikus mahus hüvitusmeetmeid rakendada, seega ka teha Natura erandit. Põhjalikumalt käsitles ülekaaluka avaliku huvi esinemist ja Natura erandi rakendamise võimalikkust KeA veeloa andmisest keeldumise korralduse p-des 3.2.7.2.2. ja 3.2.7.2. ja Natura erandi hindamise aruandes ja siin kohal neid uuesti ei korda.

3.6.3.3.4. Jõelähtme VV rõhutab, et 17 Eestis kalajõel asuvast kultuuriväärtust omavast paisust on loodud kalade tarbeks läbipääs 14 paisul. Puutumata on kolm kõige väärtuslikumat paisu (Linnamäe, Kunda ja Tudulinna). Seega Linnamäe pais koos Linnamäe paisjärve ning töötava hüdroelektrijaamaga tuleb säilitada ning anda veeluba WV-le.

KeA selgitab, et Linnamäe pais (nagu ka Kunda I-IV paisud) paikneb Natura 2000 ala, kus tuleb tagada kaitse-eesmärkide täitmine ja ala terviklikkus. Ala eesmarke ilma paisjärve likvideerimata ja kaladele paisust üles- ja allavoolu liikumise tagamiseta ei ole võimalik saavutada. Näiteks lõhe loodusliku populatsiooni soodsa kaitse seisundi saavutamine ei ole ilma sigimis- ja noorjarkude kasvualadele ligipääsu tagamise ja paisutuse likvideerimiseta võimalik. Lisaks on jõgesid, kus lõhed elavad, peale Jägala jõe vaid 11 (neist 10 Põhja-Eestis) ja needki on kas kaladele raskesti ületatavate või täiesti ületamatute paisude tõttu valdavalt kesise kvaliteediga.

3.6.3.4. Vee paisutamise jätkamine Linnamäe paisjärves on Jõelähtme valla ja kohaliku kogukonna huvides

Jõelähtme VV kinnitab, et Linnamäe paisjärv ja Linnamäe hüdroelektrijaama tamm on muutunud osaks Jõelähtme valla identiteedist. Linnamäe hüdroelektrijaam koos paisjärvega käsitletud ka Jõelähtme valla arengukavas aastateks 2018-2025. Seega on vee paisutamise säilimine Linnamäe paisjärves Jõelähtme valla jaoks oluline, et säiliks välja kujunenud ja inimeste poolt eelkõige puhkamise ja sportimise otstarbel intensiivset kasutamist leidev elukeskkond.

KeA on seisukohal, et ala rekreatiivne väärtus on võimalik säilitada ka paisjärve olemasoluga. Näiteks oleks võimalik jõe kallastele luua matkarajad, puhkekohad jne. Jägala joa puhkeala Jägala joa ümbruses säilib ka paisutuse alandamise järgselt, samuti säilib ehitismälestis külastusobjektina. Jõe kärestikulise osa pikendamine annaks paremad võimalused hobikorras või professionaalselt süsta- ja kanuusoidu, raftingu või mõne muu veespordialaga tegelemiseks. Samuti on teada, et olemasoleval joa ja paisjärve vahelisel kärestikulisel jõelõigul korraldatakse juba praegu nii siseriiklikke kui ka rahvusvahelisi süstaslaalomi võistlusi ning ala on pikka aega olnud kasutusel treening- ja harjutuskohana⁹⁵.

3.6.3.5. Veeloa andmisest keeldumise otsuse eelnõus on meelevaldselt käsitletud hüdroelektrienergia seonduvat

3.6.3.5.1. Jõelähtme VV toob välja Majandus- ja Kommunikatsiooniministeeriumi 31.07.2019 kirjas nr. 1.1-16/2019/5831d Linnamäe Hüdroelektrijaama puudutavad seisukohad ning on arvamusel, et KeA ei ole nendega arvestanud.

⁹⁵ Süstaslaalomi klubi Pirita MTÜ <http://www.skpirita.ee/> (29.02.2024).

KeA juhhib tähelepanu, et Energiamajanduse korralduse seaduse ning keskkonnamõju hindamise ja keskkonnajuhtimissüsteemi seaduse täiendamise seaduse 359 SE eelnõu seletuskirjas lk 7 on märgitud, et hüdroenergiat kui REKK⁹⁶ järgi ammendunud ressursi, mille potentsiaal on madal, ei käsitleta eelnõu kohaselt kui ülekaalukat avalikku huvi, kuna paisude negatiivne mõju looduskeskkonnale on märkimisväärne, kuid elektritootmise võimsus väike, ning seega ei ole võimalik jõuda järeldusele, et hüdroenergia tootmisele puudub alternatiiv.

Natura erandi hindamise aruande ptk-s 2.2.1 (lk 20) on toodud: „Linnamäe HEJ-l ei ole otseühendusi tarbijatega, vaid on ühendatud elektrivõrku, läbi mille on ta ühendatud lähi- kui ka kaugpiirkonna elektritarbijatega. Mõju kohalikule tasandile avaldub elektrikatkestuse olukorras (madal tõenäosus) ning selles olukorras on Linnamäe HEJ mõju piirkonna elektriga varustamisel oluline.“ Info pärineb Majandus- ja Kommunikatsiooniministeeriumi 31.07.2019 kirjast nr 1.1-16/2010/5831.

Elurikkuse kadu on üks suuremaid keskkonnaprobleeme maailmas. Vabariigi Valitsuse 24.09.2020 istungil on heaks kiidetud muuhulgas järgmine Eesti seisukoht Euroopa Komisjoni teatise „Euroopa Liidu elurikkuse strateegia aastani 2030. Toome looduse oma ellu tagasi“ kohta: „Toetame taastuvenergialahendusi, mis on seotud avamere tuuleparkide, päikeparkide ja kestliku bioenergia kasutuselevõtuga. Toetame kestlikke, elurikkust hoidvaid ja toidujulgeolekut arvestavaid energiatootmislahendusi, võttes arvesse liikmesriikide eripärasid.“ Seega on rõhutatud, et taastuvenergialahendused peavad olema elurikkust hoidvad ja toetatavad lahendused on eelkõige tuule- ja päikesepargid ning bioenergia. Hüdroenergia kasutamine jõgede paisutamisel hävitab elupaiksid (olulisemad kahjud seisnevad koelmualade uputamises ja kalade vaba liikumise takistamises paisust üles-ja allavoolu) ja on vastuolus elurikkuse hoidmise põhimõttega.

3.6.3.5.2. Kokkuvõtvalt on Jõelähtme vald seisukohal, et KeA peaks WV-le väljastama uue veeloa arvestades asjaolu, et teisele Jägala jõel paiknevale hüdroelektrijaamale on väljastatud veeluba kuni aastani 2099.

KeA selgitab, et LKS § 32 lg 2 kohaselt on hoiualal keelatud nende elupaikade ja kasvukohtade hävitamine ja kahjustamine, mille kaitseks hoiuala moodustati ning kaitstavate liikide oluline häirimine, samuti tegevus, mis seab ohtu elupaikade, kasvukohtade ja kaitstavate liikide soodsa seisundi. KeÜS § 52 lg 1 p 4 järgi keeldub keskkonnaloa andja keskkonnaloa andmisest, kui kavandatav tegevus ei vasta õigusaktidega sätestatud nõuetele. Kuna WV-u poolt taotletud tegevus läheb vastuollu LKS § 32 lg 3 ei vasta see õigusaktidega sätestatud nõuetele ja KeA ei saa anda veeluba. KeA jõudis Natura erandi hindamise aruandes järeldusele, et Jägala loodusala kaitseväärtusi ei ole võimalik samas või suuremas mahus kompenseerida, mistõttu ei ole võimalik Natura erandit rakendada ning veeluba anda.

Jägala Energy osatühingule veeloa andmisel võeti arvesse, et 2009. aastal KMH raames oli tehtud põhjalik Natura hindamine ja seal leiti, et leevendavad meetmed tagavad Jägala Natura-ala terviklikkuse ja kaitse-eesmärkide saavutamise.

Vooluveekogumi Jägala_5 seisundit mõjutab samuti Jägala Energy osatühingu tegevus, kuid KMH aruandes toodud leevendavate meetmete kasutamine viib ettevõtte tegevuse mõju

⁹⁶ Eesti riikliku energia- ja kliimakava aastani 2030 (edaspidi REKK 2030)

kalastikule miinimumini. Jägala Energy osaühingu veeloas nr L.VV/326860 tabelis V16 p 2.2. on sätestatud meede, et juhul, kui Linnamäe pais lastakse alla, mis tagab kalade juurdepääsu Jägala joa alustele koelmualadele, tuleb tagada kevadisel kalade kudemisperioodil aprillis ja mais Jägala joale suunatav vooluhulk 3,4 m³/s või looduslik äravool.

KeHJS § 29 käsitleb tegevusi, mis võivad eeldatavalt oluliselt mõjutada Natura 2000 võrgustiku ala. KeHJS § 29 lg 2 on sätestatud, et tegevusloa võib anda, kui seda lubab Natura 2000 võrgustiku ala kaitsekord ning loa andja on veendunud, et kavandatav tegevus ei mõju kahjulikult selle ala terviklikkusele ega mõjuta negatiivselt selle ala kaitse eesmärki. 2009. aastal koostatud KMH aruande täiendustes lisas 17 lk 27 Natura 2000 hindamise kokkuvõttes on jõutud järeldusele, et võttes arvesse aruandes toodud leevendavad meetmed tagatakse Jägala jõe hoiuala ning Natura 2000 ala terviklikkus ja kaitse-eesmärkide saavutamine. Seoses sellega, et tegemist on tegevusega, kus vee erikasutus toimub samadel tingimustel, ning varasemalt on teostatud KMH, on loa andja seisukohal, et kui järgitakse vee erikasutusloas kehtestatud tingimusi, puudub kavandatud tegevusel oluline keskkonnamõju.

3.6.4. Vastused Eesti Arheoloogide Liidu seisukohtadele

3.6.4.1. Eesti Arheoloogide Liidu (edaspidi *EAL*) jaoks on kahetsusväärne, et KeA veeloas andmisest keeldumise korralduses p 3.3.1.5. on välja toonud Ajaloomagister Kalle Krooni väite selle kohta, et Linnamäe HEJ rajamisel on hävitatud osa muinasaja asulakohast. EAL märgib, et Kalle Kroon ei ole arheoloogia- ega ehituspärandi spetsialist. EAL heidab ette, et K. Krooni arvamus on üles kaalunud kultuuriministri käskkirjas⁹⁷ toodud eksperdiarvamused ja -kaalutlused.

KeA selgitab, et ei ole otsuse tegemisel tuginenud muinsuskaitseliste väärtuste kaalumisel vaid Kalle Krooni seisukohale. KeA toetus kultuuriväärtuse hindamisel veel AB Artes Terrae OÜ eksperthinnangule⁹⁸, Muinsuskaitseameti eksperdi hinnangule Linnamäe HEJ paisu mälestiseks tunnistamiseks⁹⁹ ja Harjumaa idaosa 20. sajandi ehituspärandi inventeerimisele.¹⁰⁰

3.6.4.2. EAL märgib, et 1920. aastate alguses hüdroelektrijaama ehitamisega hävis osa muistsest linnusest. Nende töödega seoses aga avastati sealne kiviaja asustus. Toonastel kaevetöödel õnnestus arheoloogidel koguda märkimisväärne hulk arheoloogilisi leide, mida säilitatakse Eesti Ajaloomuuseumis. Nii linnus kui ka asulakohad on suuremas osas alles. Paisutuse likvideerimine ei paranda arheoloogiapärandi säilivust, säilimis- ega uurimistingimusi, vaid võib need ohtu seada. Kui maastikumuudatus ette võetakse, siis tuleb muutunud olukord arheoloogiliselt dokumenteerida ning kui paisutuse likvideerimisega on seotud lisaks veerežiimi muutmisele ka pinnasetööd või maalihke oht, tuleb neil aladel tagada arheoloogiline uurimine.

⁹⁷ Kultuuriministri 18.12.2020 käskkiri nr 190 "Asulakohtade ja muistsete põllujäänuste kultuurimälestiseks tunnistamine ning ühise kaitsevööndi kehtestamine"

⁹⁸ Hiob, M. Linnamäe hüdroelektrijaama paisu kultuuriväärtuse eksperthinnang. AB Artes Terrae OÜ, 2021. Registreeritud KeA DHSis 01.10.2021 nr 7-11/21/15714-6

⁹⁹ Muinsuskaitseameti eksperdi hinnang Linnamäe hüdroelektrijaama paisu mälestiseks tunnistamiseks. Arvutivõrgus: https://register.muinas.ee/ftp/Eksperdi hinnangud/MKA_Linnamae_HEJ.pdf

¹⁰⁰ Ojari, T. Harjumaa idaosa 20. sajandi ehituspärandi inventeerimine. Aegviidu vald, Anija vald, Jõelähtme vald, Kose vald, Kuusalu vald, Kõue vald, Raasiku vald, Rae vald, Viimsi vald, Kehra linn, Loksas linn. Muinsuskaitseamet, 2008. Arvutivõrgus: [Idaharju.pdf \(muinas.ee\)](#)

KeA selgitab, et veeloa menetluses ei otsustata, kuidas lahendatakse paisutuse likvideerimine ehkki erinevaid variante on analüüsitud ja leitud, et paisjärve likvideerimisel ei ole vajalik eeldatavalt suuremahulist jõesäangi ümberkujundamist läbi viia, sest jõgi ise taastab oma esialgse säangi. Seega ei peaks paisjärve likvideerimine ka kahjustama arheoloogilist kihti. Üks reaalsest kompromissvariantidest võib olla jõevee juhtimine paisust mööda vasakkaldalt. Osaliselt on kultuurikihti 2002. a kaevetööde käigus juba ka rikutud. Linnamäe paisu ja HEJ ehituse aegsete fotode alusel on paisu vasakkallas läbi kaevatud juba 20. saj algul paisu ehitades. Paisjärv lasti märkimisväärseks ajaks tühjaks ka 2011. a. Lisaks on paisjärv olnud pooleldi all alates paisu õhkulaskmisest II maailmasõja ajal kuni aastani 2002, mil see uuesti üles ehitati – seega u 60 aastat. Kahju arheoloogiaväärtustele paisjärve allalaskmisest tulenevalt ei ole täheldatud. Samas on võimalik arvestada arheoloogilise dokumenteerimise ja/või uuringuvajadusega, kui see peaks olema põhjendatud.

3.6.4.3. EAL-i seisukoht on, et olukordades, kus inimeste jaoks olulised väärtused on omavahelises vastuolus, tuleb kaalumise teel leida parim lahendus, kus võetakse arvesse pööratavaid ja pöördumatuid protsesse. Kõige sobivam keskkond arheoloogiapärandile on püsivad maastikud ja nende väljakujunenud kasutus. Mida väiksem on inimese sekkumine, seda paremini arheoloogiapärand säilib. Maastike „tagasi pööramine“ ei too tagasi arheoloogilisi väärtusi.

KeA nõustub, et tuleb leida parim lahendus erinevate huvide ühildamiseks. Jõe taastamine ei saa tuua tagasi juba hävitatud arheoloogilisi väärtusi, sh paisu ehitamisel 20 saj algupoolel kui ka selle rekonstrueerimisel 2002. a kahjustatud arheoloogilisi väärtusi. KeA leiab, et jõe endise säangi taastamine ei too kaasa suuremat arheoloogiliste väärtuste kahjustamist, seda ka arvestades, et arheoloogiamälestised on ajaliselt varasemast perioodist kui Linnamäe pais. Samuti on vajadusel võimalik arheoloogilised väärtused dokumenteerida.

3.6.5. Vastused ICOMOS Eesti komitee seisukohtadele

3.6.5.1. ICOMOS Eesti komitee on seisukohal, et Linnamäe paisu, hüdroelektrijaama ja nende läheduses olevate arheoloogiamälestiste kultuuriväärtused peavad säilima tervikuna neid toetavas kultuurikeskkonnas. Kavandatav vesiehitise funktsioneerimise piiramine ning osaline rajatise lammutamise kavatsus mälestise kaitsevööndis ei ole aktsepteeritav ning eirab igati riiklike kultuurimälestiste ja kaitsevööndi kaitse eesmäärke.

Esmalt juhib KeA tähelepanu, et alal esineb mitmeid erinevaid avalikke huve: elektritootmine, muinsuskaitsealune pais, Natura 2000 ala kaitse-eesmärgid ja terviklikkus jt, mida on pikemalt käsitletud Natura erandi hindamise aruande ptk-s 2. Natura 2000 võrgustik on kogu Euroopa ühine rikkus – iga liikmesriigil on vastutus just seal leiduvate loodusväärtuste säilimise eest kogu Euroopa jaoks. Elurikkust, mis on ohus kogu maailmas, ei kaitsta üksnes praeguste põlvkondade huvist lähtudes, vaid ka tulevaste põlvkondade huvisid arvestades. Kord juba kadunud elurikkust taastada ei saa. Seega on elurikkuse kaitse inimkonna eksistentsi seisukohast väga ülekaalukas avalik huvi, mis rahuldab kõigi huvigruppide vajadusi.

Üks suurematest ohtudest elurikkusele on elupaikade kadu. On kehtestatud ranged seadused looduse kaitseks, aga neid tuleb ka praktikas rakendada. Mida olulisemad või haavatavamad on mõjutatud ala kaitseväärtused, seda väiksem on võimalus, et ülekaalukat muu avaliku huviga seotud põhjust saaks pidada vastuvõetavaks ja et alale tekitatav kahju, mis on kindlaks määratud asjakohase hindamisega, oleks põhjendatud.

Mälestise algses funktsioonis kasutamine võib olla parim viis selle kasutamiseks. Jägala looduslal oleva jõe kaitse-eesmärkide täitmise parimaks viisiks on paisu täielik lammutamine ja jõe loodusliku veerežiimi taastamine. Mälestise algses funktsioonis kasutamine ei tulene ühestki õigusaktist, sh ka muinsuskaitseseadusest. Näiteks Sindis võeti kaitse alla mittetöötav (hoone seisis kasutuseta) hüdroelektrijaam (edaspidi HEJ). Pais oli mitmel korral ümber ehitatud ja selle eraldi kaitsmist ei peetud otstarbekaks ega vajalikuks, selle kaitsevööndiga hõlmamine ei tähendanud ka paisu (seega ka paisutuse) tingimusteta säilitamist.¹⁰¹ Ka on leitud lahendusi, mis tagavad nii looduskaitse kui ka muinsuskaitse eesmärkide täitmise, mitmetel teistel paisudel (nt Jändja pais). Samuti endised veskihooned või mõisahooned, mis on kasutusel elamute/hotellide/muuseumide vm funktsioonis. Märgime ka, et nt arheoloogiväärtused on alale tekkinud oluliselt varem kui pais ehitati ning enamasti on pais olnud lagunenud ja jõe veerežiim looduslähedane. Seega ei ole elektritootmine ja paisutamine või maastike säilitamine just praeguse ajamomendi seisuga kultuuripärandi aspektist vältimatult vajalikud ega ka ülekaalukad avalikud huvid ja elektritootmist või paisutamist saab lubada looduslal vaid sel juhul, kui see ei mõjuta ebasoodsalt Natura ala kaitse-eesmärke ja terviklikkust.

Kultuurimälestis ehk pais kui ehitis ei vaja säilimiseks vältimatult elektritootmist ega paisutamist ja ei saa nõuda mälestise vältimatut kasutamist tema algses funktsioonis. Sellele, et elektritootmine ei ole vältimatult vajalik, viitab ka asjaolu, et muinsuskaitse alla võeti vaid pais, mitte HEJ, kus toimub elektritootmine. MuKS § 33 lg 2 kohaselt võib mälestist või muinsuskaitselal asuvat ehitist kasutada lähtuvalt nüüdisaja vajadustest, kuid mitte viisil, mis võib ohustada mälestise või ehitise või selle osade säilimist. MuKS seletuskirja¹⁰² kohaselt asja funktsiooni muutmine, uued kasutused jms võib puudutada paljusid mälestisi, näiteks ehitismälestisi (lk 44). See säte ühtib ka rahvusvahelise praktikaga (lk 44). Selle sättega väljendab riik, et kui mälestise säilimine ja selle kaitse eesmärk tagatakse, võib mälestist kasutada ka algses funktsioonis erinevalt.

KeA hinnangul ei ole ka kultuuripärandi kaitse eesmärgil põhjendatud Natura 2000 ala kaitse-eesmärkide ja terviklikkuse ohtu seadmine. Taotletava tegevusega (kusjuures suurima ulatusega negatiivne mõju on just paisutamisel) kaasnevad ebasoodsad mõjud Jägala looduslale, need on olulised ja pikaajalised, neid leevendada ei ole võimalik.

Riigikohtu Halduskolleegiumi 15.01.2024 otsuse haldusajal 3-21-150 p-st 31 tulenevalt *“ei sunni muinsuskaitse kaitsevööndi kehtestamine Keskkonnaametit veeluba andma ega või takistada paisutuse likvideerimist, kui likvideerimine on vajalik ebaseadusliku olukorra lõpetamiseks (juhul kui veeluba ei anta). Riigikohus selgitas, et paisutamine on loakohustuslik tegevus ning mälestise kaitsevööndi kehtestamine ei saa asendada veeluba. Kohus rõhutas, et kuna pädev asutus muinsuskaitse ja muude keskkonnahuvide vastastikkuseks kaalumiseks on Keskkonnaamet, ning EL keskkonnaõiguse normid kaaluvad vastuolu korral üles muinsuskaitse huvid, tuleb Keskkonnaametil küll veeloa menetluses arvesse võtta muinsuskaitse huve, kuid juhul, kui Keskkonnaamet jõuab järeldusele, et neist hoolimata ei ole alust veeluba väljastada, on selle järeldusega seotud ka Muinsuskaitseamet. Seejuures selgitas, et Riigikohus, et veeloa andmisest keeldumine ei ole MuKS §-dega 58 ja 59 hõlmatud*

¹⁰¹ Suits, M., 2010. Ekspert hinnang Sindi hüdroelektrijaama vastavusest mälestise tunnustele. Projekt „Eesti 20. sajandi (1870-1991) väärtusliku arhitektuuri kaardistamine ja analüüs”. Eesti Kunstiakadeemia.

¹⁰² Seletuskiri muinsuskaitse seaduse eelnõu juurde. Arvutivõrgus: <https://eelvoud.valitsus.ee/main/mount/docList/0f7f4a9c-09b7-4005-9a4e-b9d297336134#c0x6LyFw> (21.06.2024)

tegevus, milleks oleks vaja MKA nõusolekut. Riigikohus on tõlgendanud, et Keskkonnaametil on ka endal pädevus arvestada muinsuskaitselisi huve, sest kultuuripärand on osa keskkonnast (vt ka KeHJS § 2¹)". Keskkonnaamet nõustub viidatud Riigikohtu tõlgendusega muinsuskaitseliste ja keskkonnahuvide vastastikusest kaalumisest veeloa menetluses.

3.6.5.2. ICOMOS Eesti komitee leiab, et Linnamäe HEJ, selle paisu ja paisjärve säilitamise puhul on tegemist ülekaaluka avaliku huviga, kus saab rakendada Natura erandit.

KeA selgitab, et taotletava tegevuse elluviimine hoolimata ebasoodsast mõjust Natura 2000 võrgustiku alale on loodusdirektiivi art 6 lg 4 võimalik üksnes siis, kui on samaaegselt täidetud nimetatud sätte kõik kolm eeldust:

- a) puuduvad alternatiivsed lahendused,
- b) ülekaalukad avaliku huviga seotud põhjused on nõuetekohaselt põhjendatud ja
- c) kui Natura 2000 võrgustiku ala üldise sidususe kaitsmiseks on vastu võetud sobivad asendusmeetmed.

Kui alternatiivid puuduvad ja esineb ülekaalukas avalik huvi, tuleb rakendada hüvitusmeetmeid kahju kompenseerimiseks. KeA jõudis järeldusele, et Jägala loodusala kaitseväärtusi ei ole võimalik samas või suuremas mahus kompenseerida. Osaliselt saaks kaitseväärtusi kompenseerida Vasalemma, Pirita, Purtse ja Kasari jõestikus. Osaline kompenseerimine oleks vastuolus Natura erandi tegemise põhimõtetega, mille kohaselt peavad hüvitusmeetmed tagama kahjustatud elupaigatüübi või liigi elupaiga samaväärse toimivuse, kui oli algse Natura 2000 ala puhul. KeA on täiendanud vastavalt korralduse p-i 3.2.7.2.2.

3.6.5.3. ICOMOS Eesti komitee väidab, et KeA loast keeldumise aluseks pole mitte Jägala loodusala olemasolevate loodusväärtuste säilitamine, vaid võimalike väärtuste taastamispotentsiaal mõne kilomeetri ulatuses Jägala hüdroelektrijaamast kuni Jägala joani.

KeA selgitab, et LKS § 32 lg 2 kohaselt on hoiualal keelatud nende elupaikade ja kasvukohtade hävitamine ja kahjustamine, mille kaitseks hoiuala moodustati ning kaitstavate liikide oluline häirimine, samuti tegevus, mis seab ohtu elupaikade, kasvukohtade ja kaitstavate liikide soodsa seisundi. KeÜS § 52 lg 1 p 4 järgi keeldub keskkonnaloa andja keskkonnaloa andmisest, kui kavandatav tegevus ei vasta õigusaktidega sätestatud nõuetele. WV-u poolt taotletud tegevus läheb vastuollu LKS § 32 lg 3, mistõttu ei vasta see õigusaktidega sätestatud nõuetele ja KeA ei saa anda veeluba. KeA jõudis Natura erandi hindamise aruandes järeldusele, et Jägala loodusala kaitseväärtusi ei ole võimalik samas või suuremas mahus kompenseerida. Paisud avaldavad vooluveekogude (eriti kiirevooluliste vooluveekogude) elustikule negatiivset mõju, killustades jõe või oja üksteisest isoleeritud lõikudeks ja muutes neis tugevasti elutingimusi. Paisul, millel puudub kalade läbipääs nii alla- kui ka ülesvoolu, mõjutatab oluliselt jõe elustikku ja seeläbi veekogu ökoloogilist seisundit. Jägala loodusala kaitse-eesmärkideks on lisaks alaliselt jões elavatele liikidele (paksukojaline jõekarp ja harilik võldas) ja nende elupaikadele ka siirdelise eluviisiga lõhe ja jõesilm (elavad meres, kuid sigimiseks rändavad jõgedesse) ja nende elupaigad. Siirdelise eluviisiga liikide populatsioonide säilimise jaoks on lausa eluliselt oluline, et pääs jõgedes paiknevatele sigimispaikadele ei oleks tõkestatud ja sigimispaigad ise oleks säilitanud oma kärestikulise iseloomu. Linnamäe pais on rajatud Jägala jõe alamjooksule, tõkestades siirdekala rände ja paisutamisel tekkinud paisjärv uputab üle valdava osa sigimisaladest.

Riigikohtu Halduskolleegiumi 28.01.2021 otsuse nr 3-17-1739 p-s 29 on toodud: "Ennekõike on loodusdirektiivi art 6 lg 2 eesmärgiks hoida ära kaitstava elupaiga ja liigi seisundi edasine

halvenemine”. Lisaks on p-s 31 toodud: “Vastustajal tuleb taotluse lahendamisel ennekoike selgitada, kas paisutuse säilimine toob kaasa jõe kui elupaiga või hoiualal kaitstavate liikide seisundi halvenemise võrreldes Natura ala moodustamise hetkega või hilisema olukorraga, kui jõe või liikide seisund on vahepeal paranenud. Lisaks tuleb vastustajal selgitada, kas asjaomastel hoiualadel on konkreetseks eesmärgiks seatud vaid olemasoleva olukorra halvendamise vältimine või ka parandamine ning kas paisutamise jätkamine kahjustaks neid eesmärke. Esmajoonest tuleks hinnata, kas olulist mõju on võimalik välistada leevendavate meetmetega. Üksnes juhul, kui leevendavad meetmed olulist mõju ei välista, võib kõne alla tulla varem lubatud tegevuse keelamine”.

Seega tuleb analüüsida alapõhiseid kaitse-eesmärke, hinnates, kas konkreetsel alal on eesmärgiks vaid ala seisundi säilitamine, või ka soodsa seisundi taastamine. Loodusdirektiivi art 2 lg 2 järgi on selle direktiivi eesmärk ühenduse tähtsusega looduslike elupaikade ning looduslike looma- ja taimeliikide soodsa kaitsestaatuse säilitamise kõrval ka selle staatuse taastamine. Euroopa Kohus on korduvalt rõhutanud, et Natura alade kaitse ei tohi piirduda meetmetega, mis on mõeldud inimtegevusest tuleneva välise kahjustamise ja häirimise vältimiseks, vaid see peab ka vastavalt olukorrale hõlmama positiivseid meetmeid ala seisundi säilitamiseks ja parandamiseks (nt Euroopa Kohtu otsused asjades nr C-404/09: Alto Sil, p 135; C-535/07: komisjon vs. Austria, p 59; C-418/04: komisjon vs. Iirimaa, p 154). LKS § 32 lg 2 ja loodusdirektiivi art 6 lg 2 ei anna alust jätkuva tegevuse välistamiseks ainuüksi põhjusel, et tegevusest hoidumine oleks Natura alale või seal kaitstavale liigile kõige soodsam. Neil alustel võib tegevuse keelata üksnes siis, kui tegevus toob kaasa direktiivi eesmärgi, ennekoike Natura ala kaitse-eesmärgi olulise riive ohu (Euroopa Kohtu otsus asjas nr C-399/14: Grüne Liga, p 43; C-404/09: Alto Sil, p 126).

Jägala looduslal on eesmärgiks elupaikade taastamine ning Natura tagantjärele hindamisel leidis Keskkonnaamet, et taotletaval tegevusel on oluline ja pikaajaline ebasoodne mõju Natura 2000 ala eesmärkidele ja terviklikkusele ning seda leevendada ei ole võimalik.

3.6.5.4. ICOMOS Eesti komitee ei nõustu veeloa andmisest keeldumise eelnõus esitatud väitega, et KeA-l on ka endal pädevus arvestada muinsuskaitselisi huve, sest kultuuripärand on osa keskkonnast.

KeA selgitab, et pädevus arvestada muinsuskaitselisi huve tuleneb sellest, et ka kultuuripärand on osa keskkonnast (KeHJ § 2¹). Ka Riigikohus on korduvalt kinnitanud, et KeA-l on pädevus arvestada muinsuskaitseliste huvidega keskkonnaloo menetluses (vt RKHKo 3-17-1739 p 34, RKHKo 3-21-150 p 31). Kokkuvõtvalt on Riigikohus mõlemas lahendis selgitanud, et kuna kultuuripärand on osa keskkonnast (KeHJS § 2¹) siis pädev asutus muinsuskaitseliste ja muude keskkonnahuvide vastastikuseks kaalumiseks on KeA ning EL keskkonnaõiguse normid kaaluvad vastuolu korral üles muinsuskaitselikud huvid (RKHKo 3-21-150 p 31, RKHKo 3-17-1739 p 34).

3.6.5.5. ICOMOS Eesti komitee on veendunud, et Linnamäe paisu, elektriijaama ning paisjärve ühiselt kujunenud ajaloolise kultuurimaastiku looduslikud ja kultuuriväärtused pole üksteist välistavad, vaid koostoimelised, toetavad ja täiendavad. Paisu ja/või paisjärve likvideerimine (ümberehitamine, lammutamine/hävitamine) seevastu põhjustaks keskkonnahäiringu ja korvamatut kahju olemasolevale kultuuripärandile ja kultuurimaastikule. Leiame, et Linnamäe paisu, paisjärve ja läheduses olevate arheoloogiamälestiste saatust ei saa

ainuisikuliselt otsustada KeA, vaid seda saavad teha ühiselt oma valdkondades pädevad eksperdid ja institutsioonid.

KeA nendib, et Muinsuskaitseamet ega ükski teine paisutuse säilitamist toetav huvigrupp ei ole sisuliselt välja pakkunud mitte ühtegi kompromisslahendust, mis aitaks mingilgi määral täita ka looduskaitse eesmärgi. KeA hinnangul tähendab tasakaalustatud otsus kompromissi, mis võimaldab vähemalt teatud määral erinevate huvigruppide eesmärkidega arvestada. Ehkki sobiva lahenduse leidmine toimuks paisutuse likvideerimise menetluses, analüüsis KeA Natura erandi hindamise aruande ptk-s 2.2.2 ka võimalikke lahendusvariante, kus saaks ühildada looduskaitse ja muinsuskaitse huvid. Paisjärve likvideerimine, kuid paisu säilitamine olulises osas (ühe võimaliku variandi puhul tuleks ümber ehitada vasakkaldal olev valdav ulatuses pinnasesse mattunud ja visuaalselt väga vähe nähtav betoonist umbpais, välja on pakutud ka jõe avamist muinsuskaitse all mitte oleva HEJ hoone alt) oleks kompromiss, mis võimaldaks saavutada lisaks kultuuripärandi säilimisele ka keskkonnakaitse eesmärgi elupaikade taastamise ja kaladele läbipääsu tagamisega. Senise olukorra säilitamine ei oleks tasakaalustatud otsus, vaid jätkuks keskkonnaseisundi halvenemine.

3.6.5.6. ICOMOS Eesti komitee soovib säilitada Linnamäe hüdroelektrijaama paisu ja kultuurikeskkonna tulevastele põlvetele.

Siin kohal KeA juhivad tähelepanu, et paisutuse likvideerimisega ei kaasne tingimata kultuurimälestise (paisu) hävitamist, küll aga tuleb paisutus likvideerida, kui veeluba paisutamiseks ei ole. Riigikohtu Halduskolleegiumi 28.01.2021 otsuse haldusajal nr 3-17-1739 p-st 34 tulenevalt on pädev asutus muinsuskaitse ja muude keskkonnahuvide vastastikkuseks kaalumiseks Keskkonnaamet ning **muinsuskaitse huvi on võimalik arvestada niivõrd, kui seda võimaldab Euroopa Liidu keskkonnanõu, sh loodusdirektiivi art 6 lg 4.**¹⁰³

KeA märgib, et elurikkuse kadu on üks suuremaid keskkonnaprobleeme maailmas ja ka seda tuleb säilitada tulevastele põlvetele ning seetõttu leiab, et on vajalik leida sobiv lahendus, mis arvestab ka looduskaitse huvidega. Vabariigi Valitsuse 24.09.2020 istungil on heaks kiidetud muuhulgas järgmine Eesti seisukoht Euroopa Komisjoni teatise „Euroopa Liidu elurikkuse strateegia aastani 2030. Toome looduse oma ellu tagasi“ kohta: „Toetame taastuenergialahendusi, mis on seotud avamere tuuleparkide, päikeseparkide ja kestliku bioenergia kasutuselevõetuga. Toetame kestlikke, elurikkust hoidvaid ja toidujulgeolekut arvestavaid energiatootmislahendusi, võttes arvesse liikmesriikide eripärasid.“ Seega on rõhutatud, et taastuenergialahendused peavad olema elurikkust hoidvad ja toetatavad lahendused on eelkõige tuule- ja päikesepargid ning bioenergia. Hüdroenergia kasutamine jõgede paisutamisel hävitab elupaikasid (olulisemad kahjud seisnevad koelmualade uputamises ja kalade vaba liikumise takistamises paisust üles-ja allavoolu) ja on vastuolus elurikkuse hoidmise põhimõttega.

¹⁰³ Riigikohtu 28.01.2021 otsuse haldusajal nr 3-17-1739 p-st 34 tulenevalt. Arvutivõrgus: 3-17-1739/80 (riigikohus.ee)

3.6.6. Avalik arutelu

KeA korraldas WV veeloa andmisest keeldumise otsuse eelnõu avaliku arutelu 31.05.2024, mis toimus virtuaalselt Microsoft Teams keskkonnas.

Avaliku arutelu kohta koostas KeA protokoll, mis on kättesaadav KOTKAS dokumendina DM-115314-42.

Avalikul arutelul esitasid osavõtjad juba varem esitatud arvamusi ja seisukohti. Uue seisukohaga tuli välja Kultuuriministeeriumi õigusnõunik Helen Kranich, kes märkis, et konkreetse kohtuasja põhjendused on siduvad ainult sama kohtuasja lahendavale alama astme kohtule.

KeA nõustub KuM seisukohaga, kuid lisab juurde, et Riigikohtu praktikal on laiem tähendus ka ühtse kohtupraktika kujundamise kaudu (halduskohtumenetluse seadustik, edaspidi *HKMS*, § 219 lg 3). Riigikohtu ülesandeks on seega ka õiguse edasiarendamine.¹⁰⁴ Kohtuasjas 3-21-150 on Riigikohus tõlgendanud veeloa menetluses olulisi õigusnorme. Ka KeA tõlgendab kehtivat õigust samamoodi, kuigi on teadlik, et Riigikohtu otsuses esitatud seisukohad õiguse tõlgendamisel ja kohaldamisel on kohustuslikud sama asja uuesti läbivaatavale kohtule (*HKMS* § 233 lg 1).

VAIDLUSTAMINE

Otsust on võimalik vaidlustada 30 päeva jooksul teatavaks tegemisest, esitades vaide haldusakti andjale haldusmenetluse seaduses sätestatud korras või kaebuse halduskohtule halduskohtumenetluse seadustikus sätestatud korras.

/allkirjastatud digitaalselt/

Triin Mägi
osakonna juhataja
veeosakond

Kairit Kriis
vanemspetsialist
veeosakond

Maret Vildak
juhtivspetsialist
looduskasutuse osakond

¹⁰⁴ Halduskohtumenetluse seadustik. Kommenteeritud väljaanne. Koost. K. Merusk, I. Pilving. Juura 2013, § 219 B